

Jelzet	Fond és állag megnevezése	Évköre	Terjedelme	A reformációra vonatkozó iratok	Megjegyzés
MNL HBML IV. A. 1. a.	Bihar Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek (Protocola congregationum generalium)	1688-1848 (-1871)	20,21 ifm	Az állag a vármegyei közgyűlés működése során keletkezett jegyzőkönyveket tartalmazza. A vármegyei közgyűlések elé tartoztak a magán-, vagy jogi személyek, a községek, földbirtokosok, köznemesek, és a mezővárosi polgárok ügyei. Foglalkozott az egyházi szervek ügyeivel is, intézkedett a templomok építéséről, javításáról. Itt tettek közzé az uralkodó és az országos kormányzervek, pl. a helytartótanács egyházi, vallási kérdésekben hozott rendelkezéseit is. A szomszédos vármegyékkel szoros kapcsolatot tartottak, így átküldték egymásnak a vallási sérelmeikkel kapcsolatos észrevételeiket is. A reformációra vonatkozó iratok: a IV. A. 1/b-ben található iratokhoz kapcsolódó jegyzőkönyvi bejegyzések, végzések. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: repertóriumok (1688-1848).	Az iratok nyelve 1828-ig latin volt, attól kezdve mindinkább magyar nyelven tárgyaltak, és a jegyzőkönyvek is magyar nyelvű fogalmazványokat tartalmaztak. Érdekesség: megyei rabok oktatására református és görög nem unitus lelkész felfogadása 1838-ban (MNL HBML IV. A. 1/a. 149. k. 625.).
MNL HBML IV. A. 1. b.	Bihar Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok (Acta generalium congregationum)	1622-1848	99,86 ifm	A közgyűlési jegyzőkönyveken kívül – azok alapirataiként – tartották nyilván az ún. közgyűlési iratokat, amelyeket „acta politica,” vagyis a közigazgatási, közhatalósági iratokként fogtak fel. Az irattípusok sokasága mutatja, hogy milyen sokrétűen foglalkozott az újszázadokkal a vármegyei közgyűlés, és hogy miért tekintették azt a rendi államban az államigazgatás leglényegesebb középszintű területi fórumának. A vallási tárgyú iratok 1792-től külön kezelték. Az állag többségében felsőbb hatósági (minden megyének) megküldött utasításokat, értesítéseket tartalmaz. Pl. lelkész- és iskolaösszeírások, templom- és toronyépítési ügyek, betiltott könyvek jegyzékei, református lelkészek, nemesek armálisainak kihirdetése. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: repertóriumok (1688-1848).	Érdekesség: gróf Károlyi Sándor emberei erővel elviszik az értarcsai református templom harangját (MNL HBML IV. A. 1/b. 729. Fasc. I. 1696.); református lelkészek megyei összeírása (MNL HBML IV. A. 1/b. 17. Fasc. I. 1727.); nagyszalontai református fatemplom bővítése - alaprajz (MNL HBML IV. A. 1/b. H. Fasc. VII. 1751.); protestáns alapítványok összeírása (1451. Fasc. III. 1784.).
MNL HBML IV. A. 2. a.	Bihar megye II. József-féle közigazgatásának (Acta Germanica) iratai. Jegyzőkönyvek	1786-1790	1,1 ifm	A József-kori közigazgatás az alispáni ügyigazgatás és az alispán személyes felelőssége alatt keletkezett iratok összességét teremtette meg, és a testületi ügyintézés helyére állította a referenciára épülő ügyintézés rendjét. Az állag a jegyzőkönyvek helyett bevezetett iktatókönyveket és az új közigazgatási rendszer működése során keletkezett iratokat tartalmazza. Az egyházi vonatkozású iratokat külön kezelték. Kutatási tudnivalók: segédletei a IV. A. 2/a-ban található iktatókönyvek, amelyek német nyelvűek és 1787-től tárgykörök szerint tartalmazza a bejegyzéseket. A IV. A. 2/b-ben található iratokhoz kapcsolódó ügyviteli jegyzőkönyvek (iktatókönyvek).	Az ügyviteli jegyzőkönyvek valójában iktatókönyvnek tekinthetők, melyek vezetéséről császári rendelet gondoskodott. Áttekinthető, folyamatosan ellenőrizhető segédletnek tekinthetők, mert magukban foglalják nemcsak a beadvány tárgyát és az elintézés módját, hanem feltüntetik az előadó nevét, ügybeosztását is. Két formája ismeretes. Kettő között nem volt tartalmi különbség, de az első változat inkább a beadvány szövegét részletezte, a második pedig a határozat bővebb kifejtésére fordított figyelmet.
MNL HBML IV. A. 2. b.	Bihar megye II. József-féle közigazgatásának (Acta Germanica) iratai. Ügyviteli iratok	1786-1790	13,9 ifm	Az ügyviteli iratok állaga 16 tematikai tagolásban, fasciculusban csoportosította az iktatmányokat. Ezek közé tartoztak az egyházi, vallási ügyek csoportja. Az állag többségében felsőbb hatósági utasításokat, értesítéseket tartalmaz. A vallási ügyek között találhatóak protestánsokkal kapcsolatos ügyek. Pl. összeírások, templomok építése és felújítása, toronyépítési ügyek. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktatókönyvek (1786-1790).	Érdekesség: a nagyváradi evangélikusok templom és lelkésziak céljára történő telekvásárlási ügye (MNL HBML IV. A. 2/b. 11., 117. Fasc. I. 1787.); a heidelbergi káté szövegmódosítási ügye (1519., 1886. Fasc. III. 1787.).
MNL HBML IV. A. 4. c.	Bihar vármegye adószedőjének iratai. Nemesi hozzájárulásokkal (Insurrectio, subsidium, országgyűlési taksa) kapcsolatos összeírások	1742-1847	1,99 ifm	Az adószedői hivatal működése során keletkezett iratokat tartalmazza. Külön állagban találhatóak a nemesi hozzájárulásokkal kapcsolatos összeírások, amelyekben a honorációrok között az egyháziakat is feltüntetik. Kutatási tudnivalók: az iratanyag levéltári segédlet alapján egyenkénti átnézésrel kutatható. A reformációra vonatkozó iratok: a 18. század végétől a nemesek mellett a honorációrokot is feltüntető összeírások járásokként, településenként (köztük a különböző felekezetekhez tartozó egyházfik, lelkészek, tanítók, rektorok). Eredeti ügyviteli és irattári segédletek nincsenek.	Érdekesség: a Nemzeti Színház építésére ajánlott összeg kivetése, 1840 (MNL HBML IV. A. 4/c. 16/b. d.
MNL HBML IV. A. 6. b.	Bihar Vármegye Törvényszékének iratai. Ügyészi vizsgálatok (Inquisitiones)	1699-1845	0,23 ifm	A vármegyei törvényszék anyaga több állagból áll, a büntetőügyeket a 19. század elején kislejtették. Az ügyészi vizsgálatok olyan ügyek tanuvalomlásait tartalmazza, amelyek nem jutottak tárgyalási szakaszba. Külön állagban találhatóak a magánszemélyek egymás közti jogvitájával kapcsolatos ügyek, valamint a vármegyei tiszti ügyész által kezdeményezett eseteket tartalmazza. Kutatási tudnivalók: az eredeti mutatók csak 1791-től kezdve maradtak fent, de rendelkezésre áll darabszintű mutató (témacédulák - 1957). Elvéve előfordulnak benne istenkáromlási ügyek, vagy pl. a földesúr vallással összefüggő túlkapásai. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek nincsenek.	
MNL HBML IV. A. 6. d.	Bihar Vármegye Törvényszékének iratai. Polgári perek (Processus civiles)	1702-1848 (-1865)	35,47 ifm	Elvéve előfordulnak benne református lelkészek, iskolamesterek, gondnokok - többnyire vallással nem összefüggő - peres ügyei (adósság, becsületsértés, verekedés). Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: mutatókönyvek (1702-1848).	
MNL HBML IV. A. 6. f.	Bihar Vármegye Törvényszékének iratai. Tiszti perek (Processus Magistratualia).	1715-1848	7,99 ifm	Elvéve előfordulnak benne református lelkészek, iskolamesterek, gondnokok peres ügyei (pl. templomépítés, iskola megrogálása, vallási viták). Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: mutatókönyvek (1791-1848).	Érdekesség: Halotti tor és temetés költségei Mezőtelegden 1787-ben (MNL HBML IV. A. 6/f. 6. cs. 220.); köbölküti iskolamester megverése, mert vasárnap a templomban az éneklést nem akarja vezényelni 1833-ban (MNL HBML IV. A. 6/f. 41. cs. 1092.).
MNL HBML IV. A. 9.	Bihar Vármegye Alispáni Biróságának iratai	1836-1848	0,17 ifm	A fond valójában olyan szóbeli pereket tartalmaz, amelyek az egyes főszozolgabírói kerületekben az alszolgabíró és egy-egy esküdt előtt zajlottak. A perek rövid kivonatát és az ítéleteket hivatalból megküldték az alispáni hivatalnak, ahol az "alispáni bíróság" anyagaként kezelték. Kutatási tudnivalók: a mutató ABC rendben tartalmazza a peres felek neveit. Elvéve előfordulnak benne református lelkészek, iskolamesterek, gondnokok - többnyire vallással nem összefüggő - peres ügyei (pl. adósság, becsületsértés, verekedés). Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: mutatókönyv (1836-1848).	Érdekesség: a bikácsi lelkész pere a gyülekezettel járandóságának elmaradása miatt, mivel a beszedett pénzzel a bíró elsőszokott (MNL HBML IV. A. 9. 2. k. 779-780.); nagyváradi új református templom építésére készített sorsjegyek ügye 1842-ben (MNL HBML IV. A. 9. 1. k. 462.).
MNL HBML IV. A. 11.	Vármegyei tisztviselők és ügyvédek utáni maradt iratok (Acta emeritorum et advocatorum) gyűjteménye	1783-1848	4,58 ifm	A fond Bihar vármegye levéltárában az első mesterségesen létrehozott gyűjtemény, amelyet az archívumba kerülés után a 19. század első felében rendeztek és mutatóval láttak el. Kutatási tudnivalók: 1965-ben darabszintű segédlet készült hozzá. A fond jellegéből adódóan elvéve találhatóak benne a témával kapcsolatos különféle tárgyú dokumentumok. Pl. többségében református lakosságú településeken katolikus templomok építése, vallási viták a település vezetésében, betiltott könyvek jegyzéke. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: töredékes mutatókönyv (1783-1820).	Érdekesség: szolgabírói jelentés, 1786: katolikus templom épül, pedig öt fön kívül református a lakosság (MNL HBML IV. A. 11. 5. Fasc. I.); kőborló cigányok Bihar megyében templomokat és nemesi kúriákat is kiraboltak (MNL HBML IV. A. 11. 10. Fasc. I.); a tárkányi református iskolamester verekedési ügye 1794-ben (MNL HBML IV. A. 11. 639. Fasc. XXXVI.).
MNL HBML IV. A. 1001.	Báró Vécsey József királyi biztos iratai	1770-1772	0,66 ifm	Az állandósított királyi biztosság első képviselője, Báró Vécsey József volt (1770-1772). A város lakosságának egy része bizalommal volt iránta, az összes biztosok közül hozzá intézték a legtöbb kérvényt. A panaszkok eleinte nem jelentkeztek, mert a szenátorok és a prédikátorok megtiltották. A papok kijelentették: „akik az előjárók ellen csejt szönek, azok az Isten ellen vétkeznek.” Marosi Imre, az egyik prédikátor szöszékből dorgálta meg a népet: „...ti viperáknak fajtái, még csak híre vagyon az próbált napoknak és az királyi commissariusnak, máris készítek vádoló írástokat.” (IV. A. 1001. 3. d. 29. sz. 1770. nov. 19.). Vécsey különösen nagy hangsúlyt fektetett a valláspolitikai ügyek elintézésére. Minden törekvése arra irányult, hogy a katolikusok száma mindkét tanácsban növekedjék, holott 1770-ben még csak 15 katolikus család lakott a városban. Jegyzőkönyvek és ügyiratok maradtak utána. Vécsey működésének egyik célja a Kollégium és az egyház külföldi alapítványainak felderítése volt, de a szuperintendens Szilágyi Sámuel a pontos bevételekről nem adott számot, mint mondta, a Kollégium nem Debrecen, nem is a Tiszántúli Egyházkerület, hanem az egész magyarországi reformátusság főiskolája, így a többi egyházkerület egyházi és világi vezetőinek határozata nélkül nem adhat tájékoztatást. Vécsey elrendelte a német nyelvet tanító iskola felállítását is, a tanító fizetésének pedig a házipénztárból való fedezését. (IV. A. 1001. 1. k. 1771. április 6, június 21, július 12.). Erre a főbíró, Domokos Lajos javaslatára a helvét hitvallású elemi iskolai tanítót is a házipénztárból fizették. A katolikusok betelepülésének szorgalmazásáról is számos bejegyzésben olvashatunk: a városi tanács „...elsődlegesen is a catholicusokat...Debreczen város lakosai közzé vegye be...a be nem vettekrol is hozzá jelentés tétessék!” (IV. A. 1001. 3. d. No. 16.). Kimutatást kért a lakosság vallás szerinti megoszlásáról, melyből kiderült, hogy 1771-ben csak 53 katolikus lakott a városban (ebből 32 a Varga utcán), míg helvét vallású 4764. (IV. A. 1001. 4. d. No. 100.) A fennmaradt jegyzőkönyvek a Vécsey kormánybiztossága alatt létrejött királyi bizottság tárgyalásait tartalmazzák. Az iratok két csoportra tagolódnak. Az "A" csoportba a közigazgatás általános ügyei, a "B" sorozatban a királyi biztos elé terjesztett kérelmek találhatóak. Mindkét sorozathoz iktatókönyv tartozik. Fennmaradt ezen kívül még egy 1781-ben készült, de magyarra 1850-ben fordított iktatókönyv is, amely mindkét sorozat iratainak rövid kivonatát tartalmazza.	Debrecenben a királyi biztos szerepkörével az 1690-es években találkozunk először a szabad királyi városi rang elnyerését követően. A választásokra kiküldött királyi biztosok jelenlétét Debrecenben az uralkodó különösen fontosnak ítélte, mert a lényegében tiszta magyar lakosságú és protestáns vallású városban a katolikus tisztségviselők jelölését és a katolikus vallású személyek befogadását illetően nagyobb ellenállással találkozott. A királyi biztosság mintegy összekötő kapocs volt az államhatalom és a városi önkormányzat szervezete között. Jelenlétük lényegében az önkormányzati életet nem akadályozták, de egyértelműen befolyásolták a város arculatának alakulását, ezért a városi tanács mindenkor szemben állt az intézménnyel.
MNL HBML IV. A. 1002.	Gróf Forgách Miklós királyi biztos iratai	1773-1777	0,37 ifm	Gróf Forgách Miklós 1773-1777 között látta el Debrecenben a királyi biztosi teendőket, bár az érdemi munkát ügyvivője, Lányi József végezte. Biztossága öt éve alatt – még távollétében is – sikerült megszilárdítania az állam ellenőrző munkáját. Az iratokban számos esetben olvashatunk a katolikus vallás erőszakos terjesztéséről. Kinevezését követően először jelentést kért a katolikus vallású, betelepülni szándékozók helyzetéről, szorgalmazta a katolikus árvaház és a német nyelvet is tanító iskolák létrehozását. Az 1775. február 24-én kelt levelében (IV. A. 1002. 1. k.) 53 pontban fogalmazta meg a városvezetők feladatait. Meghagyta, hogy a 12 szenátorból hat katolikus legyen (az uralkodó kinevezése alapján), és az esküdtek számát is hat katolikus személlyel bővítették ki. A főbíró mellé konzult kell választani, és valamelyiküknek szintén katolikusnak kell lennie. A Református Kollégium tanárainak fizetése ne a szépesi dézsmából, hanem évente fizetendő készpénzből történjék. A nyomdát bérbé kell adni, lehetőleg katolikus személynek. Az úrnapi körmenet során a városi hajdúk botokkal késztessek a bálulókat kalapjuk, süvegük levételére. Mind a jegyzőkönyvei, mind egykorán iktatott iratai időrendi sorrendben találhatóak, többnyire latin nyelvűek. A kutatást az 1975-ben készített tárgymutató segíti.	Az 1777. évi vizsgálat alapján a vallási-politikai ügyek közül nem történt semmi a Kollégium alapítványai kimutatása és a katolikus templom és szeminárium építése terén. A külvárosi telkeket viszont kimérték, ezekből százat a később betelepülő katolikusoknak fenntartották. A többi ügy függőben maradt, ezért még évekig visszatértek azokra a felettes hatóságok.

MNL HBML IV. A. 1003.	Geótz Ferenc királyi biztos iratai	1794-1799	0,16 ifm	Geótz Ferenc 1794 és 1799 között volt királyi biztos. A jegyzőkönyvben olvashatunk a konzuli hivatal megszervezése elleni tiltakozásról: "Vagyon ezen városnak privilégiuma, amely világosan kinevezi kicsoda hivataloknak kellesen ezen városban felállítani, de azok között a consuli hivatal nincsen" (IV. A. 1003. 1. k. 43.). A város önállósága megsértésének tekintette a rendelkezést, nem is véletlenül, hiszen ebben a kérdésben az ellenreformációval összefüggő valláspolitikai elgondolások döntöttek. Az ügyviteli iratok közül felhívjuk a figyelmet a reformáció terjesztésében egykor oly fontos szerepet kapott város nyomdájára (typográfia) provizorának instrukciójára (IV. A. 1003. 2. d., 1798. márc. 22.). Részletes utasítást kapott ugyanis feladataira vonatkozóan a várostól: készítsen rendszeresen számadást, tartson diáriumot, hogy mikor kezdett hozzá új könyv nyomtatásához; vigyázzon "a betűk, számok, koták, jegyek és az efféle apró darabokból állók"-ra, mert hamar elfogynak; délelőtt és délután is jelenjék meg a nyomdában "a sociusokat és inasokat igazítani, nógatni; vigyázzon az inasok erkölcsére, és őket "a mesterségbe oktassa, tanítsa." Az iratokhoz semmiféle segédlet sincs, a jegyzőkönyveknek azonban mindegyike rendelkezik egykorú mutatóval.	Geótz királyi biztos működése során felelevenítette a korábbi királyi biztosok által követett taktikát, a polgárság elégedetlenkedő rétegének felhasználását a határozottan arisztokratikus városvezetés ellen. A következő fél évszázadban a királyi biztosok mind mélyebbre nyúló beavatkozása a város igazgatásába erőltet tiltakozásoknál egyebet nem váltott ki.
MNL HBML IV. A. 1004.	Ibrányi Farkas királyi biztos iratai	1811-1815	0,42 ifm	Ibrányi Farkas 1811-ben lett debreceni királyi biztos, aki az első tisztújítás levezetése során a királyi rezolúció szokásos formuláját ("az ortodox vallás sérelme nélkül") úgy magyarázta, hogy az elhalt katolikus vallású esküdték helyére kizárólag katolikus egyéneket jelölt. A megüresült szenátori helyre is katolikus választatott. (IV. A. 1004. 2. k. 249, 264.). A jegyzőkönyvi bejegyzések utalnak a biztos sürgető intézkedéseire a római katolikus parochia építése ügyében. A Rozgonyi-féle házat meg kellett vizsgálni, hogy helyreállítása után alkalmas-e a plébános és káplánjainak lakóhelyeül. Az ügyben a magisztrátusnak minden 3. hónapban jelentést kellett tennie. (IV. A. 1004. 3. k. 545-546. o.) Mivel 1811. április 3-án és április 5-én két ízben – gyűjtogatás következtében – a városnak mintegy kétharmad része (3300 lakóház, két templom, kollégium, városháza) elhamvadt, a legfontosabb feladata a károk helyreállítása, a károsultak segélyezése, a tűzvészek meggátolásával kapcsolatos intézkedések, és az utcák rendezésének ellenőrzése volt. Ibrányi Farkas iratai 1811-1815 évekből maradtak ránk. A jegyzőkönyvi fogalmazványok 1813 és 1815 között időrendi sorrendben hiánytalanul megvannak, egykorú másolataik - három kötetre tagolva - a mutatóval együtt készültek.	1790 után egy ideig úgy látszott, hogy királyi biztos kiküldésére csak alkalmilag kerül sor, de Debrecenben 1811-től a királyi biztosok kiküldése intézményszerű és rendszeressé vált. Az amúgy is végleges autonómia e korszakban szűnt meg teljesen. Ibrányi állandó beleszólása a tanács és a hivatalnokok ügyintézésébe, gyakori és sürgető intézkedései, az elégedetlen alsóbb néprétegeknek a tanács elleni biztatása olyan feszültséget teremtett, hogy a tanács 1813-ban elmozdítását kérte. Hasztalan, mert működésének csak az 1815. december 25-én bekövetkezett halála vetett véget.
MNL HBML IV. A. 1005.	Melczér László, Beck Pál és Pálffy József királyi biztosok iratai	1816-1827	0,43 ifm	Melczér László 1816. január és 1817. május között látta el a biztosi funkciót. Melczér László, az 1816-os tisztújítás biztosa még inkább ragaszkodott a régi módszerhez, amikor kijelentette, hogy a jelölésnél "a politikai okokat is szemmel tartani köteless." (IV. A. 1005. 3. k. 77-97.) A politikai szempont - amint a tényekből kiderült - az uralkodó államvallás érdeke volt. A város tiltakozott ugyan ez ellen, de mást nem tehetett: "A város címere a bárány" és az uralkodó nevében rájuk mért csapást "szívének megfacsarodásával ugyan, de a legnagyobb engedelmességgel fogja viselni." Nemetszését viszont Debrecen azzal fejezte ki, hogy nem volt hajlandó sem a dekretális esküvételre, sem a katolikus templomban tartandó hálaadó misére. Melczert Beck Pál követte, aki 1817 és 1822, majd másodsorban 1825 és 1826 között volt biztos. Mindkettőjük működése idejéből jegyzőkönyvek maradtak ránk, amelyeket elválasztás nélkül vezettek. A jegyzőkönyvekhez egykorú mutatók tartoznak, és azokat egy 1817-1827. évi, a tárgyak részletes kivonatát tartalmazó lajstromkönyv egészíti ki. Pálffy József tevékenységét (1822-1827) mindössze két, 1827-ből származó jegyzőkönyvi feljegyzés őríz meg.	Ugyanezek a szempontok voltak az irányadók az 1822., az 1828. és az 1833. évi tisztújításnál. A város magisztrátusa ebből országgyűlési sérelmet csinált, de nem a hitefekezeti megkülönböztetés, hanem a jelölés jogán esett csorba miatt.
MNL HBML IV. A. 1006.	Semsey Jób királyi biztos iratai	1827-1834	0,18 ifm	Semsey Jób 1827 szeptemberétől 1834 február 17-ig volt a város állami ellenőre. Működése idejéből az 1830-ból és 1833-ból megőrzött - kis terjedelmű - iraton kívül a királyi biztosság jegyzőkönyveinek fogalmazványai maradtak fenn. Az iratok elhelyezése időrendi. Az 1833. június 3-i tisztújítás alkalmából a megüresedett szenátori helyekre a királyi biztos külső megyebeli személyeket jelölt. Az ellenvetésekre nem is választott, az egyik szenátorságra kizárólag katolikus személyeket kandidált, és indoklásul kijelentette: "...kötelességében áll arra felvigyázni, hogy a római katolikus szenátorok üres helyére ugyanazon valláson lévők választassanak." Ugyanezt az eljárást követte az alkaptány és a kancellista jelölésénél is, hivatkozva arra, hogy a főkapitány szenátor kávinista lévén, szükséges a "kölcsonös bizalom eszközlése, a nagyobb ünnepeken a katolikus templomban a rend fenntartása érdekében is a vicekapitány katolikus legyen." (IV. A. 1006. 1. k. 64.)	Semsey Jób édesapja 1814. évi halála után örökölte meg azt a birtokot, amelynek központja a balmazújvárosi Semsey kastély volt, amelyet ma az ország kiemelt műemlékei között tartják számon.
MNL HBML IV. A. 1007.	Kállay István királyi biztos iratai	1835-1838	0,02 ifm	Kállay István 1835 és 1838 között tevékenykedett, de csak egy egykorú jegyzőkönyvi másolat őrzi működését, melynek mutatója Semsey Jób biztossági jegyzőkönyveire is utal. A jegyzőkönyv tanúsága szerint az esetek többségében megjelent a királyi biztosság ülésein, hozzávetőleg 90%-ban azokon személyesen is elnökölt, így a panaszok többségét megismerhette. Távozásakor még Debrecen vezető polgárai is elismerték részéről a "...város boldogságát előmozdítani kívánó tiszta szándéko" (IV. A. 1007. 1. k. 1836. március 6. 351-353. o.).	Biztossága alatt ugyan a vallásfelekezeti kérdések lassan vesztettek élességükből, de ennek leple alatt a pozícióharc mindig megmaradt.
MNL HBML IV. A. 1008.	Dettrich Miklós királyi biztos iratai	1844-1848	0,19 ifm	Dettrich Miklós volt az utolsó királyi biztos. Az irányítása alatt álló királyi biztosság iratai az 1844-1848. évekből származnak. A jegyzőkönyvi bejegyzések közül megemlíthető az idegenekkel, más vallásúakkal szembeni türelmetlenséget tükröző 1844. május 22-i határozat: (IV. A. 1008. 1. k. 21.), vagy a Könyvnyomtató Intézet "jövendőbeli hasznosabb és biztosabb kezelése" végett intézeti főfelügyelő választásáról szóló bejegyzés (Uo. 109.) Az ügyiratokban többek között Debrecen város bevételeit és kiadásait összegző számadások (IV. A. 1008. 2.d. 1844. április 12.) olvashatók, így a római katolikus egyház épületeinek költségei, melyek jóval elmaradnak akár a könyvnyomdára, akár az új városházára fordított összeg nagyságától. A háztulajdonosok utcánkénti kimutatásai pedig mutatják, hogy a katolikusok elsősorban a Varga utcán vettek házat, de a református háztulajdonosok száma természetesen ekkor még mindenhol meghaladja a katolikusokét. A jegyzőkönyvekhez mutató készült.	Bár Debrecen Város Választott Hites Közönsége már 1816-ban kérte a királyi biztos visszahívását, a funkció minden tiltakozás ellenére csak 1848 április 8-án szűnt meg, amikor az utolsó királyi biztos, Dettrich Miklós lemondott állásáról. A tanács örömmel vette tudomásul, hogy "a megbukott kormány által törvényellenesen reálított és gyűlöletes biztosságok...magokba dőlnek össze." Ezzel véget ért az állami ellenőrzésnek több, mint másfél évszázados szervezeti formája. A fél évszázad folyamán Debrecenben működő királyi biztosok munkáját értékelve megállapíthatjuk, hogy sokáig kezdeményezéseik nagyrészt eredménytelenek maradtak, mert legtöbbjük meddő vitákba keveredett az önkormányzatot féltő, de azt egyre erőteljesebbül védelmező városvezetéssel, és e viták során a valóban lényeges kérdések mellékként sodródtak.
MNL HBML IV. A. 1009.	Szent-Iványi József királyi biztos iratai	1819-1821	0,16 ifm	Szent-Iványi József egyházügyi királyi biztos iratai az 1819-1821. évekből ismeretesek. Szentiványi József feladata az volt elsősorban, hogy a Debrecenben élő római katolikusok helyzetét vizsgálja. Fennmaradt jegyzőkönyve és az általa szervezett biztosság írásbeli anyaga nélkülözhetetlen az egyháztörténeti kutatásokhoz, főként az egyházi építkezések, beruházások vizsgálatához. A Helytartótanács ugyanis 1819 augusztus 31-én azért küldte ki királyi biztossal, hogy a Szent Anna plébánia felépítése körüli, Debrecen városa részéről tapasztalt hosszas vonakodásnak gátat vessen. (IV. A. 1009. 1. k. 1819 szeptember 22., 28., november 20.) A tanács és a választott hites közönség a királyi biztossal kemény vitába keveredett, aminek az lett a vége, hogy a Helytartótanács hatalmi szóval a plébánia részére átadta a Rozgonyi házat (Szent Anna u. 21.); a plébániához csatolta a piarista rendház telkének egy részét; elrendelte a ház újjáépítését és egyházi javadalomnak nyilvánította a piaristáktól elvett telekrész után járó ház utáni földet. (IV. A. 1009. 1. k. 1820 március 27, 28, 29; április 4, 8, 11.). A város nem tehetett mást, engedelmeskedett a "Felsőség parancsolatjának." Az iratok között tervrajzokat, alaprajzokat is találunk, illetve a kollégium rektorának, Dáray Dávidnak egy "bizonyosságát arról a katolikus parochia bővítéséhez szükséges házat 333 forint 20 krajcárért átadja a városnak" 1820. május 17-én (IV. A. 1009. 2. d.). Az iratokban való kutatást megnehezíti, hogy sem a jegyzőkönyvekhez, sem az iratokhoz nem áll rendelkezésünkre mutató.	Debrecenben 1552-től nem működött katolikus egyház, így katolikus templom sem volt a városban. Az 1715-ös országgyűlésen megszavazták Debrecen városának a szabad királyi városi jogokat, de Csáky Imre kalocsai érsek, váradai püspök és Bihar megyei főispán kérelmére a kiváltságok feltétele az volt, hogy a katolikus plébánia és a ferences rendház számára a város telket biztosítson. Tehát ez volt a kezdet a templom felépítéshez. A katolikus plébánia 1716-tól működik Debrecenben a Szent Anna utca és a Varga utca sarkán. Szent Anna-templom és rendház építése a rekatolizációt elvállaló piarista szerzetesek részére Csáky Imre költségén 1721-ben kezdődött. Csáky reprezentatív templommal kívánta példázni a „kálvinista Róma” előtt a katolikusok erejét. A tervek készítésével, az építés vezetésével a milánói születésű Giovanni Battista Carlonét bízta meg. Az igencsak lassan épülő templom 1746-ra torony nélkül készült el. 1811-ben egy tűzvész erősen megrongálta a templomot. Povolny Ferenc tervei alapján új és a végleges homlokzat került copfstílusban kialakításra és 1834-re elkészült a kettős torony.
MNL HBML IV. A. 1010. a.	Debrecen Város Választott Hites Közönségének iratai a) Jegyzőkönyvek	1814-1839	0,12 ifm	A nagytanácsi ülések önállóan kezelt tárgyalási anyaga három állagra oszlik: a bekötött jegyzőkönyvek, az ügyviteli iratok, valamint a tisztújítási iratok állagára. Ez utóbbi azonban a szenátusi fondban lett elhelyezve. A beadványok érdemi elintézését a jegyzőkönyvekben rögzítették. Az első önálló jegyzőkönyvet Kis Orbán néprítribun idején vették fel, és 1814 augusztus 16 után - kisebb megszakításokkal - folyamatosan vezették. A néprítribun (a testület élén álló elnök, akit fűrmendernek is neveztek) mellé csak 1838-tól neveztek ki az ügyiratok fogalmazványainak elkészítésére állandó "actuarius"-t, ettől kezdve valóban rendszeresebbek a jegyzőkönyvek és pontosabb az iratok elhelyezése is. A jegyzőkönyvek kronologikus rendszerben haladnak, a könyvek végén mutatók vannak. A visszatérő tárgyak összetartozására semmiféle irattári feljegyzés sem utal, a jegyzőkönyvek a szövegben azonban általában hivatkoznak a hasonló ügyben korábban elfoglalt álláspontra, valamint a vonatkozó tanácsi határozatokra. A bejegyzések közül meg kell említenünk a hat uctakapitányi tisztség visszaállítására vonatkozó (IV. A. 1010. 4. k. 24.), 1934. évi határozatot.	A Választott Hites Közönség fogalma lényegében azonos a nagytanács fogalmával, maga az elnevezés a tagok választott voltára utal, és arra, hogy a hatásköre, szervezeti felépítése és irányításának elvei tekintetében eltér a kistanácstól. 1694-től külön üléseztek, ezeket "magányos" gyűléseknek nevezték. A 18. század elejéről fennmaradt nagytanácsi tárgyalási jegyzőkönyvek bizonyítják, hogy a nagytanács semmiféle jelentősebb kezdeményezéssel nem fordult a szenátushoz, bár a kisebb ügyekben tett észrevételei szerint igyekezett áttekinteni a város igazgatásának menetét, és gazdasági helyzetét. Erre egyébként a városvezetésben foglalt helye ösztönözte, mert a nagytanács tagjai a lakossággal végül is közvetlenül álltak kapcsolatban. A VHK azonban inkább csak végrehajtható hatalom volt, választásának módja a korábban fennállott utcai önkormányzattal függött össze, tehát szélesebb tömegekre támaszkodott, a városi polgárság széles köreinek gazdasági igényeit és ambícióját fejezte ki.

MNL HBML IV. A. 1010. b.	Debrecen Város Választott Hites Közönségének iratai b) Ügyiratok	1826-1847	0,36 ifm	Az ügyviteli iratok fondjában található a jegyzőkönyvek fogalmazványai, valamint a beadványok és a kérvények iratai szintén kronologikus rendben. Az iratok közül Széchényi díszpolgárrá választásáról szóló (IV. A. 1010. 3. d.) határozat mellett vallásügyi téren szintén ebből az évből a városvezetésnek zsidókkal szembeni megnyilvánulásairól olvashatunk. Még azt sem engedik meg nekik, hogy az országos és heti vásárokon el nem kelt portékájukat a városban lerakják. A református vallás jelentőségét, a katolikus egyházi ünnepek megtartásának nehézségeit sejteti az a tiltakozás, melyet Molnár Péter plébános 1846. augusztus 18-án terjeszt a nagytanács elé, mivel "...Boldogságos Szűz Mária Mennybemenetele emlékülnepe nem csak hogy meg nem tiszteltetett, hanem Szent Anna utcán majd az egyház által ellenében a kőművesek és egyéb mesteremberek egész nap folyvást dolgoztak." Nehezményezte továbbá, hogy vasárnap a kofák árulnak "minden keresztényi törvények ellenében." (IV. A. 1010. 3. d.). A katolikus ünnepek védelmében szigorú vizsgálatot kér. Az iratokhoz nem áll rendelkezésre segédlet, ezért egyedi átnézéssel kutathatók, de érdemes együtt vizsgálni a jegyzőkönyvi adatokkal.	A 18. században tartott magányos gyűlésekről készített feljegyzések csak egy-egy mondatot, rövid szövegezésű javaslatot tartalmaznak, amelyeket nem önálló jegyzőkönyv formájában, hanem kisebb méretű fogalmazvány formájában terjesztettek a szenátus elé. Ha a szenátus a javaslattal nem értett egyet, az iratok a tudomásulvétel tényének megjelölésével rendszerint a rendes menetű ügyiratok közé helyeztette. E miatt az eljárás miatt az 1814 előtt keletkezett nagytanácsi iratok kezelése nem volt önálló, hanem a szenátusi iratok levéltári fondjához kapcsolódott.
MNL HBML IV. A. 1011. a.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Jegyzőkönyvek	1547-1848 (-1850)	13,73 ifm	A tanácsi tárgyalások és egyben a várospolitikai legfontosabb okmányai a tanácsi jegyzőkönyvek és mellékleteik. 1547-től kezdve számos bejegyzés gazdagítja az egyháztörténeti és iskolatörténeti ismereteinket. A reformáció korai meggyökeresedéséről már az első fennmaradt jegyzőkönyvekben is olvashatunk: Méliusz Juhász Péterről; Huszár Gálról, és a városi nyomdáról; később a Nagytemplom és a Kistemplom építéséről, az egyházi bíraskodásról; a Kollégiumról, stb. A jegyzőkönyvek alapján nyomon követhetjük, hogy hogyan vált Debrecen a magyar reformátusság bástyájává, és kapta meg a „kálvinista Róma” elnevezést. A fond kutatása csak részben történet mutatók segítségével. 1547-től 1625-ig a jegyzőkönyvek kiadásra kerültek, ezek név-, hely- és tárgymutatókat tartalmaznak. Az 1750-ig terjedő jegyzőkönyvekhez egyetlen kötetbe foglalva csak egy évszázad múltán készítették el a mutatókat, a tárgysorozati pontok vezérszavait tárgyi utalásokkal egészítették ki.	Debrecen város tanácsa szervezetének kialakulása a 14. századra tehető. A szenátus üléseinek első megmaradt jegyzőkönyve 1547-ből való. Ettől kezdve néhány kötet kivételével a jegyzőkönyvek rendelkezésre állnak. 1726-ig a közigazgatási és bírósági ügyek nem különülnek el, sőt ezek a jegyzőkönyvek adnak számot a Választott Hites Közönség üléseiről is 1814-ig. A tanács joghatósága az 1848. május 22-i képviselőtestületi választás időpontjával tekintjük megszűntnek. A fond tartalmazza a tanács működése során keletkezett irategyütteseket és a tanácshoz küldött rendeletek és megkeresések iratanyagát. A 16. századi jegyzőkönyvek eredeti fogalmazványok díszes kötésben. 1610 után a fogalmazványokról másolatokat készítettek, ezeket kötötték be. Amikor 1726 körül általánossá vált a jegyzőkönyvekből a kivonatok összegyűjtése, akkor a fogalmazványok váltak a megőrzendő alapirattá. A jegyzőkönyvek fogalmazványait „minuta protocollorum”-nak nevezték. A tanácsülési jegyzőkönyvek neve 1829-től „rendtartási jegyzőkönyvekre” változott, de a név mögött ugyanaz a tartalom húzódik meg. A tanácsülési jegyzőkönyvekhez tartozóan kezelték a tisztújítási iratokat is, bár a választások leírása a jegyzőkönyvekben is megtalálható. Írta tisztújítási iratokat inkább másodlatoknak tekinthetjük.
MNL HBML IV. A. 1011. b.	Debrecen Város Tanácsának iratai. A M. Kir. Udvari Kancellária rendeletei (Intimata)	1693-1848	1,45 ifm	Egy 1690-ben kiadott új utasítás szerint az lett a Magyar Udvari Kancellária fő feladata, hogy vigyázzon a királyi méltóság épségére, a királyi jogok megtartására, és szerezen érvényt az országban kiadott rendeleteknek, bírói ítéleteknek. A rendeletek jelentős része foglalkozik vallási kérdésekkel, összhangban a kormányzat valláspolitikájával. Az egyházi javadalmak felügyelete is hatáskörébe tartozott, éppen ezért törekedett megtudni, hogy milyen külföldi és belföldi alapítványok segítik a debreceni református egyház és iskolájának fenntartását. A kutatásban segítséget jelentenek az 1694 és 1848 között keletkezett rendeletek abc sorrendben összeállított lajstroma.	A kancellária rendeletei 1693 óta maradtak fenn, és egészen 1750-ig együtt kezelték őket a tanácsi ügyintézés egyéb irataival, s utólag mutatózták őket. Akkor azonban az 1750 előtti iratok egy részét „Vegyes iratok” címen önálló kezelés alá vonták, és emiatt egyetlen főhatósági rendelet sem került saját együttesébe, hanem különböző címenek más iratsorozatok alatti futott. A helyes beosztásra csak a későbbi rendezés során került sor.
MNL HBML IV. A. 1011. c.	Debrecen Város Tanácsának iratai. A M. Kir. Helytartótanács rendeletei (Mandata)	1724-1848	17,74 ifm	A Helytartótanács megalakulása után (1723) a helybeli katolikusok és a magas klérus képviselői panaszának és feljelentéseinek készsége meghallgatója volt, de keményebb intézkedésekre csak Mária Terézia uralkodásának első évtizedétől került sor. A feljelentésekben rendre megismétlődnek a helybeli katolikusok évtizedek óta fennálló sérelmei: a katolikus letelepedők nem kapnak polgárjogot; nem vásárolhatnak házas telket; nem veszik fel a mestereket a céhekbe; a dekretális ünnepeket a város népe nem tartja meg; a magisztrátusban a katolikusok nincsenek képviselve; a katolikus egyház és iskola nem kap támogatást; a református egyház prédikátorai, kántorai, a kollégium tanárai, sőt diákjai a város közpénztárából kapják az eltartásukat. Mutatókönyvek 1807 és 1847 között segítik a kutatást. A kutatásnál figyelembe kell venni a debreceni tanács iratkezelési gyakorlatát, amely különböző sorozatokat alakított ki: külön sorozatban kezelték a különböző rendeleteket és másban az azokra előterjesztett válaszokat, utóbbiakat rendszerint a fogalmazványokban.	A vallási, felekezeti forrásból fakadó politikai bizalmatlanság a központi kormányzati szerveket olyan intézkedések megféléire indította, amelyek a város vezetőségét védekező magatartásra, a betelepülőket pedig elszigeteltségbe szorította.
MNL HBML IV. A. 1011. d.	Debrecen Város Tanácsának iratai. A M. Kir. Udvari Kamara rendeletei (Mandata)	1721-1848	1,9 ifm	A Magyar Kir. Udvari Kamara rendeletei 1721-től található meg a Levéltárban. A főhatóság irataiból képet kaphatunk a kormányzat politikai állásfoglalásáról, melynek célja a városi autonómia megszorítása volt. Ez ugyan államhatalmi és igazgatási kérdésnek minősült, de Debrecen esetében kifejezetten vallási színezetet kapott. Az 1804-ben kiadott tisztújításra vonatkozó kamarai rendelet után a megürit tisztiségekre eisorsban katolikus személyeket jelöltek, a megválasztott tisztviselőknek pedig a plébániatemplomban kellett lenni az esküt. A lajstromozás 1771-től vette számba az iratokat 1848-ig. A kutatást mutatókönyv is segíti 1791-től terjedően egészen 1848-ig.	
MNL HBML IV. A. 1011. e.	Debrecen Város Tanácsának iratai. A Szepesi Kamarai Igazgatóság rendeletei (Intimata)	1699-1750	0,24 ifm	A Szepesi Kamara rendeletei 1699-től maradtak fenn. Az iratok hűen tükrözik a Szepesi Kamara szerepét az ellenreformáció térnyerésében: a protestáns felekezetek finansziális, infrastrukturális megtörése, a világi hatóságok katolizálása, az állami befolyás megerősítése, a plébánosok, a szerzetesrendek tevékenységének támogatása mind a katolikus egyház megerősítését szolgálták. Az iratokhoz nem áll rendelkezésre mutató, kutatása csak azok egyedi áttanulmányozása útján lehetséges. A kamara sok intézkedését – azok városgazdasági természetűe miatt – a számadási mellékletek között találhatjuk meg.	A jövedelmeket biztosító földek, haszonvételek szorosan a helyi egyház, templom tartozékai voltak, így a templom, iskola, parókia katolikus kézbe kerülése szinte automatikusan jelentette az anyagi bázis elvesztését a protestáns közösségek számára. A magisztrátus általában az időhúzás taktikájával élt, s így igyekezett elkerülni templomaik, iskoláik elvételét. Ez kiváló lehetőséget biztosított az államhatalom részére, hogy befolyását növelje a városokban, a városi tanácsba pedig a saját embereit ültesse.
MNL HBML IV. A. 1011. f.	Debrecen Város Tanácsának iratai. A Nagyváradai Kamarai Igazgatóság rendeletei (Intimata)	1786-1787	0,05 ifm	A Nagyváradai Kamarai Igazgatóság 1785-től 1793-ig működött. Hatásköre kiterjedt a kamarai, az alapítványi, az üresedésben lévő egyházi birtokok igazgatására, a városok vagyoni gazdálkodásának ellenőrzésére. Közvetlenül a Helytartótanácsnak voltak alárendelve, miután 1785-ben II. József a Magyar Kamarát és általában a pénzügyigazgatás feladatkörének felsőfokú irányítását az alá rendelte. Nagyváradon kerületi főpénztár felállításáról is intézkedett, és maga Debrecen is ott számolta el a hadiadót. A II. József uralkodása idején működő kerületi középszervi hatóság rendeleteihez mutató készült, de a válaszok szintén a fogalmazványok között, vagy más irategyütteseknél kaptak végleges helyet.	
MNL HBML IV. A. 1011. h.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Felsőbbhatósági rendeletek	1723-1845	0,14 ifm	Önálló kezelés alatt álltak azok a jegyzőkönyvek (3 db), amelyek a felsőbb helyek által kiadott rendeletek másolatait tartalmazzák. Latin nyelvű segédlet az 1821-1842. években kiadott rendeletekhez áll rendelkezésre. A fondhoz tartozó iratok szétbontva a M. Kir. Helytartótanács, a M. Kir. Udvari Kancellária és a M. Kir. Udvari Kamara anyagában található!	
MNL HBML IV. A. 1011. j.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Megyékkal való levelezés (correspondentiae diversae)	1716-1848 (-1849)	2,34 ifm	A levelezés nagy része szervezeti, vagyoni, polgárjogi, a lakosság adózását érintő kérdésekről tájékoztat, de különböző vétségek, mint például paráználkodás dolgában is történtek levelezések, illetve születek határozatok, mely a kálvinista civisváros szigorú erkölcsi normáira is utalnak. A különböző társhatóságokkal való levelezésekről 1780-tól vezettek jegyzéket, a korábbi levelek (1716-1799) viszont semmiféle segédlettel nem rendelkeztek. Egykorú mutató mindössze az 1847-1849. évi irategyütteshez készült. A megkeresésekhez közölt válaszelevél fogalmazványa azonban ennél az állagnál is a fogalmazványok között található.	Az 1972-ben Béres András által készített témacédulák nagyon nagy segítséget nyújtanak a kutatáshoz. A levelezések között megtalálható gróf Nádasdy Lipót 1737-ben, Pozsonyban kelt levele Debrecen városához a katolikusok és a nem katolikusok befogadása tárgyában; a bihari főispán 1769. évi levele a katolikus iskolák ügyében; a miskolci rk. eklézsia kurátorának 1768. évi levele az eklézsia által adott kölcsön megtérítése tárgyában. A debreceni tanács, az iskola és az egyház összeforrottságára utal az a levél, melyben az egyik Utrechtben tanuló diáknak a debreceni bíró 1754-ben meghagyja, hogy tanulmányait ne oskolai mesterségre, hanem templombeli prédikátorságra készüljön.
MNL HBML IV. A. 1011. k.	Debrecen város tanácsának iratai. Jelentések	1736-1848	31,26 ifm	A „Jelentések” gyűjteményében nyertek elhelyezést a tanácsnokoknak és egyéb városi tisztviselőknek a városi tanács megbízásából a legkülönbözőbb ügyekben készített beszámolóit. A politikai és hatalmi viszonyok elemzésén túl tájékoztatnak a városban folyó építkezésekről, a közműellátottságról, a középületek állapotáról, egyes személyek vagyoni helyzetéről, a város egészségügyi viszonyairól, a határhasználatról, állatállományról, kultúrtörténeti adatokról. A reformációra vonatkozó iratok: Protestáns vallású személyek hagyatékai ügyei (végrendeletének végrehajtása, osztályos egység az örökösök között), javainak inventáriuma, építési engedélyei. A Debreceni Református Eklézsiaától és a Debreceni Református Kollégium pénztárától felvett kölcsönök bírói végrehajtásának iratai. Debrecen Város Tanácsa és a Református Kollégium közötti levelezés iratai különféle tárgyakban, pl. számtankönyv kinyomtatása, a tanuló ifjúság közvizsgálata. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: növedéknapló (1770-1847), mutatókönyv (1770-1846).	Kutatási tudnivalók: A növedéknaplókat és mutatókat 1830-ig latinul, majd ezt követően magyar nyelven vezették.
MNL HBML IV. A. 1011. l.	Debrecen Város Tanácsának irata. Beadványok (Exhibitiones)	1608-1848	11,27 ifm	Az állag tartalmazza a 18. század utolsó évtizedétől a város lakosságának a tanács tisztviselőihez címzett beadványait. Az iratokat 1786-tól ictatták, mégpedig központilag. A korábban keletkezett beadványoknak nincs iktatószámuk, azokat a levéltár időrendben helyezte el. A „Beadványok”-nak nevezett ügyiratokban általában a társadalom szegényebb rétegeinek helyzete tükröződik, és éppen azért található itt, mert ezekkel az ügyekkel a szenátus ritkán foglalkozott, rendszerint rövid úton intézték el. Az is gyakori volt, hogy magát a kérvényt a hátrítalig megadott válasz után visszaadták a folyamodónak. Nemcsak kérvényekkel, hanem magánosok felajánlásaival is találkozhatunk az iratokban, pl. a Református Kollégium, az Ispótyai és a „Református Szent Eklézsia” részére. Mutatók ugyan nincsenek az iratokhoz, viszont az ügyiratok kivonatai iktatószámokkal együtt több évből fennmaradtak, pl. az 1836-1848. közötti évekből.	A fogalmazványok tartalmi szempontból a 18. század óta különös jelentőségre emelkedtek, mert a tanács elvi útmutatása alapján a főjegyzői iroda adott választ mindenféle hatósági beadványra, és annak a szövege maradt fenn.

MNL HBML IV. A. 1011. m.	Debrecen város tanácsának iratai. Fogalmazványok	1635-1848	17,41 ifm	A "Fogalmazványok" állagának kialakítása abból a gyakorlati igényből származott, hogy egyetlen könyvben, sorozatban megtalálhassák a különböző állami vagy önkormányzati szervek megkeresésére adott válaszokat. A jegyzőkönyv vezetése 1726-ban kezdődött a Helytartótanács intézkedése folytán, azt 1776-ig vezették, utána a fogalmazványok annyira megsaporodtak, hogy ettől kezdve az iratokat önálló sorozatban őrizték. A reformációra vonatkozó iratok: A református eklézsia és Debrecen város közötti kölcsönnyelvek iratai a Debreceni Református Kollégiumban tanuló ifjúságra.	
MNL HBML IV. A. 1011. n.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Pátensek, instrukciók, statutumok	1731-1848	0,85 ifm	A tanács a saját szabályrendeleteit, az állandóan figyelembe veendő felsőbb rendelkezéseket, mint a jogszabályok alapján külön összegyűjtötte, lemásoltatta, egy részüket önálló könyvbe vezették be, más részüket pedig eredetben vagy másolatban iratként kezelte. Az így összegyűjtött jogszabályokat a pátensek, instrukciók, statutumok címen önálló állagként őrzi a Levéltár. Az iratok között II. Lipót vallás dolgában kiadott 1790. évi királyi parancsa mellett nagyon érdekes források találhatók, így például az 1753. évi pásztoroknak szóló instrukció, melyben külön meghagyja a város vezetősége, hogy a bojtárok istenfélők legyenek, a ménések mellett egy írástudó reggel és este imádkozzék, és valamit olvasson fel a Szentírásból. Egy 1775. évi összeírásból látszik, hogy a 109 Debrecenbe beköltözőből csak két katolikus vallású volt, a többi protestáns. Mária Terézia 1761-ben külön pátentet adott ki a káromkodás tilalmáról, mert az Isten a káromkodás miatt haragját „gyakran egész tartományokra is kiönti. és különféle tsapásaival megostorozza”. Ezért pálcázásra, súlyosabb esetben halálra bünteti a vétkezőket. A kutatáshoz segédlet nem áll rendelkezésre.	Az iratok megmutatják, hogy milyen jelentőségük volt a jogszabályoknak a városi életben felmerülő jogviszonyok rendezésénél. Ebben az állagban helyezték el a városi kiváltságlevelek következetlenül összeállított nyilvántartását is.
MNL HBML IV. A. 1011. o.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Hivatalnokok részére kiadott tanácsi határozatok (Expeditiones)	1821-1848 (-1850)	0,4 ifm	Külön állagot alkotnak az egyes hivatalnokok részére a tanácsi határozatok alapján kiadott rendeletek másolatai (végeredményben a jegyzőkönyvek kivonatai). Az egykorú kezelés során ezeket az iratokat akkor kezdték külön összegyűjteni, amikor a megbízott tisztségviselő a tanácsi szolgálatból eltávozott, vagy meghalt. Az eredeti megbízatások a tanácsi jegyzőkönyvben is megtalálhatók, így vizsgálatuk csak az ügyviteltörténeti kutatásoknál merülhet fel. A várostörténeti (Városháza építése) és levéltár-történeti (a Levéltár berendezése) iratok mellett iskolatörténeti (a leányiskolákban egyforma tanítási rendszer kialakításáról 1846-ban; a Református Főiskola nyilvános tanintézetéé való átalakításáról 1852-ben) vallástörténeti bejegyzésekkel (a katolikus templom számára harang szállítása Pestről 1831-ben; a temetők díszesebb külső formába vételéről 1841-ben) is találkozhatunk. A fond két sorozatot tartalmaz: a postakönyvek mellett a nevek alatt nyilvántartott iratokból áll. A kutatáshoz segédlet nem áll rendelkezésre.	
MNL HBML IV. A. 1011. q.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Hatósági bizonyítványok (Testimoniales)	1669-1848	0,7 ifm	Az állag nevében hordozza a tartalmát is. Az iratok különféle tárgyakra vonatkoznak: akár vagyoni helyzet, akár az örökösödés jogosságát elbíráló állásfoglalás, akár helyben lakás, akár polgárjog vagy foglalkozás igazolása vált szükségessé, a hatóság minden esetben egy-egy bizonyítványt állított ki, amelynek egyik példányát a kérelmező kapott meg, a másikat az irattár őrizte. Az utóbbiak 1670 óta maradtak meg a Levéltárban, de csak szórványosan. Sok bizonyítvány eredeti fogalmazványa – főként nagyobb jelentőségű vagyoni ügyekben – az egykorú tanácsi jegyzőkönyvekben is megtalálható. Ha egy-egy igazolás kiállítása vizsgálatot követelt, akkor a jegyzőkönyvek alapján az ügymenet egésze megállapítható. Az iratok alapján bepillantathatunk többek között a debreceni polgárok vagyoni helyzetébe, legyen az református vagy katolikus vallású. Az iratokhoz segédlet nem áll rendelkezésre, így egyedi átnézéssel kutathatók.	
MNL HBML IV. A. 1011. r.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Országgyűlési iratok (Diaetalia)	1681-1848 (-1870)	1,5 ifm	Az állag követi utasításokat, jelentéseket, országgyűlési határozatokat, publikált törvények hitelesített példányait, országos adókievetési előírásokat tartalmaz. Három sorozatból áll: az évről-évre kezelt iratok mellett jegyzőkönyvek és törvénycikkek található az állagban. Az országgyűlési iratokból végig követhető az a küzdelem, amelyet Debrecen vezetősége vívott a szabad királyi városi rang elérése érdekében. Az országgyűléseken ugyanis mindvégig tapasztalható volt a katolikus klerus által irányított protestánsellenesség, ezért a felvétel alapvető feltétele volt a katolikusok beengedése a református civisvárosba. A követi utasítások egy másik hányada a jegyzőkönyvekben található. Segédlet nincs az iratokhoz.	Az anyag fontosságát az a tény emeli ki, hogy a követi utasítások és jelentések minden esetben politikai állásfoglalásról tájékoztatnak, akár a városi polgárság egészének panaszairól, akár nagyobb városfejlesztési kérdésekről van szó. A jelentések több esetben az országgyűlési követek hangulatáról is beszámolnak, tehát az irategyüttes köztörténeti és országos nézőpontú kutatásnál is hasznosítható.
MNL HBML IV. A. 1011. s.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Polgárkönyv (Matricula civium)	1707-1848 (-1905)	0,11 ifm	Az 1707-1784. években vezetett első kötetben az utcák szerint történt felvétel alapján sorolja fel a lakosságot, majd az újonnan beköltözőket is minden megjegyzés nélkül 1733-ig. Ettől az évtől kezdve azután azt is feljegyzik, hogy ki honnan jött, mi a foglalkozása, és ugyanitt jegyzik fel a már itt lakó polgároktól származott nagykorúvá vált polgárokat is, akiket esküvel vettek fel a polgárok közé. Az 1770-ben kezdett és 1905-ig vezetett második kötet már részletesebb adatokat tartalmaz: név; állás vagy foglalkozás; felvétel napja; származási hely; befizetett illeték; vallás. A második kötet vallási adatai alapján elmondhatjuk, hogy a lakosság összlétszámához viszonyítva a katolikusok aránya elenyésző az 1770-es években.	A Matricula civium akkor keletkezett, amikor eleinte a Szepesi Kamara, később a Helytartótanács számon kérte a szabad királyi városoktól az új polgárok névjegyzékét foglalkozásuk kimutatásával. A kötetekben természetesen csak a városba költözött új polgárjogú személyekről van szó, tehát a polgárság teljes létszáma ezek alapján nem állapítható meg. Ha valaki mégis azok teljeségéről kíván képet nyerni, nem nélkülözheti a tanácsi jegyzőkönyvet, a különböző összeírásokat, még kevésbé az adókievetéseket, ahol az összeírt személy neve előtt feltüntetik a „p” betűt, ami a polgári jogállásra utal. A polgárok létszáma Debrecenben az összlakosság 8-10 %-a volt.
MNL HBML IV. A. 1011. t.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Népszámlálások iratai	1693-1848	0,55 ifm	A demográfiai helyzetkép megismeréséhez nélkülözhetetlen a népszéírások iratainak tanulmányozása. Az első kötetekben jellemzően még feltüntetik a vallást is (római katolikusok, protestánsok), később azonban a mesterség fontosabbá válik. Segédlet nem áll rendelkezésre az iratokhoz.	
MNL HBML IV. A. 1011. v.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Vagyonösszeírások	1751-1841	0,47 ifm	A vagyonösszeírásokat a szenátus rendelte el, és azokat az utcák rendjében állították össze. Az adatokat a népszéírások és az adókievetések iratanyagával összevetve jó tájékoztatást adnak a lakosság helyzetéről, vallási megoszlásáról, a katolikusok számának növekedéséről. (A legtöbben a Varga, illetve a Szent Anna utcán laktak, mégpedig legnagyobb számban az 1. létezőbe soroltak.) Segédlet nem áll rendelkezésre az iratokhoz.	
MNL HBML IV. A. 1011. x.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Szerződések	1552-1848	0,56 ifm	A szerződések a város hatóságának a kishaszonvételek bérbeadása, tehát korcsma, bolt, halászat, ház s azokkal együtt különböző városi tulajdont képező vagyoni források hasznosítása céljából kötött megállapodások eredeti példányait őrzik már 1552-től fogva. Az 1848 utáni szerződések más fondba kerültek. Segédlet nem található az iratokhoz.	Az iratok között található az a szerződés is, melyet a város kötött a Váltótörvénnyel az új Városháza használatát illetően, melyben a Levéltár is szerepel. („A jelenlegi közönséges Levéltár áll egy szobából, mely egy fenyőfa, s egy vasas ajtóval van ellátva, az utcára egy ablaka nyílik, kettő pedig az udvarra, melyekhez téli ablakok és salugáterek vannak; a szobában van egy zöld cserépkályha, a falban egy kis théka, s fűtő helye kívülről faajtóval van ellátva.”)
MNL HBML IV. A. 1011. y.	Debrecen város tanácsának iratai. Örökbevallási jegyzőkönyvek	1636-1848	1,35 ifm	Az örökbevallási jegyzőkönyvek vezetését 1726-ban kezdték, egyedi iratok 1636-tól maradtak fenn. Ezen forráscsoport alapján szépen nyomon követhető elsősorban Debrecen árkon belüli területére vonatkozóan a protestáns vallású, polgárjoggal rendelkező civisek birtokváltozásai. Az örökbevallási jegyzőkönyvekben és iratokban a protestáns vallású személyek (civispolgárok) birtokforgalmára, a háztulajdonosok személyében bekövetkezett változásokra, az ingóságok eladására, a kézirólagra vonatkozó adatok találhatóak. A polgári tulajdont ugyanis hatósági jóváhagyással bárki eladhatta, az ősiségi törvény kötöttségei nem érintették.	
MNL HBML IV. A. 1011. z.	Debrecen város tanácsának iratai. Végrendeletek	1518-1882	4,58 ifm	A végrendeletek gyűjteményét Dr. Herpay Gábor főlevéltáros rendezte 1916-ban. Ekkor a gyűjteményhez leltárkönyvet és mutatókönyvet készített (1518-1877). A kutatás ezen segédletek alapján történik. A református vallásra vonatkozó iratok: Protestáns vallású személyek (debreceni polgárok) végrendeletei, illetve a protestáns egyházra és intézményeire (templomokra, a Debreceni Református Kollégiumra, iskolákra, ispotályra) végrendeletben tett hagyományok. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: egykorúan vezetett növedéknapló (1702-1877), mutatókönyv (1780-1796; 1797-1811).	Érdekességek: a végrendelet gyűjteményben számos jeles személyiség végintézkedése található, pl. Hatvani István kollégiumi professzor, vagy Fazekas Mihály író végrendelete.
MNL HBML IV. A. 1011. bb.	Debrecen város tanácsának iratai. Betáblázási jegyzőkönyvek	1784-1850	1,80 ifm	A betáblázott adósságok (jelzálogok) jegyzőkönyvében a hitelügyletekben a református eklézsia, a református ispotály és a Református Kollégium hitelezőként szerepel. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: a jegyzőkönyvek végén mutató található.	Kutatási tudnivalók: a kutatás az adós neve alapján történik.
MNL HBML IV. A. 1011. cc.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Végrehajtások jegyzőkönyvei (Protocollum executionum)	1726-1755	0,08 ifm	A végrehajtások jegyzőkönyvei és az azokkal összefüggő becslési, szemle, és vizsgálati jegyzőkönyvek a tanácsi törvényszék a dobra került ingatlanok, sőt ingóságok közhatalommal történő végrehajtását tartalmazzák. Vezetésüket az örökbevallási jegyzőkönyvekkel együtt kezdték meg, de azoktól természetesen megkülönböztetve elterjedtek. Értékük elsősorban a betáblázási jegyzőkönyvekkel egybevetve tűnik ki, mert a végrehajtást nemcsak a városi hatóság javára eszközölték adótarozás, vagy hasonló okokból, hanem a bíróság közbejöttével magánosok kérelmére is. Az iratok nagy része végrendeletkezés, melyből következtethetünk a civispolgárok anyagi helyzetére, és értékítéletére. A végrendeletek többsége az Istenről való megemlékezéssel kezdődik. („...a mindeneken szabadon uralkodó bölcs, kegyelmes és hatalmas Istennek”). Az állag egy kötetet tartalmaz, melynek végén mutató segíti az 1726-1755 közötti évekből származó iratokban való tájékozódást.	

MNL HBML IV. A. 1011. dd.	Debrecen Város Tanácsának iratai. A Kolerabizottság iratai	1740-1831	0,14 ifm	A tanácsi iratkezelés már egyidejűleg elkülönítette a kolerajárvány leküzdésére, majd okainak utólagos kivizsgálására kiküldött bizottságok iratait. A fennmaradt iratok és jegyzőkönyvek a halottak névjegyzékét, az összefoglaló jelentéseket tartalmazzák. Kutatni szükséges még a témakörben a számvevőéségi iratokat, vagy a jegyzőkönyveket. Az előbbieket az anyagi erőfeszítésekre, utóbbiak a megtett intézkedésekre nyújtanak tájékoztatást. Segédlet nem készült az iratokhoz.	Az 1831. évi kolerajárványról Ignácz Béla készített igen érdekes jelentést. A református halotti anyakönyv bejegyzése szerint 1831 júliusától szeptemberig 2093-an haltak meg kolerában, a katolikus szerint 51 esetben jegyezték fel a halál okaként a kolerát. Debrecen összlakossága ekkor kb. 45 ezer lehetett, tehát a lakosság 5%-a pusztult el a betegségben. A debreceni polgárok, illetve az akkori emberek vallásos szemléletű tükrözik, hogy a különböző betegségeket Isten büntetéseként értelmezték. („Istenünk Ó Felseje ...fellobbant haragját kijelentette, és azzal szemünk előtt nyilvánvalóvá tette, hogy megtérésünkkel men nem élenedett, hanem annál...lobbat és tőkéletesebbet kíván.”)
MNL HBML IV. A. 1012. f.	Debrecen város Számvevőségének iratai. Céhek adóbesorolása	1646-1849	1,68 ifm	Debrecen iparos társadalmáról és annak jövedelmi viszonyairól kaphatunk képet az állag kutatása során. A céhmesterek és céhtagok adóbesorolása évenként és céhenként van csoportosítva. Képet kaphatunk - a nevek alapján- a céhtagok vallási és jövedelmi viszonyairól és azok változásáról. Az iratok egyedi átnézéssel kutathatóak.	
MNL HBML IV. A. 1014.	Debrecen Város Konzuli Hivatalának iratai	1776-1846	0,14 ifm	A konzul elnöklete alatt tartott ülések részben fennmaradt jegyzőkönyvei a városgazdaság kérdéseit elelik fel. A bizottság összetétele (számvevők, magtáros, árvaügyelő, mezőrendészeti felügyelő, erdőfelügyelő, ohati birtokok felügyelője, néptribun) már eleve mutatja, hogy a napirendek sorában szélesebbkörű várospolitikai kérdések nem szerepelhettek. Megtalálhatók viszont a reformáció tisztántúli terjesztésében nagy szerepet játszó könyvnyomdával, illetve könyvkötő műhellyel kapcsolatos gazdasági feljegyzések, igaz elsősorban munkájuk pénzügyi elszámolására vonatkozóan. Az 1843. január 10-én hozott határozat meghagyja a városgazda uraknak, hogy csak azokat a könyvkötési munkákat ismerjék el, amelyekről világos megbízás van a város részéről (IV. A. 1014. 4. k.). A református civisváros egyik jellegzetes épületének, az új városházának építésére vonatkozóan is találhatunk jegyzőkönyvi bejegyzést: 1840. május 6-án elrendelik például, hogy az építéshez szükséges minden vásárlást, kiadást (fa, téglá, cserép, mész) jegyezzék fel a számadó tisztek, 1841. március 16-án pedig a mesteremberekről való gondoskodásról olvashatunk. A jegyzőkönyvek évenként újrakezdődő számozással tartalmazzák az ülések tárgysorozati pontjait, az ügyiratok pedig a jegyzőkönyvi bejegyzés számát viselik. Nyelvezete a kezdeti időktől (1700-as évek vége) eltérően magyar. Segédlet csak részben áll rendelkezésre a kutatáshoz.	A Magyar Kamara 1775 február 16-án kötelezte Debrecen hatóságát a konzuli állás megszervezésére, s a konzul feladatául a várost érintő összes gazdasági ügyek ellenőrzését rendelte el. A kizárólagosan protestáns vezetőség természetesen ellenezte a katolikus személlyel betöltendő, konzulnak nevezett polgármesteri állás szervezését, a királyi biztosok és általában az állami hatóságok viszont ragaszkodtak a legfőbb városi vezetőségek az egyházak közötti arányos megosztásához. Ebben az ellenreformációval összefüggő várospolitikai elgondolások játszottak szerepet, amellyel főként a protestáns egyházakhoz tartozó városi polgárság ellenállását kívánták megtörni azzal, hogy az egyik tisztségviselői állást katolikus személy megválasztásához kötötték. Ez az állami törekvés érvényesült Debrecenben lényegében azóta, amióta a királyi biztosok a tisztújítások alkalmával az államhatalom képviselőiként a választási gyűléseken részt vettek. A főbíró és a polgármester hivatala ugyan II. József ideje alatt ideiglenesen egyesült, de egészen 1848-ig külön működött, gyakran a két személy - vallási hovatartozástól függetlenül - egymást váltotta a két munkakörben. A polgármester az ún. gazdasági albizottság (commissio oeconomica) elnöke is volt, mely 1776. október 21-én tartotta első ülését. Tevékenysége elsősorban a város bevételeinek ellenőrzésére, a kisebb királyi haszonvételek számbavételére terjedt ki. Döntő jogköre nem volt, mert az egyes kérdésekben véglegesen a szenátus foglalt állást.
MNL HBML IV. A. 1016	Debrecen Város Kapitányi Hivatalának iratai	1833-1847	0,55 ifm	A városkapitányi hivatal iratainak rendszere tükrözi a funkció sokféleségét. Vannak jogalkalmazási iratok, amelyekben elsősorban kisebb polgári és kihágási perekben hozott döntések olvashatók az ügy részletesebb ismertetése nélkül. A jegyzőkönyvek mellékletei és az olyan kihallgatási iratok, amelyek egy-egy döntés előtti vizsgálattal jártak együtt külön, időrendben lettek kezelve. Önálló egységet alkotnak az útlevelek, amelyek feltüntetik az utazni kívánók vallását is Formailag sokféle úti okmánnyal találkozhatunk: díszesebb és egyszerűbb kivitelűekkel, melyek példázák az ekkor még többségben református vallású debreceniek évszázadok óta bizonyítható mobilitását. Számos, a városkapitányi hivatal által igazolt gyógyszerzámlát találhatunk az iratok között, melyekben a gyógyszerek receptjei és az adagolási utasítások is olvashatóak. Név szerint említik, hogy kinek állították össze: magánszemélyek mellett kórházak és rabok számára. Statisztikai elemzésük akár a lakosság egészségi állapotára, korabeli betegségeire is adattal szolgálhatnak. A fondban a mezőrendészet tárgyköréből származó két darab jegyzőkönyv mellett egy református vallású cseléd, Izsó Julianna cselédkönyve is fellelhető. A könyv a személyes adatok mellett a cselédekre vonatkozó rendszabályokat is összegzi, kiemelve az erkölcsi magaviselet fontosságát.	A városkapitányi hivatal a korábban élő önkormányzati szervezetből, az utcarendszerből fejlődött ki. Az 1836. óta működő hivatal személyzetéhez tartozott a városkapitány, az alkaptány, egy városi jegyző és egy írnök. Elsőfokú joghatóságként járt el kisebb polgári, büntető és kihágási ügyekben, de jogkörükbe tartozott az útlevelek intézése, a városrendészeti, tüzrendészeti és közigazgatásrendészeti munka is. Az 1840-es években hatásköre szélesebbé vált. Irányította az utcátvezéseket, tizhagzádkat, éjjeli őröket, stb. A szenátuson belül tanácsnoki rangot élvezett.
MNL HBML IV. A. 1018. f.	Debrecen város Törvényszéke iratai. Büntető perek	1711-1847	4,66 ifm	Ezt az állagot 1760-ban alakították ki "Büntető perek" címen, és a bünyenítő perek nagyobb terjedelmű iratait kezelték itt. Az iratokat a börtönben lévő kímutatása egészíti ki az (1773-1845) évek közötti időből. A reformációra vonatkozó iratok: Protestáns vallású személyek (debreceni polgárok) vallásellenes bűncselekményeinek: istenkáromlás, káromkodás, ünneprontás, bójtszegés, templomkerülés, templomi rend megsértése, temetői rend megsértése, vallásgyalázás, szentségtörő lopás írásbeli büntető pereinek perestestei.	
MNL HBML IV. A. 1018. g.	Debrecen város Törvényszéke iratai. Vegyes iratok	1604-1774	5,48 ifm	A levéltárrendezés 1774-ben teljesen önálló állagot alakított ki azokból a polgári és büntetőperekből, amelyeket az első fokú számbavétel során nem találtak meg a levéltárban és csak később bukkantak rájuk. Ezeket az iratokat a rendezett peranyagtól "a rendszeres levéltári leltárba be nem vezetett" elnevezéssel különböztették meg. A református vallásra vonatkozó iratok: Protestáns vallású személyek vallásellenes bűncselekményeinek (istenkáromlás, káromkodás, hitehagyás, ünneprontás, bójtszegés, templomkerülés, templomi rend megsértése, temetői rend megsértése, vallásgyalázás, szentségtörő lopás) írásbeli büntető pereinek perestestei (1635-1774 közötti időből). <u>Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: növedéknapló (1604-1774), amely polgári és büntető pereket is tartalmaz.</u>	Kutatási tudnivalók: A perestekben az egykorú növedéknapló alapján lehet kutatni.
MNL HBML IV. A. 1021. e.	Debrecen Város Titkos Levéltárának iratai. Vegyes iratok (Miscellanea)	1449-1773	0,18 ifm	A korábbi rendezés ebbe a csoportba fogta össze mindazokat a bizalmas természetű iratokat, amelyek a város gazdasági életével, gyűléseinek határozataival valamilyen kapcsolatban álltak. Ezt az állagot a levéltár az újabb rendezés során felbontotta, kiemelve a közgyűlési és tanácsülési jegyzőkönyveket. A kiemelés után az állagban összesen 0,20 ifm terjedelmű iratanyag maradt: az 1449-1773 évkörű iratok mellett három segédkönyv. A név- és tárgymutatók jelzik, hogy milyen gazdag lehetett az eredeti levéltári anyag. A reformációra vonatkozóan több bejegyzést találunk Méliusz (Juhász) Péter debreceni tevékenységéről, hitvitáiról, szigorúságáról erkölcsi kérdésekben, illetve temetéséről: "...a Sirkertben kelet felé egy magasabb halom tetején eltemettetett, és sírja felibe egy szerfelett nagy szikladarab hengerítetett." (MNL HBML IV. A. 1021/e. 3. k.). Ha szükséges volt, a tanács a vallásfelekezettek közötti viták „orvoslása körüli eljárást is megszabta”, vagy befogadta az erdélyi fejedelem kérésére az áttért jezsuitát "... ki ha megmarad az ismert igazságban, minden jókkal megáldja az Isten."	
MNL HBML IV. A. 1021. f.	Debrecen Város Titkos Levéltárának iratai. Városi külső birtokokra vonatkozó iratok	14-19. sz.	10,87 ifm	A fond a város tulajdonát képező birtokokról időrendben megállapított sorszámkok alapján készült jegyzékek szerint felállított iratgyűjtemény, adománylevelek, oklevélmásolatok, a különböző családokkal folytatott perek, összeírások, genealógiai táblák, határjárások, haszonbérleti szerződések, zálogszerződések, térképek stb. alkotják. Az anyag jelentős részét a 18. századi kimutatások, határperek teszik ki, amikor még az egyházközség papjai is rendelkeztek kisebb földterületekkel. Ezeket részben még 1572 előtt a várostól kapták, részben pedig saját jövedelmükből vették. A papok telek- és földtulajdon ügyben keletkezett problémáikat ebben az időben a város intézte, így az állagban nagy valószínűséggel feltalálhatók. Az anyag irattári rendszere mesterséges, a hozzátartozó iktató és mutatókönyvek az 1860-as években készültek és a sorozatokba foglalt helységek anyagát fogják egybe. A nagyobb perestek könyv formájában bekötésre kerültek.	A város tulajdonát képező birtokok a királyi, vagy fejedelmi adományokból, az örökös jogon megvásárolt területekből és a zálogbirtokokból alakultak ki. Területi kiterjedésre nézve a zálogbirtokok többszörösét tették ki a megvásárolt birtokoknak. A lehetséges zálogváltó perek miatt a városnak jó oka volt az oklevelek titkos kezelésére.
MNL HBML IV. A. 1023.	Debrecen Város Tűzvész Bizottságának iratai	1777-1814	0,09 ifm	A jegyzőkönyvek és iratok tartalma a tárgyira vonatkozólag nagyon gazdag, már 1777-től kezdve olvashatunk a tüzesetekről, a hozott rendelkezésekről, tüzrendészeti előírásokról. Az 1811. április 3-án délben keletkezett nagy tűzről már aznap készült jegyzőkönyvi bejegyzés: "...a nagy szárazság és rettenetes szél miatt csakhamar annyira erőt vett a tűz, és úgy dühösködött, hogy annak emberi erő ellene éppen nem állhatott" (IV. A. 1023. 2. cs.) A "reformátum" (templom, torony, parochiális ház, ispotáy stb.) káráról részletes kimutatás olvasható a kár nagyságával együtt, amit csaknem 40 ezer forintra becsültek. A bizottság megállapítása szerint a gyakori tüzesetek okai az építkezési szokásokban keresendők: az utcák szűkei, a telkek elaprózottak, a náddal fedett, nem közből készült épületek egymást érik. A tüzeseteket drámai, megrázó sorok ecsetelik, és a jövőbeli megelőzés érdekében újabb szigorú tüzrendészeti előírások születnek. A tűzvész bizottság iratai nem nagy terjedelműek, de városrendészeti szempontból nagyon fontosak. Egy térkép az 1811. évi tűzvész házakéinti tisztítását is bemutatja. A jegyzőkönyvek irattári rendje kronologikus összeállításúnak mondhatók, míg az iratokat utólag szedték sorba szigorú rend szerint. Az iratok nyelve részben latin, részben magyar, a gazdák összeírása és a szükséges adatok feljegyzése kizárólag magyar nyelvű.	Debrecen életében a tűzek pusztító hatása a 16. század óta az egész településre kiható erővel érvényesült. Megfékezésükre már 1548-tól olvashatók bejegyzések a magisztrátusi jegyzőkönyvekben. A város a státútumokkal a megelőzést kívánta elérni. Az első tűzvédelmi szabályrendelet 1733 március 6-án kelt, a legjelentősebb az 1774. évi szabályzat volt, amelyet nyomtatott formában 6000 példányban osztottak ki. Utóljára 1845-ben adott ki a városi tanács egy jogszabályt, mely a tűzoltás megszervezését előzta. A tüzrendészeti bizottság nem önálló szervezetnek, hanem egyszerűen a tüzrendészeti kérdések alkalmoszerű megtárgyalására összehívott tanácsülésnek tekinthető, ahol azonban más közigazgatási ügygel nem foglalkoztak. A bizottság elnöke a főbíró volt, mellette az üléseken általában 7-9 szenátor vett részt. Az írásbeli teendőket a két jegyző látta el. A tárgyalások (amelyek nem voltak rendszeresek) határozatait a megbeszéléssel egyidejűleg fogalmazvány formájában szerkesztették meg azzal az utasítással, hogy azokat be kell vezetni a "tűzvédelmi jegyzőkönyvbe," aminek neve "protocollum incendiarium" volt.
MNL HBML IV. B. 401.a.	Bihar Vármegye Főispánjának iratai. Elnöki iratok	1939–1950	0,39 ifm	A főispán mint testületi elnök iratanyagában jellemzően személyi ügyekkel és egyházi intézmények fenntartásával kapcsolatos források találhatók. Az állag tartalmaz iratokat hitközösségek működésére, református leányiskola állászervezési és ingatlankezelési ügyeire, valamint magában foglalja egyházi alkalmazottak járandósági és mentességi kérelmeit és az Országos Református Szeretetszövetség egy panaszlevelét. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: levelezési iktatókönyv (1947–1949); bizalmas iktatókönyv (1949–1950); levelezési névmutató (1947–1949).	A Kiegyezést követően a törvényhatóságok működésének újrászabályozása, a vármegyei igazgatás rendjének átalakítása érdekében hozott törvények folyamatosan és jelentősen szélesítették a főispán hatáskörét. A polgári kor egészét tekintve felügyeleti jogot gyakorolt az alája rendelt törvényhatóság önkormányzati szervei, valamint az államigazgatás vármegyei közegei felett. Hivatalának tevékenysége 1950 márciusával, Bihar és Hajdú vármegye megszűnésével, illetve Hajdú-Bihar megye létrejöttével párhuzamosan zárult le. Bihar vármegye főispáni hivatala eredeti iratanyagának csak kis része maradt fenn. A fond főispáni elnöki iratokat tartalmazó a) állagába az elnöki jogkörben folytatott levelezés (iktatott és nem iktatott), valamint a bizalmas iratok kerültek. Reformációs vonatkozású irat: Bizalmas iratokban: a Sarkadi Járás Főjegyzőjének szigorúan bizalmas jelentése a járás területén működő hitbuzgalmi csoportokról,
MNL HBML IV. B. 401.b.	Bihar Vármegye Főispánjának iratai. Általános iratok	1920–1950	3,93 ifm	Egyházak és általuk fenntartott intézmények támogatásához, egyházi alkalmazottakhoz, valamint iskolák és templomok építéséhez, felújításához kapcsolódó iratok. Az állag szerkezetileg két részre oszlik. Az első részt az inségakációs iratok alkotják, a másodikat az 1944–1950 közötti keletkezett iktatott iratanyag. Az utóbbi irattári rendszere 1944. november 19-től alapvetően az iktatószámok sorrendjét követi, de átfogó, fontosabb igazgatási ügyek esetében az előiratok gyakran az utóiratok csatolmányaként találhatók meg, az 1949–1950. évekből pedig vannak közigazgatási számrendes iratok is. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktatókönyv (1920–1949 – az 1927. 1928. és 1930. évi hiányzik); tárgymutató (1945–1949); irattári sorkönyv (1945–1946).	A Kiegyezést követően a törvényhatóságok működésének újrászabályozása, a vármegyei igazgatás rendjének átalakítása érdekében hozott törvények folyamatosan és jelentősen szélesítették a főispán hatáskörét. A polgári kor egészét tekintve felügyeleti jogot gyakorolt az alája rendelt törvényhatóság önkormányzati szervei, valamint az államigazgatás vármegyei közegei felett. Hivatalának tevékenysége 1950 márciusával, Bihar és Hajdú vármegye megszűnésével, illetve Hajdú-Bihar megye létrejöttével párhuzamosan zárult le. Bihar vármegye főispáni hivatala eredeti iratanyagának csak kis része maradt fenn. A fond b) állaga az általános iratokat: az 1930-as évek inségakációs iratait és a közigazgatási iratokat (1944–1950) foglalja magában.

MNL HBML IV. B. 406.a.	Bihar Vármegye Alispánjának iratai. Bizalmas iratok	1945–1949	0,12 ifm	Az alispáni bizalmas iratok állaga a fegyelmi ügyek iratait, továbbá a felsőbb szervektől érkezett rendelkezéseket és az alsófokú (megyei) hatóságok különböző, politikai tartalmú beszámolóit őrzi: iskolák államosításával kapcsolatos iratokat, vallási vonatkozású helyzetjelentéseket, propagandaanyagokat. Az iratok évek, ezeken belül pedig iktatószámok szerint lettek rendezve. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: elnöki és bizalmas számok iktatója (1945–1949).	A vármegyei közigazgatás terén 1867 után bekövetkezett változások az alispán hatósági feladatait is érintették. A választott tisztviselői kar élén az alispán az igazgatás irányításáért (első- vagy másodfokú hatáskörben), a minisztériumi rendeletek, valamint a bizottsági és a kisközségi határozatok végrehajtásáért felelt. Hivatala 1950 márciusáig, Hajdú-Bihar megye megalakulásáig állt fenn. Bizalmas iratainak kutatása az ügyviteli iktatókönyv segítségével, illetve az iratok egyenkénti átnézésével folytatható. Reformációs vonatkozású iratok: 1948. június 9-én Berettyóújfaluban, az iskolák államosításával összefüggően lefolyt vármegyei tisztí értekezlet jegyzőkönyve, benne utasítás az egyházakkal, a papsággal szembeni intézkedésekre, a követendő politikai gyakorlatra (6/1948. biz. sz. ügyirat). A Sárreői Járás Főjegyzőjének javaslata a felekezeti iskolák államosításával kapcsolatban meggyőzést folytató személyek elismerésben részesítésére (8/1948. biz. sz. ügyirat). Bedő község előljáróságától érkezett helyzetjelentés, amely szerint a helyi görög katolikus lelkész a protestáns vallási irányzatok ellen is felszólalt (17/1948. biz. sz. ügyirat). Váncsod községből küldött helyzetjelentés a helybeli református lelkész hitvédelmi tevékenységéről számol be (2/1949. biz. sz.). Bihar vármegye területén működő hitbuzgalmi csoportokról, vallási közösségekről szóló jelentés a belügyminiszterhez (43/1949. biz. sz. ügyirat). Vallásoktatást érintő ellenőrzéssel kapcsolatban a Nagylétai Járás Főjegyzője arról számol be, hogy Álmosdon társadalmi támogatás mellett papi gyűlést tartottak mintegy 20 fő részvételével (44/1949. biz. sz. ügyirat).
MNL HBML IV. B. 406.b.	Bihar vármegye alispánjának iratai. Közigazgatási iratok	1872–1950	110,11 ifm	Egyházi adó fizetéséhez, egyházak és általuk fenntartott intézmények támogatásához, községek és helyi egyházak különböző ingatlanforgalmi ügyeihez, egyházi alkalmazottakhoz, valamint iskolák és templomok bontásához, építéséhez, felújításához kapcsolódó iratok. 1949–1950-ból vannak rendszámok iratok is (7 doboz). Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktatókönyvek (1920–1949); iktatókartonok (1949–1950); mutatókönyvek (1920–1949 – az 1941–1944. évek mutatói hiányzanak); sorkönyvek (1920–1949).	A vármegyei közigazgatás terén 1867 után bekövetkezett változások az alispán hatósági feladatait is érintették. A választott tisztviselői kar élén az alispán az igazgatás irányításáért (első- vagy másodfokú hatáskörben), a minisztériumi rendeletek, valamint a bizottsági és a kisközségi határozatok végrehajtásáért felelt. Hivatala 1950 márciusáig, Hajdú-Bihar megye megalakulásáig állt fenn. Az alispáni közigazgatási iratok részben tárgyi csoportok szerint (1872–1906), részben alapszámok rendszerben (1919–1949), részben pedig a rendszámok iktatásnak megfelelően (1949–1950) lettek rendezve. Reformációs vonatkozású iratok: A polgárosodást a vallásügy, illetve az egyházi élet terén is jellemző átmenetekre, a polgári irányú átrendeződést kísérő jelenségekre több forrással is szolgál az állag. A községi önkormányzatok és a helyi egyházak kapcsolatára világítanak rá például a kismarjai református egyháznak a községi költségvetés terhére történő javadalmazásához kapcsolódó hivatalos levelezés (1881–1883), vagy hasonló tárgyban a Sáp, valamint Geszt községekhez az ottani egyházaktól érkezett kérelmek (1890, 1900).
MNL HBML IV. B. 458.	Bihar vármegye egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye	1900-1944	1,12 ifm	Több községben is működött különféle református egyesület, mint nőegylet, dalárda. Ezek alapszabályait, jegyzőkönyveit, illetve a tagok névsorát tartalmazzák az iratok. Az iratokhoz segédlet nincs.	A fond a községekben működő egyesületek alapszabályait tartalmazza.
MNL HBML IV. B. 901.a.	Hajdú Vármegye és Debrecen Törvényhatósági Jogú Város főispánjának iratai. Elnöki iratok	1911–1949	2,73 ifm	Pénzügyi visszaélésekre, politikai izgatásra vonatkozó iratok, egyházi alkalmazottakról szóló jelentések. Az elnöki iratok rendszere vegyes: egy részüket csatoló rendben, az előzményeket az utózámmál elhelyezve kezelték, egy másik részüket viszont egyszerű számsorrendben, iktatószámok szerint. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: levelezési iktatókönyv (1947–1949); bizalmas iktatókönyv (1949–1950); levelezési névmutató (1947–1949).	A Kiegyezést követően a törvényhatóságok működésének újrászabályozása, a vármegyei igazgatás rendjének átalakítása érdekében hozott törvények folyamatosan és jelentősen szélesítették a főispán hatáskörét. A polgári kor egészét tekintve felületei jogot gyakorolt az alája rendelt törvényhatóság önkormányzati szervei, valamint az államigazgatás vármegyei közegei felett. Hivatalának tevékenysége 1950 márciusával, Bihar és Hajdú vármegye megszűnésével, illetve Hajdú-Bihar megye létrejöttével párhuzamosan zárult le. A fond főispáni elnöki iratokat tartalmazó a) állagába az elnöki jogkörben keletkezett iktatott levelezés került. Reformációs vonatkozású iratok: Szász Imre református hitoktatóról készült politikai megbízhatósági jelentés (180/1915. sz.) Az egyházi nézeteltéréseket, felekezeti különbségeket az állami ünnepeken kerülnek el (53/1933. sz.).
MNL HBML IV. B. 901.c.	Hajdú Vármegye és Debrecen Törvényhatósági Jogú Város főispánjának iratai. Közigazgatási iratok	1876–1950	5,05 ifm	Egyházi adó fizetéséhez, egyházak és általuk fenntartott intézmények támogatásához, egyházi alkalmazottakhoz, valamint iskolák és templomok bontásához, építéséhez, felújításához kapcsolódó iratok. Levéltári rendjük igazodik az irattári rendszerhez, amely azonban nem egységes: 1876–1881 között az iktatószámok sorrendjére épül, 1911 után pedig részben ezt tartja meg, részben csatoló rendszerű, azaz az alapszámok rendben az utózámmal kerülnek az előzmények. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: főispáni (vármegyei) iktatókönyv (1911–1912, 1944–1950); főispáni (városi) iktatókönyv (1918); mutatókönyv (1944–1948).	Hajdú vármegye és Debrecen főispánjának 1876–1944 között keletkezett közigazgatási irataihoz darabszintű segédlet (cédulakatalógus) áll rendelkezésre.
MNL HBML IV. B. 901.d.	Hajdú Vármegye és Debrecen Törvényhatósági Jogú Város főispánjának iratai. Főispánhoz írott segélykérelmek és panaszbeadványok	1928–1939	0,48 ifm	Álláskérelmek, állások létesítése, hivatali beiktatás. Református egyházközségek és iskolák államsegély-ügyei (kérelmek, felterjesztések), építési célú támogatások igénylése, egyházi ingatlanvásárlás. Az iratanyag az első két évben folyamatos iktatású, az 1932. évtől kezdve évek szerint újrakezdődő. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: nincs.	A Hajdú vármegye főispánjához küldött segélykérelmek és panaszlevelek darabszintű levéltári segédlet (cédulakatalógus) alapján kutathatók.
MNL HBML IV. B. 906.a.	Hajdú vármegye alispánjának iratai. Elnöki iratok	1905–1950	0,55 ifm	Hajdú vármegye alispáni hivatala 1876-tól 1950-ig működött. Egyházi belügyeket (papválasztást, vallási mozgalom szervezését) érintő iratok. Rendszerük egységes: az iktatószámok sorrendjét követi. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: elnöki iktatókönyv 1945–1950. Az iratokhoz darabszintű segédlet (cédulakatalógus) is rendelkezésre áll.	Reformációs vonatkozású iratok (példa): 1/1913. és 2/1913. számok alatt panasztétel a püspökladányi főszolgabíró ellen a református papválasztásba történt beavatkozása miatt.
MNL HBML IV. B. 906.b.	Hajdú vármegye alispánjának iratai. Közigazgatási iratok	1876–1950	75,64 ifm	Egyházi adó fizetéséhez, egyházak és általuk fenntartott intézmények támogatásához, egyházi alkalmazottakhoz, valamint iskolák és templomok bontásához, építéséhez, felújításához kapcsolódó iratok. Az irattári kezelés kimondottan nem egységes, időszakonként más-más rendszerű: 1879-ig iktatószámokat követ, 1880–1902 között irattári számokat, 1903-tól 1944-ig pedig csatoló alapszámok. Az utóbbi két rendszer szerint kezelt iratokat a sorkönyvekkel lehetséges kutatni. Alapszám: a tárgyévi első iktatószám, vagy ha az ügyirathoz későbbi évekből is került csatolmány, akkor az utolsó év első iktatószáma. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktatókönyv (1882–1939 – az 1884., 1888., 1890. és 1893. éveké hiányzik); mutatókönyv (1876–1944); irattári sorkönyv (1880–1942 – számos év irataihoz, köztük az 1920-as évekéhez nincs).	Reformációs vonatkozású iratok (példa): 303/1911. sz. alatt a Gönczy Pál emlékéért gonozó egyesület támogatást kér szobrának felállítására (adatok Gönczy Pál életpályájához); 6133/1941. sz. alatt a vágospéncsi református elemi népiskola építési iratai (alaprajz, térkép, pénzügyi elszámolás).
MNL HBML IV. B. 943.	Hajdú vármegyei egyesületi alapszabályok levéltári gyűjteménye	(1860-) 1876-1943	0,4 ifm	Több községben is működött különféle református egyesület, mint nőegylet, dalárda, leányegyesület, ifjúsági egyesület. Ezek alapszabályait, jegyzőkönyveit illetve a tagok névsorát tartalmazzák az iratok. Eredeti segédlet az egyletek nyilvántartó könyve.	
MNL HBML IV. B. 1105.	Debrecen Város Közgyűlésének iratai	1850-1853	3,50 ifm	Az iratok a közgyűlésen tárgyalt és jegyzőkönyvbe foglalt napirendi pontok szerint a városi gazdálkodás irányítására vonatkozó határozatokat és javaslatokat tartalmazzák. Az iratokban utalás található a református egyházra és iskolára adott költségek nagyságára vonatkozóan. Eredeti segédlet sem az iratokhoz sem a jegyzőkönyvhöz nem áll rendelkezésre.	
MNL HBML IV. B. 1106.	Debrecen Város Községtanácsának jegyzőkönyvei	1854-1867	0,36 ifm	Bihar megye főispánja Debrecen város polgármesterének javaslatára 1854. április 8-án kinevezte a harminc tagból álló képviselőtestületet, mely községtanács néven 1867-ig működött. A községtanács hatáskörét az 1854. május 8-án és 1864. április 21-én tartott üléseken állapították meg, legfőbb feladatául a vagyonkezelést és ellenőrzést jelölve meg. Az iratokban található adatot a Református Kollégium Gimnáziumának segélyezésére, egyházi helyiségek fűtéséhez fakitálásra, illetve a	
MNL HBML IV. B. 1107.	Debrecen Város Bizottmányának iratai	1861	0,11 ifm	1861. február 6-án az 1848. évi 23.t.c. alapján megválasztott városi bizottmány illetve képviselőtestület újból összeült. A testület személyi összetétele azonos volt a korábban felszámolt képviselőtestülettel, jogfolytonosnak tekintette magát. Az üléseket ritkán tartották meg, és utólag 1861. november 11-én tanácskoztak. Az iratokban található feljegyzések az alakuló protestáns egyház részére való gyűjtés szervezéséről. Eredeti segédletek: a jegyzőkönyv kutatását mutató segíli.	
MNL HBML IV. B. 1108.	Debrecen Város Képviselőtestületének iratai	1867-1872	0,26 ifm	Az 1848.évi 23.t.c. által engedélyezett képviselőtestület 1861. február 6. és november 11. között tevékenykedett, majd 1867. május 22-én újjáalakult. Az ülésről nem vezettek új jegyzőkönyvet, hanem folytatták a korábban megkezdett községtanácsi jegyzőkönyvet. Az iratok a városi gazdálkodás irányítására vonatkozó határozatokat és javaslatokat tartalmazzák. Tartalmazza az ingyenes iskoláztatás ügyében a város és a református egyház földjeinek megosztása tárgyában keletkezett jegyzőkönyvet, illetve a főiskola részére való adományozás iratait. Eredeti segédletek: a jegyzőkönyvekhez mutató tartozik, az iratok egyedi átnézésével kutathatók.	
MNL HBML IV. B. 1109.	Debrecen Város Tanácsának iratai	(1847-) 1848-1872 (- 1885)	56,18 ifm	Az 1848. május 22-én megválasztott városi tanács a vezető tisztségviselőik testületéből alakult, és 1853 előtt a közgyűlés, 1854 után a községtanács irányítása alatt álló szervként működött. A városi tanács elnöke a polgármester volt, akit 1861 előtt a főispán nevezett ki, majd 1861-ben az önkormányzati képviselőtestület választott. A reformációra vonatkozó iratok: egyházi épületek fenntartásához hozzájárulás, segélyek osztása, gyűlések tartásának engedélyezése. Eredeti segédlet a jegyzőkönyvekhez nincs, tanácsülési testületi iratokhoz iktató 1850-ből, mutató 1850-1853-ból, felsőbbhatósági rendeletekhez eredeti iktató és mutató 1849-1953-ig, jelentésekhez eredeti mutató 1847-1853-ig, iktatott iratokhoz eredeti iktató és mutató 1854-1871-ig.	
MNL HBML IV. B. 1110.	Debrecen Város Tiszti Székének jegyzőkönyvei	1855-1857	0,03 ifm	A reformációra vonatkozó iratok: építkezésekkel kapcsolatos rendeletek, iratok. Eredeti segédlet nincs.	
MNL HBML IV. B. 1111.	Debrecen város polgármesteri elnöki iratai	(1839-) 1848-1872 (- 1919)	3,39 ifm	Az elnöki iratanyagban megtalálhatóak az egyesületek működését szabályozó rendeletek, jelentések a tisztviselőkről, a város közállapotáról. Az iratanyagban található adat az evangélikus templom építésének felhívására és segélygyűjtés betiltására. Eredeti ügyviteli segédletek: iktatókönyvek mutatóival (1855, 1859-1860, 1862-1867).	A szabadságharc leverése után 1854. április 6-án a belügyminiszter 87. számú rendelete alapján a közigazgatást a megyei hatóság alá rendelt "községtanács" látta el, mely első ülését 1854. május 8-án tartotta. A községtanács elnöki funkcióját a polgármester látta el, aki ilyen minőségben összehívta a város és az állam között. Emellett végezte a polgármesteri teendőket is. Az elnök által közvetlenül elintéztet ügyek kezelésére kialakult a polgármesteri hivatal. Az elnöki hatáskörben elintéztet ügyeket 1854-1867 között külön kezelték.

MNL HBML IV. B. 1112. a.	Debrecen Város Számvevő Hivatalának iratai, házipénztári elszámolások	(1839-) 1848-1872 (-1919)	9,14 ifm	A Számvevő Hivatal a város jövedelemforrásainak gondozásával foglalkozott. A házipénztár tevékenysége e korszakban is differenciált, emiatt a működése során keletkezett anyag több állagot alkot, követe az intézmény szervezeti és funkcionális tagolását. Ebben az állagban található adatokat a református elemi iskolák ingóeltáiraira, illetve az Ispotálybéli református szegényház leltárára. Eredeti segédlet a számadási főkönyvekhez nincs, a leltárfelvételi iratokhoz 1854-1919-ig mutató található tárgy- és névrendben.	
MNL HBML IV. B. 1112. e.	Debrecen Város Számvevő Hivatalának iratai, könyvnyomdai számadások	1848-1870		Az állagban található az egyházi tartozások nyomtatvány-megrendelése tárgyában keletkezett irat. Eredeti segédlet nincs.	
MNL HBML IV. B. 1112. f.	Debrecen Város Számvevő Hivatalának iratai, árvapénztári számadások	1849-1966		Az állagban található irat az egyházi árvák segélyezésére vonatkozóan. Eredeti segédlet a bevételi és kiadási naplókhoz, illetve a számlakönyvekhez nincs. Az árvabizottsági iratokhoz eredeti iktató és mutatókönyv található (1854-1861).	
MNL HBML IV. B. 1114.	Debrecen Város Kapitányi Hivatalának iratai	(1846-) 1848-1872 (-1907)	0,57 ifm	A városi tanácsnak alárendelt városkapitány a letelepedési engedélyekkel, bevándorásokkal, erkölcsrendészettel, kihágási perekkel foglalkozott. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML IV. B. 1115.	Debrecen Város Törvényszékének iratai	1848-1850	0,81 ifm	Debrecen város törvényszéke 1848 májusától kezdődően két csoportra oszlott: polgári és büntető törvényszékre. Mindkettő elnöke a főbíró volt. A törvényszékek tanácsi jelleggel működtek a közgyűlés által választott bírói testületek keretében. A törvényszéki iratokhoz tartoznak azok a fogalmazványok és jelentések, amelyek a jogszolgáltatás során keletkeztek a különböző előjáró szervekhez intézett felterjesztések alapjaként. Az iratanyagban található adat az egyházi növények adósági perére. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs, kivéve a törvényszéki fogalmazványok iktatókönyvét 1850. jan.-júl. között.	
MNL HBML IV. B. 1117. a.	A Debreceni Cs. Kir. I. Osztályú Járásbíróság iratai, Polgári ügyek	1850-1854	7,82 ifm	1850. július 1. után megalakultak a közigazgatástól független bírósági szervezetek. I. osztályú járásbíróságok alakultak Debrecenben is. A Járásbíróság működése során keletkezett iratok három állagra tagolódnak: polgári, büntető és vegyesbírósági állagokra. A polgári ügyekben előfordulnak szolgálati ügyek, adóssági perek, gyámügyi, hagyatéki, telekkönyvi ügyek. Az iratanyagban található adat a ref. Iskola és a ref. Ispotály polgári perére. Eredeti segédletek: polgári mutatókönyv 1850-1853. júliusig, illetve iktató és mutatókönyv 1853. júliustól 1854. októberig.	
MNL HBML IV. B. 1117. b-c.	A Debreceni Cs. Kir. I. Osztályú Járásbíróság iratai, Büntetői és Vegyesbírósági iratok	1985-1854	4,14 ifm	Eredeti segédlet a büntetői iratokhoz: iktató és mutató 1850-1953-ig. A Vegyesbíróság irataihoz eredeti segédlet nincs, egyenkénti átnézéssel kutatható.	
MNL HBML IV. B. 1118. a.	A Debreceni Városilag Kiküldött Bíróság iratai, polgári ügyiratok	1854-1861	19,48 ifm	A Városilag kiküldött bíróságok az I. o. Járásbíróságok jogutódjaként kerültek felállításra. Elsőfokú bírósági jogkört gyakoroltak, felettes szervük a megyei törvényszék volt. 1854-1857 között az iratok kútfősen kezelték. 1857-1861 között az ügyek kezelése nem volt egységes, megtalálhatjuk a kútfős kezelést és a sorszámos iktatást is. Az iratanyagban fellelhető a Református Egyház pénztára, illetve a Református Főiskola gondnokának pere. Eredeti ügyviteli	
MNL HBML IV. B. 1118. b.	A Debreceni Városilag Kiküldött Bíróság iratai, büntetői ügyek	1854-1860	2,96 ifm	A Városilag kiküldött bíróságok az I.o. Járásbíróságok jogutódjaként kerültek felállításra. Elsőfokú bírósági jogkört gyakoroltak, felettes szervük a megyei törvényszék volt. A büntetőknél betűjelzést alkalmaztak, melyek a tárgyak fajtáira utalnak (pl. lopás, sikkasztás). Eredeti segédlet: büntetői iktató (1850-1859), büntetői mutató (1855-1858, 1860).	
MNL HBML IV. B. 1119. a.	Debrecen Város Visszaállított Törvényszékének, polgári törvényszéki iratai	1861-1871	21,86 ifm	Az 1861-ben alkotott "Ideiglenes Törvénykezési Szabályok" lehetőséget adtak a törvényhatóságok törvényszékeinek visszaállítására. A törvényszék három tanácsra oszlott: polgári tanácsra, büntetői tanácsra és városi bíróságra. A polgári pereskedés iratai a legkülönbözőbb ügyeket tartalmazzák, egyszerű magánjogi megkeresésektől vagyonjogi	
MNL HBML IV. B. 1119. b.	Debrecen Város Visszaállított Törvényszékének, büntetői iratai	1861-1869	7,75 ifm	Az iratok politikai pereket, lopásokat, rablásokat, betöréseket tartalmaznak. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek találhatók: iktató, mutatókönyvek (1862-1871), sorkönyv (1862, 1966-1969).	
MNL HBML IV. B. 1119. c.	Debrecen Város Visszaállított Törvényszékének, városi bíróságának iratai	1859-1867	6,09 ifm	Ebben az állagban kihágás jellegű ügyek találhatók. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktató, mutatókönyvek (1863-1871), sorkönyvek (1863-1864, 1867-1969).	
MNL HBML IV. B. 1120.	Debrecen Város Egyes Bíróságának iratai	1870-1871	0,27 ifm	1870-ben önálló regisztratúrát képezett, és önálló segédletekkel ellátott ún. "Egyenes Bíróság" alakult a törvényszéknek városi bíróság címen működött szervezetéből. Az Egyenes Bíróság kihágási bíróság jellegét hordozta. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktató, mutató, sorkönyv (1870-1971).	Iratok hiányában csak a segédkönyvekből lehet tájékozódni.
MNL HBML IV. B. 1121.	Debrecen Város Vegyesbíróságának iratai	1869-1871	0,1 ifm	Az Igazságügyminiszter 1869. május 12-án kelt rendelete az 1868. évi 28. tc-re utalva Vegyes Bíróság felállításáról intézkedett "a szülőbirtokok utáni tartozásokból eredő váltásdíjak megállapítása és egyenként való felosztása iránt" támasztott igények elbírálására. A Debrecenben megalakult Vegyes Bíróság működését 1869. június 1-én kezdte meg, utolsó ülését 1871. december 31-én tartotta. Eredeti segédlet: legyzőkönyvekhez mutató található, az elnöki iratokhoz iktató és mutató áll rendelkezésre.	
MNL HBML IV. B. 1122.	A Debreceni Cs. Kir. I. Osztályú Járásbíróság mellé rendelt Államügyészség iratai	1850-1854	0,15 ifm	A Járásbíróság mellett működött Államügyészség állami tisztviselőkből állt. Az Államügyészség iratai nem kerültek levéltári kezelésbe. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktatókönyv, lajstorkönyv (1852-1854).	
MNL HBML IV. B. 1402.	Debrecen thj. város főispánjának iratai	1918-1949	2,69 ifm	Az anyagban található irat az iskolák katonai célra való lefoglalásáról, papok esküteléről és az egyházi vagyon őrzetbe vételéről. Eredeti segédlet: az elnöki iratokhoz iktató és mutató 1919-ből. A közigazgatási iratokhoz 1919-1921 között nincs segédlet.	Különleges helyzetben a kormányzat az egyes törvényhatóságok élére kormánybiztosi minőségben a főispán jogkörén túlhaladó megbízással nevezett ki egyes személyeket. A kormánybiztos hatásköre éppen a különleges helyzet miatt a helyi kormányzat minden irányú feladatának ellátására is kiterjedhetett, de korlátozódhatott speciális ügyekre is.
MNL HBML IV. B. 1403. a.	Debrecen város törvényhatósági bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek	1872-1944	2,15 ifm	A protestáns egyházközösség segélyezésére, támogatására vonatkozó iratok: a Tiszáninneri Református Egyház segélyezése, református lelkészek illetménye, templom építés céljára helyjelölés és telekátengedés, valamint templomjavítás, református iskolák felállítására, építésére, telkeire, bővítésére vonatkozó ügyek, református ispotály felszerelése, szegényápoló segélyezése. A Református Főgimnázium építése és felavatása. Főiskolai új tanszékek felállítása. Református egyesületek anyagi támogatása. Református egyházi zsinat tartása. Püspökök haláláról megemlékezés. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: közgyűlési ügyek mutatója (1875-1943), tárgysorozati jegyzék a közgyűlési jegyzőkönyvek napirendi pontjaihoz (1923-1949).	Kutatási tudnivalók: a közgyűlési jegyzőkönyvekben a jegyzőkönyvek végén található tárgymutató alapján, illetve a közgyűlési ügyek mutatói és tárgysorozati jegyzékek alapján lehet kutatni.
MNL HBML IV. B. 1405. b.	Debrecen város tanácsának iratai	1872-1929	75,74 ifm	A református egyház támogatására, segélyezésére vonatkozó iratok: református templomépítés, református gimnázium építkezése. Református tanítóképző szervezésének iratai, bölcsészettudományi kar szervezésének ügye a Református Kollégiumban. A Református Kollégium továbbfejlesztése egyetemmé. A Tiszántúli Református Egyházkerület értekezletére meghívó. A Tiszántúli Egyházkerületi Nyomdára vonatkozó iratok. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktatókönyvek (1872-1929), mutatókönyvek (1872-1929), irattári sorkönyvek (1873-1929).	Kutatási tudnivalók: az (1898-1917) év között keletkezett tanácsi iratok kútfős kezelésben nyertek elhelyezést, egyébként sorszámos iktatást alkalmazott a tanács. A kútfős kezelésű iratokhoz tárgymutató áll rendelkezésre. Az egyes kútfők tárgyi csoportosítását a raktári jegyzék feltünteti.
MNL HBML IV. B. 1406/ a.	Debrecen város Polgármesteri Hivatalának iratai. Elnöki iratok	1872-1929	22,26 ifm	A Református Egyház különböző intézményeinek felügyelő bizottságaiba a város részéről tagok delegálása. A Református egyház kérelmei az egyház tulajdonát képező épületek karbantartására. Különböző református egyházi alapítványok és egyesületek segélykérelmei. Az egyházi alkalmazottak csailádjainak segélyezési ügyei, református szegényápolásba való felvételi kérelmek. Különböző református egyesületek alapszabályainak betervezése. Az állag korabeli segédletek alapján kutatható.	A polgármester a várost érintő ügyekben a törvényhatóság első számú tisztviselője volt. 1929-től jogai jelentősen kibővültek, az elnöki ügyosztály közvetlenül az irányítása alatt állt.
MNL HBML IV. B. 1406/ b.	Debrecen város Polgármesteri Hivatalának iratai. Általános közigazgatási iratok	1930-1950	92,49 ifm	Az állagban a református egyház különféle intézményének (Diakonissza Intézet, Tanárképző Intézet, Iskolák, Református Kollégium, Református Ispotály) működésével, karbantartásával, mindennapi életével kapcsolatos iratok maradtak fenn. Ezenkívül lelkészek ügyei, különféle református egyesületek életével kapcsolatos ügyek (tisztikar névjegyzéke, rendezvények stb.), régi temetőben lévő sírkövek és síremlékek áthelyezése az új köztemetőbe, tanyasi lelkészek ügyei (javadalmas, segély stb.) fordulnak elő. 1948-tól már iskolák államosítására, átadására vonatkozó iratok, templomok helyreállításának költségei, református iskolák tanterveinek átvételére vonatkozó bejegyzések találhatóak. Az iratok kutatását iktató- és mutatókönyvek, valamint sorkönyvek segítik.	
MNL HBML IV. B. 1406/ e.	Debrecen város Polgármesteri Hivatalának iratai. Műszaki Ügyosztály iratai	1930-1950	3,76 ifm	Különböző építési iratok, tervrajzok találhatóak az állagban. Többek között a Református Nagytemplom 1947-es helyreállításának tervei. Korabeli segédlet: iktatókönyv. A rajzok egyedi átnézéssel kutathatóak.	
MNL HBML IV. B. 1406. i.	Debrecen város Polgármesteri Hivatalának iratai. Szerződéses és egyéb külön őrzött okiratok	1872-1950	23,02 ifm	A reformációra vonatkozó iratok: Debrecen sz. kir. Város és a Debreceni Református Egyház között kötött ajándékozási, csere- és ingatlanajánlati szerződések református templomok építése, gyülekezeti otthon, református lelkészlakás, Diakonissza Intézet és anyaház, árvaház és gyakorlóórház céljaira. Református iskolák, iskolai tantermek és tanítói lakások felépítésére a vállalkozókkal kötött szerződések. Az ispotályi református szegényház építésére vonatkozó szerződés, tervrajzi melléklettel. A Tiszántúli Református Egyházkerület és Debrecen Könyvnyomdávalalata bérleti szerződése. Protestáns egyesületek, alapítványok alapszabályai, alapító levelei. A templomi toronyórák gondozására kötött szerződés. A református ispotályi épületek tűzár elleni biztosítására kötött szerződés. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktatókönyvek (1871-1950), mutatókönyvek (1881-1945).	Érdekességek: a Szerződéses állagban került elhelyezésre több református egyesület alapszabálya, például a Homokkerti Református Olvasóegylet alapszabálya; az Országos Református Tanító Egyesület és protestáns alapítványok alapító levelei (pl. a Mária Terézia-féle Protestáns Árvatartó alapítvány, a Debreceni Református Kollégium részére Debrecen sz. kir. város által tett 250000 koronás alapítvány).
MNL HBML IV. B. 1414. b.	Debrecen Város Közigazgatási Bizottságának iratai. Ügyviteli iratok	1876-1950	22,65 ifm	Protestáns vallású tanítók segélyezési ügyei: református elemi iskolai tanítók fizetésekiegészítő államsegélye, ruházatbeszerzési segély, családi pótlék, beszerzési előleg és illetmény ügyek. Református tanítói állás szervezése, tanítók megválasztásának jóváhagyása, véglegesítése. Református hitoktatók díjazásának rendezése. Kimutatás a református iskolai tantestület tagjainak éves osztály beosztásáról és a tanulók számáról. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: közigazgatási bizottsági iktató és mutatókönyvek (1876-1934), iktatókönyvek (1935-1945), mutatókönyvek (1935-1946), irattári sorkönyvek (1876-1938).	Kutatási tudnivalók: az iratok nyilvántartása az évenként újrakezdődő iktatószámok szerint vezetett iktatókönyvben történt. Elintézés után az iratokat tárgyi alapon kútfők szerint csoportosították. Ez az irattári rendszer érvényesült 1918-ig. 1919-től a kútfős rendszert az alapszámok szerinti nyilvántartási mód váltotta fel. Az 1919 utáni anyag utólag tárgyi rendezés alá került, a csoportosítást a raktári jegyzék feltünteti. A III. kútfő tartalmazza az egyházi és vallásügyeket.

MNL HBML V. A. 301. a.	Hajdúnánás Város Közigyelésének iratai. Közigyelési jegyzökönyvek	1696-1847(-1849)	1,90 ifm	Egyház és város kapcsolatára, templomépítésre vonatkozó adatok, megállapodások, személyi ügyek (pl. kántor elleni panasz), szerzödések, egyházi személyek közéleti szerepvállalására vonatkozó iratok találhatóak az állagban. A közigyelési jegyzökönyvek és iratok tárgya és névmutatója 1653-tól 1847-ig található meg az állagban. Az 1848-1849-es évekre vonatkozó mutatókönyvek az V.B. 341/a állagban találhatók.	A jegyzökönyvek legértékesebb reformátusságra vonatkozó része a templom és a hozzá tartozó torony építésének bemutatása, az építkezés szakaszainak végigkísérése. Az 1791-ben megindult építkezés kapcsán olvashatjuk a kömüvesekkel (a debreceni Rachbauer József), ácsokkal, (a derecskei Orbán Mihály) asztalosokkal (a debreceni Lázár Péter), lakatosokkal és más iparosokkal (kőfaragó, téglavető, üveges) megkötött megállapodások részleteit, a munkák során felmerülő problémák orvoslására tett lépéseket, és információkat nyerhetünk a munka anyagi vonatkozásairól, az munka anyagihiány miatti akadozásairól is. Nyomon követhető a kiterjedt levelezés és szervezkedés, amivel a templomhoz szükséges alapanyagokat beszerezték (a faragott kövek Zemplénből, a faanyag egy része Nagyváradról, más része Máramarosból származott). Az 1791. évi jegyzökönyv 460. p. 259. sz. bejegyzése az építendő templom méreteiről, tájolásáról ad tájékoztatást. 1793. júniusában megismerhetjük a templom tornyának villámcsapás általi pusztulását, amely következtében 3 harang semmisült meg. A harangok pótlására egy régi harangöntővel kötött megállapodást a város vezetése. 1794-ben a toronyra villámhárítót („mennnykő fojtatót”) szereltek, a további károk elkerülése céljából.
MNL HBML V.B. 71. b.	Hajdúböszörmény Város Képviseletestületének iratai. Közigyelési iratok	1872-1900	4,20 ifm	Egyházakat érintő közigazgatási eljárási ügyek, református imaház építésének iratai, egyházi személyek ügyei találhatóak a fondban. A közigyelési jegyzökönyvek és iratok mutatói a közigazgatási iratok mutatóival együttesen a főhadnagy és a polgármester iratainál találhatóak. Az 1872-1876 közötti időszak iktató és mutatókönyvei az V.B. 75/b állagban, az 1876-1900 közötti időszak iktató- és mutatókönyvei az V.B. 76/c állagban vannak elhelyezve.	A református egyházra olyan ügyek vonatkoznak, mint pl. a 2987/1875-ös irat, mely református imaház és a hozzá tartozó torony építését taglalja. Megismerhetjük, hogy az ezer fő befogadására méretezett intézményhez 200.000 téglát adott a város. Az iratanyagban fellelhető pályázati kiírásra 5 pályázat érkezett, ezekből kettőt díjjal ismert el a város vezetése. Az épületet az új templom építésének idejére, ideiglenes céllal terveztek létrehozni, egy bontásra ítélt városi épület részben átépítésével. Célul tűzték ki, hogy a templom megépítése után, mikor már vallási célokból nem lesz szükség az épületre, a lehető legkisebb költséggel átalakítható legyen egyéb célokra (itt elsősorban az ipartársulat összejöveteleinek leendő helyszíneként vették számításba). Az iratanyag tervek és költségvetést is tartalmaz.
MNL HBML V.B. 76. c.	Hajdúböszörmény Város Polgármesterének iratai. Közigazgatási iratok	1877-1950	70,25 ifm	A város templomainak és egyházi létesítményeinek (pl. Kálvineum) építési iratai, népszámlálások, összeírások, egyházi alkalmazottak személyi ügyei, felekezeti iskolák költségvetéseinek felhasználásáról (összehasonlítás lehetősége más felekezetekkel), egyházi iskolák állami tulajdonba vételének lehetőségeiről beszámoló, egyházi haszonbéri szerződések találhatóak az állagban. Az iratok kezelési rendszere irattári sorszámos volt, az iktatószám alapján a sorkönyvben kell megállapítani az irattári számot, mely független az iktatástól. A közigyelési és közigazgatási iratokat 1901-től együtt helyezték el. Az iktató- és mutatókönyvek 1877-től, a sorkönyvek 1901-től találhatóak meg az állagban.	Az iratanyag döntően a református egyház templomainak építése szempontjából fontos. A városban több templom és imaház volt, ezek építésének összes fázisa megismerhető a fondból, olyan részletekig, mint az 1897 októberében tartott bokrétáunnepe leírása, melyet a templom falainak elkészülte alkalmából rendeztek. A templom építése egyébként június 15-én kezdődött (3487/1897) Rössler Richárd építész vezetésével. A város irataiban előfordulnak presbitériumi ülések jegyzökönyvei is, mint pl. az 1879. január 16-i ülés jegyzökönyve, ahol a régi templom kibővítését, a falak megemelését határozták el. Értékes irategyüttes a város emblemátlikus egyházi vonatkozású épülete, a Kálvineum építésének anyaga. A Kálvineum református lelkészek árva gyermekei számára létrehozott otthon volt (az iratok szerint még az intézmény házvezetője is egy lelkész özvegye volt), melyet a Nagy Háború előtti utolsó békeévekben épített az egyház, a város közreműködésével (1 millió téglát ajánlott fel a város). Az internátus egyik fő támogatója Baltazár Dezső püspök volt. Az impozáns épület tervdokumentáció is az irategyüttest gazdagítja. Az egyház gazdasági ügyeire is találhatunk adatokat a fondban, 1943-ban pl. a református egyház földjei egy részének haszonbérleti szerződéseit található meg a 18.600/1943 ikt.sz. alatt.
MNL HBML V. B. 342. e.	Hajdúnánás Város Tanácsának iratai. Népszámlálási iratok	1850	0,44 ifm	A 11 kötetből álló, német fejjéccsel ellátott népszámlálási jegyzék a város lakosságát vette számba. A lakhely, nemzetiség, foglalkozás, születési év és családi viszonyok mellett a statisztika vallási hovatartozás rovatot is feltüntet. Ezek alapján jól megállapítható a város lakosságának vallási összetétele. A reformációra vonatkozó iratok: házankénti népszámlálás, a város lakosságának felekezet szerinti vizsgálhatósága. Segédlet hiányában szálasan átnézendő.	
MNL HBML V.B. 374. a.	Hajdúnánás Város Polgármesterének iratai. Elnöki iratok	1876-1942	0,51 ifm	Az 1876-1899 és 1920-1946 közötti időből fennmaradt iratanyag döntően a város vezetése és a felsőbb szervek hivatalos levelezését tartalmazza. Ezek részben egyházi vonatkozású ügyeket is érintettek. A reformációra vonatkozó iratok: egyház igazgatási ügyei, egyházzal kapcsolatos rendelkezések, jelentések iratai. Segédlet hiányában szálasan átnézendő.	A város és az egyház kapcsolatát olyan hivatali ügy jellemzi, mint pl. a 18/1873-as ügyiratban ismertetett eset, amikor Hajdúnánás városának vezetését megkeresték Debrecenből, hogy a debreceni református tanítóképző alapítványába tett felajánlásának befizetését (és az eddigi elmaradásokat) igyekezzenek pótolni. 1875-ben a közoktatási minisztérium által elrendelt cél, nevezetesen egy leányok számára létrehozandó polgári iskola tárgyában kezdett egyeztetést a város és az egyház. Pákozdy Lajos lelkész állította össze az egyház részéről a bizottságot, amely tárgyalta a cél megvalósításának ütemezését. 1890-ben a város és egye egyházi személyek vitája odáig fajult, hogy a hatósági eljáráson megjelenni nem kívánó lelkészeket karhatalommal való elővezetéssel fenyegette meg a város. Az ügyben főispáni levél intette türelemre a város vezetését. A főispáni hivatal gyakran kért ekkoriban a város vezetésétől jellemzéseket, információkat egyes személyekről. Ezek döntően a korai munkásmozgalom „gyanús” személyei közül kerültek ki, de 1895-ben egy nyugalmazott református tanítóról is informálódott a megyei vezetés (a volt 48-as honvédszint függetlenségi érzelmei miatt kerülhetett az érdeklődés célkeresztjébe). 1920 tavaszáról, a párizsi béketárgyalás időszakából olvashatunk felhívást, mely szerint húsvét első napja „Templomi nap a menekültekért” címmel országos rendezvénysorozatot tartottak. Mindenholt a szöszékekről szóltak az ország területi integritásának sérthetlenségéről, és felszólítottak a megszállt területekről érkező menekültek segítségére.
MNL HBML V. B. 443. a.	Hajdúszoboszló Város Tanácsának iratai. Tanácsülési jegyzökönyvek	1848-1871	0,51 ifm	Hajdúszoboszló kiváltságolt hajdúvárosi jogállását a polgári korban is megtartotta. A városi tanács az önkormányzati jogkör gyakorló képviselőtestület végrehajtó szervezete volt, emellett első fokú közigazgatási hatósági joggal rendelkezett. A tanács elnöke a főhadnagy, tagjai a tanácsnokok, a főjegyző, a rendőrhadnagy, a pénztáros, az árvaszéki ülnök. Az önkényuralom idején a községtanács tagjait nem választották, hanem a cs. kir. főszolgabíró kinevezte. Az önkormányzati jogkör visszaállításával 1861-ben, majd 1867-ben a tanács tagokat ismét választották. A városi tanács az 1871:18. tc. által elrendelt átszervezésig működött. A reformációra vonatkozó iratok: egyházakat érintő közigazgatási eljárási ügyek, templomépítések, egyházi személyek ügyei. Segédletek alapján.	A fond funkcionális alapon tagolódik állagokra. A állag: A tanácsülési jegyzökönyveket időrendben vezették a tárgyalási pontok sorszámai szerint. A kutatás a meglévő mutatók segítségével folytatható. Pl. V. B. 443./a. 7.k. Mutatókönyv 1850-1852. A mutató nélküli sorozatok iratait egyenként kell átvizsgálni.
MNL HBML V. B. 443. b.	Hajdúszoboszló Város Tanácsának iratai. Közigazgatási tanács jegyzökönyvei	1863-1867	0,22 ifm	Egyházakat érintő közigazgatási eljárási ügyek, templomépítések, egyházi személyek ügyei.	A tanácsülési jegyzökönyveket időrendben vezették a tárgyalási pontok sorszámai szerint. Mutató nélküli sorozat, így iratait egyenként kell átvizsgálni.
MNL HBML V. B. 443. c.	Hajdúszoboszló Város Tanácsának iratai. Közigazgatási iratok	1848-1871	3,63 ifm	Egyház és város kapcsolatára, templomépítésre vonatkozó adatok. Segédletek alapján.	A kutatás a meglévő mutatók segítségével folytatható (Pl. V. B. 443./c. 62-64.k). Betűsoros tárgymutató 1855-1866. A mutató nélküli sorozatok iratait egyenként kell átvizsgálni.
MNL HBML V. B. 443. d.	Hajdúszoboszló Város Tanácsának iratai. Tanács bírósági és közigazgatási iratok	1848-1849	0,07 ifm	Egyházakat érintő igazságszolgáltatási ügyek. Mutató nélküli sorozat, így iratait egyenként kell átvizsgálni.	A tanács bírósági és közigazgatási iratokat a jegyzökönyvi tárgyalási számok szerint rendezték.
MNL HBML V. B. 443. f.	Hajdúszoboszló Város Tanácsának iratai. Különféle összeírások	1850-1870	0,94 ifm	Házankénti népszámlálás, felekezet szerinti vizsgálhatóság. Segédlet hiányában szálasan átnézendő.	A különféle összeírások között a népszámlálások számszerűsítésben találhatóak, a többi összeírás időrendben van csoportosítva.
MNL HBML V. B. 474. a.	Hajdúszoboszló Város polgármesterének iratai. Elnöki iratok	1876-1944	0,13 ifm	Egyházigazgatási ügyek. A közigazgatási iratok általános belügyi igazgatási, rendészeti, ipari, kereskedelmi pénzügyi, mezőgazdasági és személyzeti ügyekre vonatkoztak. A fond funkcionális alapon lett állagokra tagolva. Az egyes állagok irattári rendszere különböző volt. Az elnöki iratokat iktatószám szerint, „eln.” jelzéssel ellátva kezelték. Segédlet hiányában szálasan átnézendő.	A város közigazgatási szervezetét az 1871:18. tc. szabályozta. A közigazgatási szervezet élén 1876 őszétől a polgármester állott, akit a képviselőtestület választott meg. Elnöke volt a képviselőtestületnek, a tanácsnak és az árvaszéknak. A polgármester által vezetett közigazgatási szervezet az ügyeket tanácsai és képviselőtestületi tárgyalásra készítette elő, mivel mind az 1871:18 tc., mint az 1886: 22. tc. értelmében a tanács első fokú közigazgatási hatóság. Az 1929:30. tc. alapján a városi tanács megszűnt, hatáskörét a polgármester vette át, mint első fokú közigazgatási hatóság.
MNL HBML V. B. 474. b.	Hajdúszoboszló Város polgármesterének iratai. Közigazgatási iratok	1876-1944 (-1945)	64,03 ifm	Egyházigazgatási ügyek. A kutatás segédkönyvek alapján folytatható, azok hiányában az iratok egyenkénti átnézésével tanulmányozhatók. Segédletek: közigazgatási iktatókönyvek (1876-1944), mutatókönyvek (1876-1943).	A közigazgatási iratokat 1872-1906. az iktatószámok sorrendjében helyezték el. 1907-1918. kútfős rendszere tértek át. 1911-ig öt kútfő, 1912-től hat kútfőre tagolták az iratanyagot. Minden kútfőben 1-gyel kezdődött a sorszámozás. A kútfők tárgyköre a következő: I. Általános igazgatás, politikai ügyek. II. Építési, ipari és közlekedési ügyek. III. Szervezési ügyek, pályázatok, képviselőtestület kiegészítése. IV. Adóügyek. V. Hagyatéki, gyámpénztári ügyek, pártok, egyesületek iratai. VI. Közegészségügy, törvényesítés. 1919-1944. alapszámos rendszert vezettek be; alapszám az ügyirat utolsó évének első iktatószáma.
MNL HBML V. B. 474. d.	Hajdúszoboszló Város polgármesterének iratai. Összeírások	1877-1924	0,51 ifm	Házankénti népszámlálás, felekezet szerinti vizsgálhatóság. Segédlet hiányában szálasan átnézendő.	Az összeírások fajtánként külön sorozatban, évről-évről találhatóak. Segédlet hiányában szálasan átnézendő.
MNL HBML V. B. 471. a.	Hajdúszoboszló Város Képviseletestületének iratai. Közigyelési jegyzökönyvek	(1861-) 1872-1950	2,67 ifm	Egyház és város kapcsolatára, templomépítésre vonatkozó adatok. A fondot szervezeti és funkcionális alapon tagolták állagokra. Az állagokon belül a sorozatok iratai az évről-évről követték. Emellett a jegyzökönyveket tárgyalási pontok szerint vezették, s a közigyelési iratokat is a tárgyalási sorszámos szerint kezelték. Előfordult, hogy a sorszámozást ülésszakonként, vagy évenként folyamatosan számozták. Megemlítenéd, hogy 1901-től a közigyelési iratokat a polgármesteri iratok között kezelték, mint előkészítő közigazgatási iratokat. A bizottságok jegyzökönyveit külön-külön évről-évről vezették, az ipariskolai bizottság iratait iktatószámok szerint kezelték. Az iratanyag kutatása a mutatók segítségével végezhető, azok hiánya esetén a jegyzökönyveket, iratokat egyenként kell átnézni. A jegyzökönyvi mutatók a közigyelési iratokra is vonatkoznak. Segédlet: közigyelési jegyzökönyvek mutatója (1861-1887).	Az 1871: 18. tc. alapján Hajdúszoboszlót kiváltságolt hajdúvárosból rendezett tanácsú várossá szervezték át. Az önkormányzati jogokat a képviselőtestület gyakorolta, mely virilis és választott tagokból, valamint a hivatalból tag tanácsagokból állott. A képviselőtestületi közigyelés elnöke a főhadnagy, 1876-tól a polgármester volt. A képviselőtestület szabályrendeletet alkotott, rendelkezett a község vagyona felett, községi adót velett ki, gondoskodott a községi utakról, iskolákról. Az 1886: 22. tc. mindezeket a jogköröket fenntartotta. Az 1929: 30. t.c. alapján megyei város volt a helység jogállása, a korábbihoz hasonló jogkörrel.
MNL HBML V. B. 296. a.	Hajdúhadház Nagyközség iratai, Képviseletestületi jegyzökönyvek (1934-1944). Közigyelési jegyzökönyvek (1945-1950)	1934-1950	0,35 ifm	Protestáns egyházközségek tanügyi, illetve vagyoni helyzettel kapcsolatos iratai. A protestáns egyházi személyiségek (lelkészek, tanítók) társadalmi-politikai szerepvállalásával kapcsolatos iratok. Segédlet: képviselőtestületi jegyzökönyvek mutatóval (1934-1944); közigyelési jegyzökönyvek: iktatókönyv 1946. A hiányzó évek szálasan átnézendők.	
MNL HBML V. B. 296. b.	Hajdúhadház Nagyközség iratai. Közigazgatási iratok	1935-1949	3,89 ifm	Protestáns egyházközségek tanügyi, illetve vagyoni helyzettel kapcsolatos iratai. A protestáns egyházi személyiségek (lelkészek, tanítók) társadalmi-politikai szerepvállalásával kapcsolatos iratok. Segédlet: közigazgatási iktatókönyv (1934-1949); közigazgatási mutatókönyv (1935-1949); közigazgatási rendszámos iktatókartonok 1949.	

MNL HBML V. B. 296. h.	Hajdúhadház Nagyközség iratai. Vegyes nyilvántartások	1947-1948	0,14 ifm	Házankénti népszéírás az 1948. évi népszámlálás alapján felekezet szerinti vizsgálhatósággal. Segédlet: jegyzék a nyilvántartásokról 1948.	
MNL HBML V. 622. a.	Derecske Nagyközség iratai. Feudális kori iratok	1725, 1731-1848	2,04 ifm	Házankénti népszéírás, felekezet szerinti vizsgálhatóság. 1759, 1778, 1783., 1802, 1804., 1848., (V. 622./a. 16.d.) Segédlet hiányában szálasan átnézendő.	
MNL HBML V. 637. a.	Kismarja Nagyközség iratai. Feudális kori iratok	1606-1848	2,32 ifm	Protestáns egyházakat érintő közigazgatási eljárás ügyek, templomépítések, tanügy, egyházi személyek ügyei. Összéírások 1830-1848. (V. 637/a 2.d.) Pap dolgában tett lázadás 1737-1835 (V. 637/a 7.d.) Református egyház temetkezési jegyzőkönyvei (1742) 1810-1852. (V. 637/a 8.d.) Egyházi számadások 1796-1815. (V. 637/a 48.k.) Eclléiai perceptorok számadásait magában foglaló protocollum 1814-1818. (V. 637/a 49.k.)	
MNL HBML VI. 501/ b.	Debreceni Tankerületi Főigazgatóság iratai. Ügyviteli iratok	1884-1949	22,25 ifm	Benne a református egyház fenntartásában működő népiskolák és gimnáziumok iskolalátogatási jegyzőkönyvei, iskolai értesítői, református iskolák államsegély kérelmei, évkedzeti adatokról tájékoztatás, kinevezések, tanári minősítési táblák, órarendek, tantervek, vizsga ügyek. A gimnáziumok között a debreceni Dóczy Református Leánynevelő Intézet, a Hajdúböszörményi Református Gimnázium, a Hajdúnánási Ref. Gimnázium oktatási tevékenységére lehet iratokat találni. 1936 tól a református iskolákat autonóm jogú felekezeti iskoláknak nevezik. Eredeti ügyviteli segédlettel (iktató- és mutatókönyv) rendelkezik.	Az 1883.évi 30. tc. állapította meg a tankerületi főigazgatóságok szervezetét és hozott létre 12 tankerületet az országban. A debreceni tankerület 1884-ben alakult meg. A főigazgató felügyeletet látott el az egyházi középiskolák felett. 1935-től már a népiskolák is a felügyelete alá tartoztak. A debreceni tankerülethez Hajdú, Bihar, Jász- Nagykun-Szolnok, Szabolcs és Szatmár megyék tartoztak 1920-tól. Az iratok a közép- és alsófokú oktatás szakmai irányítására vonatkoznak. Az ügyviteli iratokat alapszámos rendszerben kezelték, az utolsó ügyszám alatt elhelyezve, 1936-ig naptári évenként, majd ettől kezdve tanévenként.
MNL HBML VI. 501/ c.	Debreceni Tankerületi Főigazgatóság iratai. Iskolafelügyeleti iratok	1936-1950	1,55 ifm	Többek között tanári alkalmazások, nyugdíjügyek, segélyügyek, tanári minősítések iratai az egyes iskolákra vonatkozóan. Az állagban kerültek elhelyezésre a tankerület területén működő tanítóképző intézetek törzskönyvei évenként beköve, benne a Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetének törzskönyvei is. Nincsenek segédletei, egyedi átnézéssel kutatható.	Az iskola típusok külön betűjelet kaptak, az intézmények jelzőszáma alatt kezelték a rá vonatkozó iratokat. A gimnázium betűjele "G" volt, a polgári iskolákat a "P" betűvel jelölték. Benne a Hajdúböszörményi Református Gimnázium 14 Ga, Hajdúnánási Református Gimnázium 16 Ga, Debreceni Református Kollégium Polgári Fiúiskola 31 Pa, Debreceni Református Dóczy Polgári Leányiskola 33 Pa, Debreceni Református Tanítóképző Intézet iratai 5 Ta jelzőszám alatt találhatóak.
MNL HBML VI. 501/ d.	Debreceni Tankerületi Főigazgatóság iratai. Számadási és Statisztikai iratok	1935-1950	0,68 ifm	A megye területén található népiskolákra, köztük a református egyház által működtetett népiskolákra vonatkozó statisztikák (tanulók száma, nemek aránya, kora) kutathatóak benne. 1948-ban az iskolák államosítására vonatkozó adatokat is tartalmaz. Államosított iskolák vagyonkimutatásai 1948-ból Hajdú és Bihar megyében.	
MNL HBML VI. 501/ e.	Debreceni Tankerületi Főigazgatóság iratai. Idegen területekre vonatkozó iratok	1938-1940	0,05 ifm	A Bécsi döntéssel Magyarországhoz került területek tanerőinek igazolási jegyzőkönyveit tartalmazza. Pl. Ung megyei tanerők igazolásáról felvett jegyzőkönyvek 1939 és 1940 között. Egyedi átnézéssel kutatható.	
MNL HBML VI. 501/ g.	Debreceni Tankerületi Főigazgatóság iratai. Személyzeti iratok	1938-1948	3,4 ifm	Az egyházi iskolák tanerőire vonatkozó személyi törzslapok is találhatóak bennük. Az iratok ABC rendben, a nevek alapján csoportosítottak. Ha tudjuk a tanító nevét, akkor ez az állag jól használható. Az állagban található : Kimutatás a nem állami népiskolák újonnan szervezett állásairól 1947/48. Kimutatás a tankerület iskoláiról 1948-ból.	
MNL HBML VI. 502/ b.	Bihar vármegye Tanfelügyelőjének iratai. Ügyviteli iratok	1921-1950	3,8 ifm	Községenként és iskolatípusonként - református népiskolák iskolalátogatási jegyzőkönyvei, tanárok javadalmazási ügyei, vizsga ügyek találhatóak az állagban. pl. 1943-ban készült kimutatás a nem állami tanítókról. Eredeti segédletek (iktató- és mutatókönyvek) csak 1945-1949 között vannak, egyébként az iratok egyedi átnézéssel kutathatóak.	A tanfelügyelő illetékessége egy népiskolai tankerületre terjedt ki, amely azonos volt a vármegye területével. Bihar megye tanfelügyelőségének székhelye Nagyvárad, majd 1920-tól Berettyóújfalun volt. 1936-tól a tanfelügyelőket a tankerületi kir. főigazgató irányítása alá helyezték. 1940-44 között a központ ismét Nagyváradra került. A tanfelügyelői hálózat 1945-ben újrászerveződött a megyében. 1949 decemberétől a hatáskör fennmaradása mellett a Bihar megyei Tankerületi Főigazgató nevet vette fel. Ebben a formában 1950. március 15-ig működött, amikor beolvadt a Hajdú-Bihar Megyei Tanfelügyelőségbe, majd jogkörét a Hajdú-Bihar Megyei Tanács Oktatási Osztálya vette át. Az egyházi iskolákban csak az egyházi hatóság útján tehető intézkedéseket hozni. Bihar megyében az iratok hiányosan maradtak meg a megye Trianon miatt bekövetkezett kettéosztása következtében. Az 1948-ban bekövetkezett selejtezés pedig elpusztította a megmaradt anyag nagy részét. Az iratokat sorszámosan kezelték.
MNL HBML VI. 502/ a.	Bihar vármegye Tanfelügyelőjének Bizalmas iratai	1949-1950	0,06 ifm	Az iskolák államosítása utáni időszakra vonatkozó iratok, tanerők megbízhatósága, hitoktatás kérdései. Nincsenek segédletek, egyedi átnézéssel kutatható.	
MNL HBML VI. 503/ a.	Hajdú vármegye Tanfelügyelőjének Bizalmas iratai	1949-1950	0,04 ifm	A tanfelügyelőiséget 1878. július 1-én szervezték meg. Hajdú vármegyei Kir. Tanfelügyelő a vármegye és Debrecen város közigazgatási bizottságának egyaránt tagja és tanügyi előadója volt. A reformációra vonatkozó iratok: az iskolák államosítása utáni időszakra vonatkozó iratok, tanerők megbízhatósága, hitoktatás kérdései. Nincsenek segédletek, egyedi átnézéssel kutatható.	A fond iratanyaga hiányosan maradt meg. Az iratok iktatása sorszámosan történt, az előiratok csatolásával.
MNL HBML VI. 503/ b.	Hajdú vármegye Tanfelügyelőjének Ügyviteli iratai	1912-1950	5,26 ifm	A református iskolák községenként kutathatóak benne. Órarend ügyek, iskolák államosítása, az államosított iskolák iratainak elhelyezése, államsegély ügyek, tanítói állások betöltése, vizsgák iratai. Az állag korabeli segédletek (iktatókönyv vagy mutatókönyv) alapján részben kutatható, ahol hiányoznak a segédkönyvek, ott az iratokat egyedi átnézéssel lehet keresni. Segédletek közül az iktatókönyvek 1922-től, mutatókönyvek 1920-tól maradtak fenn, de sok év nem található meg, elég hiányosak.	
MNL HBML VI. 503/ c.	Hajdú vármegye Tanfelügyelőjének Számadási és Statisztikai iratai	1947-1949	0,04 ifm	A megye területén működött iskolák statisztikai adatai 1948-ból. Közöttük vannak a református egyház által fenntartott iskolák is. Egyedi átnézéssel kutathatóak.	
MNL HBML VI. 503/ d.	Hajdú vármegye Tanfelügyelőjének iratai. Személyzeti iratok	1885-1948	0,22 ifm	Tantestületi tagok igazolási ügyei 1945-46-ból, javadalmazások iratai, kinevezések és előléptetések iratai találhatóak az állagban. Közöttük református egyház által fenntartott iskolák is lehetnek. Egyedi átnézéssel kutatható.	
MNL HBML VI. 506.	A Debreceni Körzeti Iskolafelügyelő iratai	1938-1944	0,03 ifm	A körzeti iskolafelügyelő a körzetbe beosztott iskolák szakmai munkáját ellenőrizte. Ide tartoztak az egyházi elemi iskolák is. Az iratanyag a debreceni iskolafelügyelőnek a különböző iskoláknál végzett iskolalátogatásait követő értekezletről készült jegyzőkönyveit tartalmazza. Pedagógiai és iskolatörténeti szempontból használható anyag. Megtalálhatók benne tanárok munkájának értékelése, diákok tanulmányi előmenetele. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML VI. 507.	A Derecskei Körzeti Iskolafelügyelő iratai	1942-1949	0,05 ifm	A körzeti iskolafelügyelőnek a derecskei elemi népiskolában végzett iskolalátogatásait követő módszeres értekezleten felvett jegyzőkönyveit tartalmazza. Helytörténeti, iskolatörténeti és pedagógiai szempontból van jelentősége. Megtalálhatók benne a tanárok munkájának értékelése, diákok tanulmányi előmenetele. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML VI. 508.	A Sági Körzeti Iskolafelügyelő iratai	1936-1948	0,02 ifm	Az állag a körzeti iskolafelügyelő Sápon végzett iskolalátogatásait követő módszeres értekezleten felvett jegyzőkönyveit tartalmazza. Pedagógiai és iskolatörténeti adatok egyaránt megtalálhatók benne (tanárok munkájának értékelése, diákok tanulmányi előmenetele). Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML VI. 509.	A Nyiradonyi Körzeti Iskolafelügyelő iratai	1948	0,01 ifm	Az iskolalátogatási jegyzőkönyvek pedagógiai és iskolatörténeti adatokat tartalmaznak. Megtalálhatók benne tanárok munkájának értékelése, diákok tanulmányi előmenetele. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML VII. 4. c.	A Debreceni Királyi Törvényszék iratai. Büntetőperes iratok	1872-1949	30,75 ifm	Protestáns vallású személyek (református lelkész, esperes, teológus, tanító, iskolaigazgató) büntető pereinek iratai, sajtó útján elkövetett rágalmozás, becsületsértés, izgatás, valótlan hír terjesztés tárgyában. Vallás elleni illetve a vallás szabad gyakorlása ellen elkövetett kihágások és vétségek büntető iratai. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: főljástromok (1935-1949), mutatókönyvek (1935-1949).	Kutatási tudnivalók: a büntető perek iratainak kezelése 1915-ig kútfős rendszerben történt, azt követően főljástromszámok sorrendjében kerültek elhelyezésre.
MNL HBML VII. 4. d.	A Debreceni Királyi Törvényszék iratai. Cégbíróági iratok	1866-1950	13,68 ifm	Az 1876. január 1-én hatályba lépett kereskedelmi törvény az 1875.évi XXXVII. T.c. rendelte el, hogy a kereskedők és kisiparosok, amennyiben üzletük a kisipar körét meghaladja, cégüket a törvényszéknél vezetett kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetetté. A reformációra vonatkozó iratok: A Debreceni Királyi Törvényszéknél vezetett kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetett egyéni cégek és különféle kereskedelmi társulások: közkereseti, betéti társaságok, részvénytársaságok, szövetkezetek, korlátozott felelősségű társaságok iratai (cégbjegyzés, utódlás a cégvezetésben, cég felszámolása). Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: nincs.	Kutatási tudnivalók: a cégiratok településenként csoportosítva, a települések betűrendjében kerültek elhelyezésre. Az iratok kutatásához részletes raktári jegyzék és témacédulák állnak rendelkezésre. Érdekesség: A cégiratok között konkrétan két református egyházzal köthető cég iratai találhatóak (Debrecen város és a Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata 1918-1949, Debreceni Református Lapkiadó Társaság Kft. 1941-1942.).
MNL HBML VIII.1/ a.	Debreceni Egyetem Rektori Hivatalának iratai. Egyetemi Tanács jegyzőkönyvei	1914-1950	1,55 ifm	Amikor 1914-ben három karral megnyílt Debrecenben a Tudományegyetem, sok szállal kötődött a Református Kollégium keretei között korábban működött bölcsészeti, jogi és hittudományi akadémiákhoz. Az egyetem egyik kara a háromból, a Hittudományi kar volt. Az egyetem első rektorát is a Hittudományi kar adta. Az Egyetem kezdetben még a Református Kollégium épületében kapott helyett, 1921-től az orvosi kar kapott önálló épületeket, majd 1931-ben felépült az egyetem központi épülete is. Az egyetem előtt állva, a parkban jobbra az első szobor a nagy reformátort, Méliusz Juhász Pétert ábrázolja, Füredi Richard alkotásában a szenvedélyes hitvitázót kelti életre. Mögötte 1938-ban állították fel a debreceni nyomda alapítójának, Huszár Gálnak Ohmann Béla formázta alakját. Bal oldalon Szenczi Molnár Albert szobra áll. A nagy zsoltárfordító, az ihlet pillanatában ábrázolta Pásztor János. Mögötte Kisfaludi Strobl Zsigmond Komáromi Csipkés Györgyöt ábrázoló szobrát látjuk. A bibliafordító Komáromi Csipkés György 25 éven át tanított a Református Kollégiumban és sokat tett Debrecen kulturális felemelkedéséért. A négy szobor elhelyezése jelképesen is hangsúlyozza, hogy az egyetem vállalja a Református Kollégium évszázados oktatóhagyományának örökségét és folytatni kívánja azt. Az egyetem területén később egy református templom is épült Borsos József tervei alapján (1942), a hallgatók lelki életének támogatására. Az egyetemi tanács elé kerültek a karok fontosabb ügyei: tanulmányi osztályok odaítélése, tanárok kinevezései, tanszékek alapítása, tanfelügyeleti ügyek.	1928 októberében egyetemi rendezvények, verekedések fordultak elő, ahol zsidó hallgatókat értek atrocitások. A zavargások, tüntetések két helyen , a Kollégium épületében és az orvosi kar telepen történtek. Az egyetemi előadások szüneteltek. Lévy Pál hittudományi hallgatók később hatósági közeg elleni erőszakkal vándoroltak meg. A kötetek egyedi átnézéssel kutathatóak.

MNL HBML VIII.1/ b.	Debreceni Egyetem Rektori Hivatalának iratai	1914-1950	17,24 ifm	A hittudományi kar tanárainak (javadalmazás, kinevezés, szabadság, családi pótlék), hallgatóinak (vizsga és tandíj kérelmek) ügyei, tanulmányi ösztöndíjak odaítélése. Órarendek, különféle pályázatok iratai. Az iratok iktatókönyvek és mutatókönyvek alapján kutathatók.	A Hittudományi kar 1950-ben kivált az egyetemből, önálló lett és visszaköltözött a Kollégium falai közé. Ekkor a korábban keletkezett iratanyagát is magával vitte.
MNL HBML VIII. 54/ a.	Református Dóczi Leánynevelő Intézet iratai (Gimnázium)	1917-1948	2,48 ifm	Az iskola működésére vonatkozó iratok megsemmisültek 1944-ben, mivel az épületben hadikórház volt. Az iskola megmaradt iratai között vizsgajegyzőkönyvek találhatók. A diákok összetételére az anyakönyvek és érettségi törzskönyvek nyújtanak támpontokat. Egyedi átnézésrel kutathatók.	Az iskola tanterületének jegyzőkönyvei, az Igazgatótanács jegyzőkönyvei a Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltárában kerültek elhelyezésre.
MNL HBML VIII. 54/ b.	Református Dóczi Leánynevelő Intézet Ipari Középiskolájának iratai	1947-1949	0,03 ifm	Az iskola 1947 szeptemberében nyílt meg a Dóczi Intézet egyik tagozataként, a gyakorlati oktatás elősegítése céljából. 1949. június 30-án szűnt meg. A fenti időszakból anyakönyvek maradtak meg. Egyedi átnézésrel kutathatók.	
MNL HBML VIII. 54/ c.	Református Dóczi Leánynevelő Intézet Polgári Leányiskola iratai	1921-1948	1,49 ifm	Az 1944/45. tanévtől a Római Katolikus Polgári Leányiskolával együtt működött Egyesített Polgári Leányiskola néven. 1946-tól fokozatosan átadta a helyét az általános iskolának. Tanterületi jegyzőkönyvek és iratok segítik az iskola működésének megismerését. A tanulóira vonatkozó adatokat az anyakönyvekből lehet kigyűjteni. Az iratok korabeli segédletek (iktató- és mutatókönyvek) alapján, a jegyzőkönyvek és az anyakönyvek egyedi átnézésrel kutathatók.	
MNL HBML VIII. 57.	Hajdúnánási Református Gimnázium iratai	1756-1948	3,11 ifm	A tanárkari gyűlések jegyzőkönyveiből 1887-től az államosításig, 1948-ig ismerhetjük meg az intézmény belső életét. Az iratanyagból megismerhetjük a tanrendet, látható, hogy még a 19. század végén is nagy mértékben Debrecen befolyásolta a tanmenetet, mivel a diákok zöme Debrecenben folytatta tanulmányait, így a helyi tanrend az ottani tananyaghoz igyekezett igazodni (1888. 08. 29-i ülés). Megismerhetjük a helyi elkészítések részvételét az intézmény életében, pl. a 2. világháború utáni zűrzavaros időszakban, amikor a tanári feladatok egy részét vállalták el az egyházi személyek. A város egyházi középiskolájának anyaga az államosításig vizsgálendő. Az utolsó tanterületi ülés (1948. 07. 1.) az államosítással, annak lebonyolításával foglalkozik. A fond b/ állagát képező igazgatósági iratokhoz segédletek is rendelkezésre állnak. Iktatókönyvek 1900-1948-ig találhatók, mutatókönyvek (az iktatókönyvvel egybekötve) 1933-1934. és 1938-1942 közötti időszakról találhatók.	A debreceni Református Kollégium partikuláris iskolaként működő négy osztályos latiniskola felépítése hasonló volt, mint a hajdúböszörményi iskoláé. Az iskolát a város és az egyház később közösen működtette. Az 1756-tól fennmaradt anyakönyvek a tanulók adatai mellett a tanítók és iskolamesterek adatait is tartalmazzák. A nyilvános, 6 osztályos gimnázium 1860-tól kezdte meg működését, és 1906-tól lett 8 osztályos intézmény.
MNL HBML VIII. 62	Református Kollégiumi Tanítóképző Dolgozók Tanítóképzőjének iratai	1947-1949	0,21 ifm	A Református Kollégium falain belül alakult meg - az országban elsősk között - a Dolgozók Tanítóképzője 1947 szeptemberében. A jegyzőkönyv tanúsága szerint a tanulók kezdeményezték az iskola alapítását. Az iratok között jegyzőkönyvek, anyakönyvek, órarendek és tantárgyfelosztások találhatók. Korabeli iktatókönyv segíti a kutatást. A jegyzőkönyvek és az anyakönyvek egyedi átnézésrel kutathatók.	
MNL HBML VIII. 153-285.	Hajdú és Bihar vármegyei református elemi népiskolák	1783-1948	30,72 ifm	A más felekezettől elemi iskolákhoz, illetve a községi fenntartású intézményekhez hasonlóan a református népiskolák döntő hányadának iratállománya is jórészt megsemmisült vagy eltűnt az idők során. Az iskolák csaknem fele esetében teljesen hiányoznak a tanterületi és/vagy az ügyviteli iratok, csak anyakönyveik egyes sorozatai kerültek levéltárba. Tanmeneteik részben szálal iratokként őrződtek meg, részben bekötve. Szakfelügyeleti dokumentumok: iskola- és óralátogatási jegyzőkönyvek, a tanítók munkájáról készült értékelések, továbbá az ellenőrző szervek vagy a fenntartó részére készített időszakos jelentések jellemzően a két világháború közötti időszakból vannak. Ugyanezt lehet elmondani a különböző kimutatásokról, iskolai statisztikákról. Azon szerző-kutatók számára tehát, akik a történelmi Hajdú és Bihar vármegyék újkori református iskoláinak részletező bemutatására, nagy(obb) lélegzetű történetek írására vállalkoznak, az intézményi fondokban általában kevés és igen szórványosan megmaradt anyag áll rendelkezésre. Átfogó, több korszakra, vagy kisebb időszekekre kiterjedő intézménytörténetekhez a fondcsoport iratai inkább kiegészítésekkel szolgálnak.	A fondcsoportot tekintve figyelmet érdemel, hogy bár a tanulói anyakönyvek sorozatai jellemzően csak tanulmányi alapbejegyzéseket tartalmaznak, a téglási református elemi népiskola fondjában (MNL HBML VIII. 274.), az 1885/86-os tanévtől vezetett anyakönyvbe (1. k.) belekerült például Veress Menyhért nyugalmazott tanító önéletrajza (1902).
MNL HBML VIII. 169.b.	A Berettyóújfalui Ref. Elemi Népiskolák iratai. Igazgatósági iratok	1880–1946	0,06 ifm	A dualizmus időszakának és az I. világháború utáni néhány évnél az intézményi működésével, a tanerővel és a tanulókkal összefüggő számos adatot, apróbb-nagyobb adalékokat rejt az állagban őrzött, vegyes tárgyú feljegyzéseket tartalmazó kötet (1. k.). Szálal ügyviteli anyag nem maradt fenn. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktatókönyvek (1.k.: 1929–1930; 2.k.: 1939–1946 + mutató)	
MNL HBML VIII. 172.a.	A Biharnagybajomi Ref. Elemi Népiskola iratai. Tanterületi iratok	1912–1937	0,12 ifm	A református elemi iskola belső használatú iratai (elsősorban a tanterületi jegyzőkönyvek), illetve a saját kiadmányozásúak mellett főként a felügyeleti szervek, az országos és a megyei szintű oktatásszervezés körlevelei találhatók az állagban. Az általános intézményi ügyvitelre, így különösen az iskola működésére, részben pedig a tanterület egyes tagjainak munkájára vonatkoznak. Tanterületi jegyzőkönyvek az 1912–1937 közötti negyedszázadból (2 kötet), iratok az 1934–1947 közötti időszakból maradtak fenn. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktatókönyvek (1912–1932; 1932–1948).	Iskolafelügyelet (látogatási jegyzőkönyvek az 1930-as és az 1940-es évekből). A nemzeti nevelés programjára vonatkozó források (1930-as évek).
MNL HBML VIII. 176.a.	A Csökmői Ref. Elemi Népiskola iratai. Tanterületi iratok	1912–1947	0,04 ifm	Az állagban háborús hatások vizsgálatához, továbbá az iskola belső életére (az oktatás körülményeire, feltételeire, a tanerő szervezésére) találhatunk adatokat. Levéltárba a népiskola tanterületi iratai kerültek. Jegyzőkönyvek ugyanakkor szórán, az 1912–1934 közötti időből (1 kötet), és 1947-ből (1 csomó) vannak. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: nincs.	
MNL HBML VIII. 196.a.	A Derecskei Ref. Elemi Népiskola iratai. Tanterületi iratok	1889–1948	0,14 ifm	Tanterületi jegyzőkönyvek (1.k.: 1889–1909; 1915–1934 - benne az 1889. november 2-i alakuló ülés jegyzőkönyve; 2. k.: 1934–1948, hozzátartozó 1935–1947 közötti iskolalátogatási jegyzőkönyvek). Elnöki napló (1889–1902), amelyben az első évek bejegyzései folyamatosak, a tanterület különböző ügyeire, a tanítás szervezésére vonatkoznak. Az állagban őrzött szálalanyag (1 csomó) a II. világháborút fogja át (1941–1945). A háború hatásait jelzi, valamint a talpraállás, az intézményi munka újraindításának (és újjászervezésének) helyi történetéhez nyújt forrásokat (például statisztikát). Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: nincs.	Az iratok egyenkénti átnézésrel kutathatók.
MNL HBML VIII. 202.a.	A Földesi Ref. Elemi Népiskola iratai. Tanterületi iratok	1890–1949	0,05 ifm	1. k.: Tanterületi jegyzőkönyvek 1890–1946. Fél évszázad intézményi élete tükröződik bennük. A régi századforduló körül készült feljegyzések fontos adatokat őriznek a népiskola szerveződésére, a tanítás rendjére, szervezésére, de a tanítók rossz életkörülményeire, nehézségeire vonatkozóan is. A későbbi évek jegyzőkönyveiből pedig - vázlatosan - kirajzolódhatnak például az első világháború hatásai, majd az iskolának a két világháború közötti évtizedekben jellemző belső élete. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: nincs.	
MNL HBML VIII. 216.	Hajdúnánási Református Elemi Népiskola iratai	1883-1948	1,12 ifm	A fondban az egyházi oktatás történetére vonatkozó adatokat találhatunk. Tanterületi és ügyviteli iratok mindössze az 1939-1948 közötti időről maradtak fenn, az iratok zömét a tanulók anyakönyvei teszik ki, amelyek 1883-tól kezdődnek. Az iratokból kiderül, mekkora súlyt fektettek az intézmény református szellemében történő vezetésére, amelyet megpróbáltak az államosítás utána is átmenteni. Segédlet hiányában szálalán átnézendő.	A fond jeles egyházi iskolai pedagógusok életútjára vonatkozó adatokat is tartalmaz (pl. nyugdíjazás alkalmából ismertetett életutak révén derül fény hasonlókra).
MNL HBML VIII. 228.b.	A Kabai Ref. Elemi Népiskola iratai. Igazgatósági iratok	1937–1944	0,09 ifm	Az állag iratanyaga (1 csomó) szerkezeti arányait és tartalmát tekintve alapvetően azonos a legtöbb, hasonló évköri megmaradt iratokkal őrző református népiskolai fondéval, illetve állagával. Jellemzően az intézmény élete (pénzügyek, tanerő szervezése), a felügyeleti ellenőrzések, a nemzeti nevelés programja adathatók belőle. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: nincs.	Az állag háborús propagandaanyagot (zsidóellenességre vonatkozó, érkeztetett iratok) is tartalmaz. Az iratok egyenkénti átnézésrel kutathatók.
MNL HBML VIII. 229.b.	A Kismarjai Ref. Elemi Népiskola iratai. Igazgatósági iratok	1783–1947	0,02 ifm	A kismarjai református népiskola megmaradt anyaga tartalmaz a rendi korszakban képződött eredeti iratokat is (a mezőgyáni rektor javadalmazási iratait 1783-ból és 1790-ből). Mellettük az 1874–1943 közti hetven év egyéb tanítói javadalmazásai is bekerültek a levéltárba. A töredékes anyag további, 20. században keletkezett része a helyi tanerőre vonatkozó iratokat foglal magában.	
MNL HBML VIII. 252.b.	A Nádudvari Ref. Elemi Népiskola iratai. Igazgatósági iratok	1863–1948	0,03 ifm	Nádudvarról kis mennyiségű, de viszonylag változatos tartalmú iratanyag került levéltárba. Az állagban az iskola 1910-es évek eleji belső életére (az oktatás szellemére és eredményeire, a tanterületre, az iskolai körülményekre), a két világháború hatásaira (1915, 1921, 1943–1944), a nemzeti nevelésre (1920-as évek), tehát az általános ügyvitelre, a belvizsgálatokra vonatkozó forrásokkal találkozunk, de őrizi a helyi református iskola 1863-ra keltezett eredeti, kézi alaprajzát is. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: iktatókönyv (1943–1948).	
MNL HBML VIII. 262.b.	A Pocsaji Ref. Elemi Népiskola iratai. Igazgatósági iratok	1899–1948	0,05 ifm	1 csomónyi anyag, benne az iskolafelügyelet dokumentumai (elsősorban a református népiskola látogatási jegyzőkönyvei, de ide kerültek például a helyi görög katolikus tanulókról a régi századfordulón keletkezett román nyelvű jelentések is). A második világháborút követően átalakuló oktatási-nevelési viszonyok, az egyre hangsúlyosabb politikai ellenőrzés (1945) forrásai mellett megmaradtak az államosított iskola építési beruházásának iratai (1948, tervvel együtt). Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: nincs.	
MNL HBML VIII. 267.a.	A Sági Ref. Elemi Népiskola iratai. Tanterületi iratok	1852–1874	0,02 ifm	Az állagban őrzött egyetlen tanterületi irat egy vegyes tárgyú kötet, amely számos értékes bejegyzést tartalmaz az 1850–1870-es évek helyi és területi tanügyi viszonyaira. (Évkör: 1852/1853 - 1873/1874, hozzátartozó iskolai anyakönyv, tanulói nyilvántartás az 1852–1866 közti évek adataival). A neoabszolutizmus időszakának (vallás)politikai célzatú tanfelügyelmi intézkedései (körlevél-másolatok), tanmenetek (1850-es évek), az egyházmegye tanügyi működése (dékánok kinevezése, tanítói gyámpénztár vitele az 1860-as években), valamint az iskolai fegyelmelés (1870) mellett Sáp község történetéhez is nyújt apró adalékokat.	
MNL HBML X. 57.	A Debreceni Homokkerti Református Olvasókör iratai	1941-1949	0,1 ifm	Az olvasóegylet célja a vallásérkölcsei élet kifejezetten református szellemben történő fejlesztése volt, de emellett a rászoruló tagokat segítékekben is részesítette. Tagjai munkások, alacsonyabb beosztású közalkalmazottak és kispaprosok voltak. Saját könyvtárakkal is rendelkezett. Az anyagban található közgyűlési jegyzőkönyvek, iratok tagfelvételi könyvek. Eredeti segédlet nincs.	
MNL HBML X. 74.	A Hajdúböszörményi Református Főgimnázium Önképzőkörének iratai	1906-1919	0,02 ifm	Az ifjúsági önképzőkörök a gimnáziumokban és a polgári iskolákban az 1900-as évektől kezdve folyamatosan alakultak meg, irataik azonban vagy elkallódtak, vagy egyelőre még nem kerültek elő. Az átvett iskolai önképzőkörök anyagából választotta le a levéltár a református főgimnázium önképzőkörének jegyzőkönyveit. Az anyagban jegyzőkönyvek találhatók. Eredeti segédlet nincs.	
MNL HBML X. 205.	A Debreceni Református Egyházmegyei Tanítói, Gyám- és Nyugdíjas és Kegydíjas Tiszviselők Egyesülete iratai	1859-1884	0,03 ifm	Hajdú és Bihar megyék területén, főként az országos tanítószövetség helyi fiókjaként, több tanítóegyesület működött. Az iratok a szervezkedések magas száma ellenére csak kis mennyiségben maradtak fenn. Az anyagban jegyzőkönyvek és iratok találhatók. Eredeti segédlet nincs.	

MNL HBML X. 301.	A Debrecen városában működött feloszlott egyesületek iratainak gyűjteménye	1900-1951	2,4 ifm	Az egyesületek a társas élet új szervezetei lettek. Különböző református egyesületek iratai találhatóak az anyagban. A Debreceni Református Tanítók Segély Egyesülete például a tanítóság szellemi, anyagi és társadalmi helyzetének emelésére jött létre. A Csapókerti Református Olvasókör a vallás-erkölcsi életnek, református szellemben történő gyakorlását segítette elő. Eredeti segédlet nincs.	
MNL HBML XII. 3.	A Bárándi Református Egyház Iskolaszékének iratai	1893-1940	0,01 ifm	Az „iskolaszéki iratok” az iskolaszéki hatáskörnek megfelelő I. fokú iskolai hatóságok jegyzőkönyveit tartalmazzák. Az elsőfokú iskolai hatóságok az iskolák személyi és dologi kérdéseivel foglalkoztak. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	A községi felekezeti iskoláknál az iskolaszék az elsőfokú iskolai hatóság volt.
MNL HBML XII. 4.	A Berettyóújfalui Református Egyház Iskolaszékének iratai	1921-1940	0,05 ifm	Az „iskolaszéki iratok” az iskolaszéki hatáskörnek megfelelő I. fokú iskolai hatóságok jegyzőkönyveit tartalmazzák. Az elsőfokú iskolai hatóságok az iskolák személyi és dologi kérdéseivel foglalkoztak. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML XII. 5.	A Debreceni Református Egyház Iskolaszékének iratai	1906-1948	0,24 ifm	Az „iskolaszéki iratok” az iskolaszéki hatáskörnek megfelelő I. fokú iskolai hatóságok jegyzőkönyveit tartalmazzák. Az elsőfokú iskolai hatóságok az iskolák személyi és dologi kérdéseivel foglalkoztak. Az iratanyagban pedagógusok életrajzához is található források. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML XII. 6.	A Hajdúböszörményi Református Egyház Iskolaszékének iratai	1909-1948	0,13 ifm	Az „iskolaszéki iratok” az iskolaszéki hatáskörnek megfelelő I. fokú iskolai hatóságok jegyzőkönyveit tartalmazzák. Az elsőfokú iskolai hatóságok az iskolák személyi és dologi kérdéseivel foglalkoztak. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML XII. 8.	Hajdúnánási Református Egyház Iskolaszékének iratai	1865-1948	0,10 ifm	Az 1865. április 20-án induló jegyzőkönyvek a tanügyi bizottmány (választmány) üléseit követik nyomon. A jegyzőkönyvek sajnos nem folyamatosak, 1965-1870-ig, 1872-1913-ig, majd 1920-1944 márciusáig, utána pedig 1945. májusától 1948-ig ismerhetjük meg az iskolák felügyeletével foglalkozó szerv munkáját. A testületet a város lelkészei mellett egyházi és világi előjárók, valamint a tanári kar alkotta. Megismerhetjük az iratanyagból az 1865-ben a kor kívánalmainak megfelelően modernizált teljes tanrendet, amelyet a fiú- és leányiskolákban egyaránt alkalmaztak. A tanrend a közismereti tárgyak mellett részletezi a hittan, és az egyházi énekek tanulásának menetét is. Megismerhetjük a testület döntéseiből egyes olyan személyek (tanárok) életpályáját, életrajzát is, akik a későbbiekben a helyi iskolaügy kiemelkedő alakjaivá váltak (1944. március 2-i ülés). Az utolsó jegyzőkönyvek a háború utáni idők egyházi oktatásának nehézségeit mutatják be (elesett, fogságban levő tanárok, B-listára kerültek, Igazoló Bizottságok előtt nem igazolt személyek problémái stb.). Az utolsó, 1948. március 11-i ülésen már az iskola református mivoltáért aggódó hangok is hallatszanak. Az államosítás idejéről már nincsenek jegyzőkönyvek.	Segédlet hiányában szálisan átnézendő.
MNL HBML XII. 8.	A Hajdúnánási Református Egyház Iskolaszékének iratai	1865-1948	0,1 ifm	Az „iskolaszéki iratok” az iskolaszéki hatáskörnek megfelelő I. fokú iskolai hatóságok jegyzőkönyveit tartalmazzák. Az elsőfokú iskolai hatóságok az iskolák személyi és dologi kérdéseivel foglalkoztak. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML XII. 9.	A Hajdúszoboszlói Református Egyház Iskolaszékének iratai	1861-1924	0,03 ifm	Az „iskolaszéki iratok” az iskolaszéki hatáskörnek megfelelő I. fokú iskolai hatóságok jegyzőkönyveit tartalmazzák. Az elsőfokú iskolai hatóságok az iskolák személyi és dologi kérdéseivel foglalkoztak. Hajdúszoboszló esetében csak a gondonoki elszámolás és a tankötelesek nyilvántartása maradt fenn. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML XII. 10.	A Sági Református Egyház Iskolaszékének iratai	1860-1945	0,01 ifm	Az „iskolaszéki iratok” az iskolaszéki hatáskörnek megfelelő I. fokú iskolai hatóságok jegyzőkönyveit tartalmazzák. Az elsőfokú iskolai hatóságok az iskolák személyi és dologi kérdéseivel foglalkoztak. A jegyzőkönyvekben található adat az egy tanítóval bíró népiskolai tantervekhez, illetve a tanítóegylet könyvtárának kötetéről. Eredeti ügyviteli és irattári segédlet nincs.	
MNL HBML XV. 12.	Debrecen város tervtára	18-20. század	1404 db.	Protestáns épületek tervrajzai: a Református Nagytemplom, a Református Kistemplom, a hajdúböszörményi református templom, református leányiskola tanítói lakásának, református szegényápoló, a Czegléd utcai református temető (kertészlak és halottaskamra) tervrajzai. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: nincs.	Kutatási tudnivalók: a tervrajzok gyűjteményében témacédulák alapján lehet kutatni.
MNL HBML XV. 21. b.	Az MNL Hajdú-Bihar Megyei Levéltárában őrzött oklevelek gyűjteménye. Mohács utáni oklevelek	1527-1895	287 db	A fond alapját Debrecen Sz. Kir. Város Diplomagyűjteménye adja, valamint kisebb számban Hajdú megye levéltárának oklevelei, illetve Bihar megye levéltárából kiemelt diplomák alkotják. Az oklevélgűjteményben református családok és egy lelkész címerlevelei mellett megtalálható pl. egy királyi engedély református énekeskönyv kiadására Debrecen város nyomdájára részére (1812). Eredeti ügyviteli és irattári segédletek részben vannak meg, online is kutatható.	Kutatási tudnivalók: online adatbázis alapján kutatható. Pl. Kőrödi Ferenc református lelkész címerlevele 1718-ból (MNL HBML XV. 21/b. 216.); királyi engedély református énekeskönyv kiadására a debreceni nyomda részére 1812-ből (MNL HBML XV. 21/b. 225.).
MNL HBML XV. 29.	Missiások gyűjteménye	1598–1865	2,82 ifm	A fondba nagyrészt Debrecen vezetőihez, döntéshozó testületeihez, valamint saját megbízottaihoz vagy egyházi ügyvivőkhöz írt levelek kerültek, de kisebb számban a város leveleit is őrzi. Anyaga nemcsak általánosságban, hanem a vallási-egyházi ügyek szempontjából, így a reformációs vonatkozású iratok tekintve is rendkívül változatos. Megtalálható benne például a protestáns egyházak ügyeiben a Helytartótanácsnál 1775–1787 között eljáró Mihályfalvi János ágens (és családja) levelezésének mintegy 200 darabja, de tartalmaz egyházak és általuk fenntartott intézmények támogatásához, valamint egyházi építkezésekhez kapcsolódó iratokat is. Összességében fontos adalékokkal szolgálhat a 18. század egyháztörténetének számos kérdéséhez.	A levelek küldők szerinti névrendben találhatóak meg. Kutatásukat témacédulák, Ms Excel-táblázat, valamint folyamatosan épülő számítógépes adatbázis segítik. Reformációs vonatkozású levelek (példa); Bánffy László levele (130. sz.) a református vallás nehezéde helyzetéről, azzal szembeni különböző fellépésekről (1740. szeptember 27.); Darvas József levele (340. sz.) katolikus és evangélikus egyházi személyek közötti nézeteltérésekről (1754. július 29.); Haller László gróf levele (547. sz.), amelyben kéri a szigeti templom részére Debrecenben készült orgona elszállítatását (1746. szeptember 23.); a piarista rendház levele Debrecenhez (1120. sz.) a keresztény egyházak közötti együttműködés szükségességéről (1738. szeptember 17.).
MNL HBML XV. 43.	Apostol Elek hajdúnánási református lelkész iratainak gyűjteményi	1755-1976	0,14 ifm	A hajdúnánási református lelkész egyház-oktatás-és családtörténeli iratainak gyűjteménye. Az iratgyűjteményben 1892-1937 közötti, a helyi református egyházat érintő földbérleti ügyek (Nro. 1-41) iratai, 1889-1928 közötti időből megmaradt egyházi gazdasági levelezés iratai (főként a református gimnázium alapítványaival kapcsolatos levelezések, vagy a tankerület egyházi iskoláinak modernizációja és higiénikusá tétele céljából végzett egyeztetések), az egyházi anyakönyvek alapján végzett családtörténeli kutatások és levelezések (pl. listát készített, hogy melyik családnév mikor fordul elő először az anyakönyvekben), helytörténeli kutatások 1848-as honvédek adatairól), 1893-1953 közötti presbitériumi jegyzőkönyvek kivonatait, valamint az egyházi elemi iskola 1893-1942 közötti iratainak egy részét tartalmazza. Apostol Elek készített tárgymutatót egyházi énekekhez, mely 17 oldalon keresztül ismerteti a kulcsszavakat, melyek segítségével a lelkészek megtalálhatták a leginkább megfelelőt. Külön említést érdemel a hajdúnánási egyházi, az egyházi főgondnok és az egyházi hajdú szolgálati szabályzata, egyaránt 1893-ból. Összeállította a Nánáson 1765-1942 között szolgált lelkészek névsorát és rövid életrajzát is (a lista több mint 60 nevet tartalmaz, érdekesség, hogy a református mellett akad olyan személy is, aki evangélikus lelkész lett). Segédlet hiányában szálisan átnézendő.	Az iratanyag sok helyen gyűrött, szakadozott állapotú, egyes részei nehezen olvashatóak.
MNL HBML XVII. 4.	A Hajdúnánási Nemzeti Bizottság iratai	1945-1949	0,43 ifm	Egyházi személyek is részt vettek a Bizottság munkájában, az ő szerepvállalásuk adatait ismerhetjük meg. Segédlet hiányában kötetenként átnézendő.	A nemzeti bizottság (valamint a képviselő-testület) munkájában részt vett Apostol Elek református vezető lelkész is, a Polgári Demokrata Párt delegáltjaként. Felszólalt többek között a kihallgatás nélküli letartóztatások ellen, kérte, hogy jegyzőkönyvezzék a nyilasok elleni eljárásokat, valamint a lakosság élelmiszerellátása megszervezésére sürgetett lépéseket. (1945. 02.13-i ülés)
MNL HBML XVII. 404.	Hajdúböszörményi Igazoló Bizottság iratai	1945-1947	0,36 ifm	Református egyházi személyek (iskolai tanítók, egyházi jegyző) igazolásait találhatjuk az iratanyagban. A helyi egyház szolgálatában álló személyek listája 25 nevet tartalmaz, lelkésztől imokon át a temetőőrökig. A református gimnázium és elemi iskola dolgozóinak felsorolásait is megtaláljuk az iratokban. Az iskolák személyzete az iratok alapján megkapta az igazolásait. A leírásokból az egyház és az egyházi oktatás szempontjából kiemelkedő helyi személyiségek életének részletes leírása ismerhető meg, mivel az eljárás során sokszor igen részletes életrajzokat kellett leadniuk.	Segédlet hiányában, szálisan átnézendő.
MNL HBML XVII. 405.	A Hajdúnánási Igazoló Bizottság iratai	1945-1948	0,48 ifm	Református egyházi személyek (iskolai tanítók, egyházi jegyző) igazolásait találhatjuk az iratanyagban. A hajdúnánási illetőségű személyek mellett egyéb helyről származók (pl. Máramarosszigeti református gimnáziumi tanár) igazolási anyagai is olvashatóak. Az iratok az egyházi személyek életútjának egy fontos szakaszáról nyújtanak adalékokat, pl. nánási egyházi jegyző, Körtvélyesi József irataiból megtudható, hogy a háború alatt az alá beosztott munkaszolgálatosokkal kifejezetten emberségesen bánt, a keretlegénység embertelenül viselkedő tagjait pedig leváltotta, így embermentő tevékenységet is folytatott, de olyan iratot is olvashatunk, amely szerint református lelkész templomi beszédében agitált a német hadsereg mellett, „Isten lánglelkű apostolának” nevezve Adolf Hitlerrel. Az iratanyagban lista is található a nánási református egyház alkalmazottairól, melyből kiderül, az érintett személyek elmenekültek a szolgálati helyükről a háború utolsó napjaiban (7/1945). Az egyházi iskolák pedagógusaira vonatkozó listákon néha a református és a római katolikus tanítók vegyesen szerepelnek. Az iratanyag a hajdúdorogi református egyház tagjaira vonatkozóan is tartalmaz iratokat, listákat.	Segédlet hiányában szálisan átnézendő.

MNL HBML XXIII. 24. a.	A Hajdú-Bihar Megyei Tanács VB. Egyháziügyi előadójának iratai	(1949) 1950-1993	6,71 ifm	A Megyei Tanács és az egyház kapcsolatára vonatkozó dokumentumokat tartalmazza. A lelkészek ügyeiről, személyi körülményeiről, áthelyezésekről, nyugdíjazásokról is nyilvántartást vezetett. Az iratok töredékesen kerültek a levéltárban. Sorozatok kerültek kialakításra, úgymint: levelezés, a tervek, lelkészekről készített referátumok közigazgatási egységenként tagolva valamint az áthelyezések és nyugdíjazások kimutatását.	Egyháziügyi előadó levelei, jelentései 1951, 1953. Egyháziügyi tervek 1955. Lelkészekről referátumok. Debreceni Református Egyház 1949-1956. ÁEH tájékoztatók 1962-1988. Billy Grahamre vonatkozó cikkek 1977-1981. Megyei Egyházpoltikai aktívái anyagai 1979, 1981, 1984, 1987. (XXIII. 24. 52.) Dr. Barth Tibor ref. Püspök 70. születésnapja köszöntése. Ref. Koll. Jubileumi ünnepsége 1988. Hajdúhadházi ref. Parochia iratai, kivitelezési dokumentumok. (XXIII. 24. 53.) Debreceni Ref. Nagytemplom ügyei 1977-1988. (XXIII. 24. 54.) A Debreceni Ref. Kistemplom ügyei 1982-1988. (XXIII. 24. 55.) Segédletei: Iktatókönyvek: 1961-1989.
MNL HBML XXIII. 102	Debrecen M. J. Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei	1950-1989	7,85 ifm	Többek között a város területén működött egyházakra és azok által fenntartott ingatlanok és intézmények tevékenységére is lehetnek utalások, iratok. Pl. Református Egyházzal kötött ingatlan csereszerződés, református iskolák ügyei, Egyetemi Templom kezelésének kérdése. A jegyzőkönyvekhez eredetileg nincs segédlet . 2009-ben készült hozzá levéltári segédlet az ülések napirendi pontjai alapján.	1950-ben alakult meg Debrecen Város Tanácsa Végrehajtó Bizottsága és átvette a korábbi polgármesteri hivatal feladatkörét. Kezdetben Debrecen járási jogú városként működött, majd 1954-től önálló megyei jogú városi rangot kapott. Ebben a szervezeti keretben működött 1971 májusig, amikor a neve Debrecen Megyei Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága lett. A városi tanács által hozott határozatok gyakorlati megvalósítása és a végzett munkáról a beszámolókat a végrehajtó bizottság ülésén történt. 1954 novemberében sor került három kerületi tanács felállítására. Ezek 1971-ig működtek, feladataikat utána Debrecen Megyei Városi Tanács VB. Hivatala vette át. Az állagban benne vannak a vb. ülések előkészítési és záró okmányai is.
MNL HBML XXV. 21. c.	A Debreceni Megyei Bíróság iratai. Büntető perek	1950-1957	10,46 ifm	Protestáns lelkészek elleni büntető eljárások iratai. Eredeti ügyviteli és irattári segédletek: főljástromok (1950-1957), mutatókönyvek (1950-1957).	Érdekesség: A büntető perek között található például: a Szabó Sándor református lelkész ellen népi demokratikus államrend elleni izgatás vádjával indult büntetőeljárás iratai (169/1957).
MNL HBML XXXV. 1.	MSZMP Megyei Bizottsága	1956-1989	16 ifm	A vezetőségi, titkári, PMO és PTO iratok átnézése, a megye egyháziügyi helyzetére vonatkozóan. Rendszeres tájékoztatók a megye egyháziügyi helyzetéről, beszámoló a reformáció 450. évfordulójáról, a „reakciós” lelkészek számának becslései, az egyház parasztságra gyakorolt befolyásának elemzése, az egyházak helyi térítő munkájáról beszámoló. Jelentések az egyházi szertartások látogatottságáról, a párttagság gyermekeinek hittanbeiratásairól, a párttagok templomba járásáról, párttagok egyházi adó fizetéséről. Vallásos diákok továbbtanulásával kapcsolatos kérdések ügyei. Napirendi pontok alapján, és szálasan átnézendő.	Az MSZMP Megyei Bizottsága folyamatosan tárgyalt egyházi-egyházpolitikai jellegű napirendeket, amik a megye társadalmi élete, a vallásos világnézet elleni harc miatt voltak kiemelten fontosak. A világnézeti harc végig követhető az MSZMP megyei vezető testületeinek irataiban. Eleinte a párt igyekezett kommunista csoportokat létrehozni a különböző tömegszervezetekben, pl. a nőtanácsokban (többször megjegyzik, hogy a vallásosság úlésein történt. 1954 jellemző), majd ezek révén a szociális ügyek intézésének átvétele következett, melynek célja az egyház kiszorítása volt. Megismerhető az egyházak válaszul kialakított taktikája is: gyakran megpróbálták beépülni a rendszerbe, bekerülni a tanácsokba, népfontra, békebizottságokba. Állandóan ismétlődő vitás pont volt a párttagság és az egyház személyes viszonya: a párttagok egyházi adó fizetése, a vallásos egyetemisták, az egyházi iskolákból egyetemre felvételizőkkel kapcsolatos kérdések. Minden intézkedés dacára a 70-es években keletkezett jegyzőkönyvekből megtudható, hogy a megye legerősebb, nem marxista ideológiával rendelkező, szervezett kereteken belül működő szervezetei továbbra is az egyházak voltak. A megyei vezető testületek jegyzőkönyveiből megtudhatjuk, hogy a megye közz gondolkodását meghatározó, múltból „örökölt” legveszélyesebb jellemzők a régi agrárszocialista mozgalmak által konzervált álbaloldali nézetek, a román határ környékén megfigyelhető nacionalizmus mellett az erős egyházi befolyás voltak. Mindez azzal együtt volt elmondható, hogy többször kifejtik a jegyzőkönyvekben, hogy a református egyházzal konkrét konfliktus nincs, az egyház társadalmi szerepvállalása pedig példaértékű.
MNL HBML XXXV. 1.	MSZMP Megyei Bizottsága	1956-1989	16 ifm	A megyei bizottság 1956-1989-ig működött, iratanyag a teljes időszokról maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratok: A vezetőségi, titkári, PMO és PTO iratok átnézése, a megye egyháziügyi helyzetére vonatkozóan. Rendszeres tájékoztatók a megye egyháziügyi helyzetéről, beszámoló a reformáció 450. évfordulójáról, a „reakciós” lelkészek számának becslései, az egyház parasztságra gyakorolt befolyásának elemzése, az egyházak helyi térítő munkájáról beszámoló. Jelentések az egyházi szertartások látogatottságáról, a párttagság gyermekeinek hittanbeiratásairól, a párttagok templomba járásáról, párttagok egyházi adó fizetéséről. Vallásos diákok továbbtanulásával kapcsolatos kérdések ügyei. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható, az apparátus iratai szálas átnézéssel kutathatóak.	
MNL HBML XXXV. 2. a.	MSZMP Debreceni Járási Bizottsága. Vezetőségi iratok	1956-1983	4,56 ifm	A református vallásra vonatkozó iratok: Pártértekezleti, PB és VB ülések vizsgálata, egyháziügyi helyzetre, a járás egyházi politikai helyzetére vonatkozóan. Tájékoztatók a hittanra való beiratásokról. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható. A református vallásra vonatkozó iratok:	A párt járási vezető testületei rendszeresen elemezték az 1984-ig létező járás egyháziügyi helyzetét. A jegyzőkönyvekhez csatolt jelentések és beszámoló a az általános kérdések mellett kitérnek a hittanbeiratások számainak alakulására, az egyház helyi befolyásának alakulására is. Az egyházi rendezvényeken való részvétel miatti pártfegyelmi ügyek és kizárások száma a PB és VB jegyzőkönyvei szerint fokozatosan csökkent, a párttagok egyre helyesebben tudták kezelni az egyházzal való viszonyt. A pártoktatási és fegyelmi ügyekből kiolvasható, hogy sok párttag megalkuvó magatartást tanúsított, azaz a „családi békére” hivatkozva nem lépett fel kellő határozottsággal a saját családján belüli vallásos megnyilvánulások ellen. Az ifjúság egyházi befolyásolásának csökkentésére szorgalmazták a klubélet további fejlesztését, az iskolakötelesek számára a munkásmozgalmi-forradalmi hagyományok mentén történő mozgósítást, ilyen jellegű programok szervezését.
MNL HBML XXXV. 3/a.	MSZMP Püspökladányi Járási Bizottsága. Vezetőségi iratok	1956-1983	4,1 ifm	A járási bizottság 1956-1983-ig működött, iratanyaga a teljes időszokról található a levéltárban. A református vallásra vonatkozó iratok: Pártértekezleti, PB és VB ülések vizsgálata, egyháziügyi helyzetre, a járás egyházi politikai helyzetére vonatkozóan. Tájékoztatók a hittanra való beiratásokról. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható.	Az egyházi politikai beszámolók leszögezik, hogy a párt tagságának tudnia kell különbséget tenni az állam és az egyház szükséges politikai együttműködése, és a kibékíthetetlen ideológiai harc között. Ennek túlzó magatartási formája, amikor egyes pártvezetők nem értik meg, hogy a vallás elleni harc nem az emberek ellen folyik, hanem nevelésük érdekében. De túlzónak minősített „egyházbarát” megnyilvánulások is előfordulnak, pl. egyházi személy temetésén történő részvétel, és koszorúzás. Az egyház befolyásának visszaszorítása érdekében szorgalmazták a családi ünnepségek társadalmi formában történő megünneplését (polgári esküvő, KISZ esküvő, névadó), amiknek fejlődéséről rendszeresen beszámoltak. Ezek fejlődését leginkább a pedagógusok közreműködése tette lehetővé.
MNL HBML XXXV. 5/a	MSZMP Berettyóújfalui Járási Bizottsága. Vezetőségi iratok	1957-1983	3,00 ifm	A járási bizottság 1956-1983-ig működött, iratanyaga 1957-től maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratok: Pártértekezleti, PB és VB ülések vizsgálata, egyháziügyi helyzetre, a járás egyházi politikai helyzetére vonatkozóan. Tájékoztatók a hittanra való beiratásokról. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható.	1959-ben a járási végrehajtó bizottság körlevélben mérte fel az egyháziak pénzügyi helyzeteit, közlekedési eszközeiket, reakciós megnyilvánulásaik módjait, a hitélet fenntartása céljából használt módszereiket, a papok társadalmi aktivitását, és az egyház részéről folytatott építkezéseket, azok állását. A pártoktatás propagandaanyagai jól szemléltetik az állampárt gondolatait az egyházzal, a vallásos gondolkodásról. Itt leírják a református egyház szektaszertű elhajlásainak módszereit, a szűk körű bibliaórákra összejáró kis csoportok működését, és ennek „veszélyeit” is. Egy 1959-es propagandaanyag elmagyarázza, hogy míg az állampolgárok vallásosságja a magánügyük volt, a párttagoké nem lehetett az, hiszen a pártba saját elhatározásából lépett be az ember, ezzel pedig vállalnia kellett az ott elvégzendő feladatokat is. Ez volt az alapja a párttagok vallásgyakorlása elleni fellépéseknek, pártfegyelmi eljárásoknak. Az iratanyag a „békepapság” feladatait és szerepét is bemutatja.
MNL HBML XXXV. 6. a.	MSZMP Derecskei Járási Bizottsága, Vezetőségi iratok	1957-1978	2,90 ifm	A járási bizottság 1956-1978-ig működött. Iratanyaga 1957-től maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratok: Pártértekezleti, PB és VB ülések vizsgálata, egyháziügyi helyzetre, a járás egyházi politikai helyzetére vonatkozóan. Tájékoztatók a hittanra való beiratásokról. A vallásos világnézet elleni harc a párttagság körében. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható.	Az 1968-as beszámolóban kiemelik az egyházi oktatás modernizálódását. Mivel a hagyományos hittanoktatás visszaszorult, a meglévő hittanórákat modern pedagógiai módszerekkel, játékos-együttműködős formában tartották a lelkészek, ezzel is próbálván fenntartani népszerűségüket. 1974-ben (10. 2-i VB-ülés) már eredményként könyvelik el az aktív hitéletet élők számának csökkenését, a hittanra történő beiratások minimálisra esését (a tanévben a járás diákjainak 0,12%-a járt hittanra), bár az egyes egyházi szertartások igénybevétele (egyházi esküvő és temetés) továbbra is magas maradt. Mindezzel együtt a református egyházzal való viszonyt partnerinek jellemezte a járási VB, ellentétben pl. a katolikusokkal. Helyi szintű ellentétekről számolnak be pl. az egyházi adó erőszakosnak ítélt beszedése (Pocsaj), a polgári temetéseken történő harangozás megtagadása (Létavértes), vagy az iskolaépület tulajdonjoga miatt viták (Hosszúpályi). A kisebb protestáns felekezetek létszámáról és a párt hozzájuk való viszonyáról is kaphatunk adatokat. 1968-ban a beszámoló szerint 430 baptista, 20 pünkösdista volt a járásban, esetükben inkább a befelé fordulást, az elutasító hozzáállást nehezményezte a pártvezetés. A templomok relatív „elnéptelenedésére” hozták fel példaként azt a nagyléti esetet, amikor összesen 3 hívő jelent meg a vasárnapi istentiszteleten.
MNL HBML XXXV. 7/a.	MSZMP Biharkeresztesi Járási Bizottsága, Vezetőségi iratok	1956-1969	2,60 ifm	A járási bizottság 1956-1970-ig működött. A református vallásra vonatkozó iratok: Pártértekezleti, PB és VB ülések vizsgálata, egyháziügyi helyzetre, a járás egyházi politikai helyzetére vonatkozóan. Tájékoztatók a hittanra való beiratásokról. A vallásos világnézet elleni küzdelem végrehajtása a felsőbb szervek határozatait alapján. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható.	A járás 1970-es megszűnése előtt a vezető testületek többször foglalkoztak a vallásos világnézet elleni küzdelemmel. Megismerhető az iratokból a párt hivatalos álláspontja, miszerint különbséget kell tenni az egyházakkal való együttműködés, és a vallásos ideológia elleni szükségszerű harc között. Eredménynek tekintették, hogy az egyházak tömegbefolyása csökkenő tendenciát mutatott, az egyházi szertartásokon részt vevők átlagéletkora egyre magasabb volt, ami a tömegbázis hosszú távú további szűkülését vetítette előre. Az egyházak a hagyományos hitéleti szerepük lassú visszaszorulásának ellensúlyozására egyre inkább a karitatív tevékenységük fokozásával reagáltak, ettől remélve pozíciójuk javulását. Megállapíthatónak vélték, hogy az egyházi szertartásokon való rendszeres részvétel a reformátusoknál jobban visszaesett, mint a római katolikus egyháznál. Mindkét egyháznál megfigyelhető volt a rendszeres templomjárók mellett egy legalább ugyanakkora réteg, akik alkalmilag, csak bizonyos szertartások igénybe vételével (egyházi esküvő, temetés) kapcsolódtak az egyházakhoz.

MNL HBML XXXV. 8/a.	MSZMP Debreceni Városi Bizottsága iratai	1957-1989	5,70 ifm	Az MSZMP városi bizottsága 1956-tól 1989-ig működött. Iratanyag 1957-től maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratok: Pártértekezleti, PB és VB ülések vizsgálata, egyházügyi helyzetre, a város egyházpolitikai helyzetére vonatkozóan. Tájékoztatók a hittanoktatás helyzetéről, egyházi szertartások látogatottságáról. Tájékoztatók a hittanra való beíratásokról. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható.	A párt vezető testületeinek beszámolóiban a református egyházzal való kapcsolatot jobbnak, partneribbnek nevezték, mint pl. a római katolikus egyházzal folytatott viszonyt. Ennek okát a református egyház rugalmasabb vezetésében látták, ami az egyházon belül is erős differenciálódást váltott ki. Míg egyes lelkészek a „haladók” csoportjába voltak sorolhatók, akadtak olyanok, akik minden együttműködést próbáltak elutasítani az állammal.
MNL HBML XXXV. 8. a.	MSZMP Debreceni Városi Bizottsága iratai	1957-1989	5,70 ifm	Az MSZMP városi bizottsága 1956-tól 1989-ig működött. Iratanyag 1957-től maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratok: Pártértekezleti, PB és VB ülések vizsgálata, egyházügyi helyzetre, a város egyházpolitikai helyzetére vonatkozóan. Tájékoztatók a hittanoktatás helyzetéről, egyházi szertartások látogatottságáról. Tájékoztatók a hittanra való beíratásokról. Napirendi pontok alapján kutatható.	
MNL HBML XXXV. 10. a.	MSZMP Hajdúböszörményi Városi Bizottsága iratai	1957-1989	4,40 ifm	Az MSZMP városi bizottsága 1956-tól 1989-ig működött. Iratanyag 1957-től maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratok: Pártértekezleti, PB és VB ülések vizsgálata, egyházügyi helyzetre vonatkozóan. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható.	A város egyházpolitikai helyzetét többször is vizsgálták a vezető testületek, a vallás és az egyház helyi társadalomra kifejtett szerepe, az egyházi szertartásokon való részvevő alakulása (külön kitérve a párttagokra), a hittanoktatásra való beíratások, valamint az állam és az egyház politikai együttműködésének helyi megvalósulása szempontjából. Az egyház modernizációja is kirajzolódik a jelentésekből, látható, hogy az új kihívásokra új módszerekkel igyekeztek válaszolni (pl. a lelkészek és a hívek közvetlenebb kapcsolattartása, új pedagógiai módszerek).
MNL HBML XXXV. 11. a.	MSZMP Hajdúnánási Városi Bizottsága iratai	1957-1989	4,10 ifm	Az MSZMP városi bizottsága 1956-tól 1989-ig működött. Iratanyag 1957-től maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratok: Pártértekezleti, PB és VB ülések vizsgálata, egyházügyi helyzetre vonatkozóan. Vallásosság miatti pártfegyelmi ügyek vizsgálata. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható.	A döntően református jellegű Hajdúnánáson a párt vezető testületei nem foglalkoztak egyházpolitikai jellegű napirendek megtárgyalásával, de akad példa PB-tag vallásos magatartás miatti pártfegyelmi eljárás alá vonására és kizárására..
	MDP Hajdú-Bihar Megyei Bizottság iratai	1948-1955	3,22 ifm	Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Állam és egyház megállapodásának iratai, önálló egyházközségek és lelkészi állások megszüntetése. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	Az iratanyag olyan ügyekre is kitér, mint a karácsonyi ünnepekre való felkészülés, illetve az egyház szerepének visszaszorítására tett erőfeszítések ismertetése, különösen a nők és az ifjúság körében (1949. 12.12-i ülés). Sokáig még a párttagság körében is problémát jelentett az egyház befolyása, élénk figyelemmel kísérték a párttagok gyermekeinek hittanra való beíratását, ezen szám változásait (mely fokozatosan csökkenő tendenciát mutatott – 1950. 09. 30-i rendkívüli ülés). Megtudhatjuk, hogy ekkoriban a pár tagságának 8-10%-a járt templomba, vagy vett részt egyházi szertartásokon, amit a múlt megszokott formáihoz való ragaszkodás jelének tekintettek. Az egyház elleni fellépés jegyében tárgyaltak a vezető testületek olyan ügyeket, mint az önálló egyházközségek, egyházi állások megszüntetése, lelkészfeleségek pedagógusi felmentése, elhelyezése más településekre, valamint a nem megbízható, idős pedagógusok felmentésének ügyei.
	MDP Debreceni Járás Bizottság iratai	1948-1952	3,44 ifm	Az 1948-1956 között működő járási bizottság iratanyaga csak 1952-ig található meg a levéltár őrzetében. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	Nyírmártonfalván előfordult, hogy a pártvezetőségbe vallásos (baptista) személyt választottak be. Nyírábrányban klerikális reakció erejét jelezte, hogy vasárnapi istentisztelet után a városháza előtt tüntettek a hívők a mezőgazdaság kollektivizálásának helyi lépései ellen. Ezt a tevékenységet Debrecenből érkező egyházi személyek agitációja is segítette. Az egyház, a klerikális reakció elleni harcot „jogos békeharc”-nak nevezte a párt, mivel megítélésük szerint az egyházi személyek mindig a legszélsőjobbaldalibb pártot erősítették. A párt leszögezte, hogy „nem a vallás, hanem a papi csuhába öltözött ellenség” ellen folyik a harc, és „aki a klérust segíti, az saját magának az ellensége”. A terménybeadási szerződéseken mutakozó hiányosságokat is a klérus aknamunkájának tulajdonította a járási pártvezetőség.
	MDP Püspökladány Járás Bizottság iratai	1948-1956	3,38 ifm	A járási bizottság 1948-1956 között működött, iratanyag a teljes időszakról maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Jelentések a hittanra való beíratásokról. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	A közelítés hiányosságai miatt 1951 nyarán tartott demonstráció mögött a párt a kulákság és az egyház szervezőmunkáját vélték felfedezni (a tömegben egyházi személyek is feltűntek). 1952-ben problémaként vetődött fel a hittanoktatásban való részvétel csökkenésének lassú üteme miatt (még párttagok gyerekei is járnak hittanra). A pedagógusok fokozott mozgósítása mellett a szekták (pünkösdisták) tevékenysége is nehezítette a helyzetet. A hittanórak ellen például az ugyanakkorra szervezett üttörőprogramokkal igyekeztek fellépni. Tsz-tag, tanácsstag presbiterek is voltak egyes településeken. Az egyháziak új módszereket alkalmaztak a lakossággal való szorosabb kapcsolat kiépítésére, házról házra járva próbálták szervezni a híveket. A református egyháznál Új újság néven új folyóirat került forgalomba, a terjesztést Debrecenből szervezték, az újságot még tsz-tagok is jártatták. Súlyos problémaként tekintett a járás pártvezetősége arra, hogy helyi szinten szinte mindenhol a párt vezetői „majdnem haver alapon vannak a papokkal”. A jelenség ellen szigorú fellépést javasoltak. A materialista világnézet terjesztését olvasókörök szervezésével, Szabad Föld Téli Esték szervezésével próbálták megvalósítani.
	MDP Derecskei Járás Bizottság iratai	1948-1956	3,84 ifm	A járási bizottság 1948-1956 között működött, iratanyag a teljes időszakra maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratanyag: A Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Beszámoló az állam és egyház megállapodásáról. Hittanbeíratások vizsgálata. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	A református egyház részéről provokációnak tartotta a járási pártvezetés, hogy a református lelkész Sárádon korábban tette a harangozást, épp akkor, amikor a Szovjetunióból hazatért parasztküldöttség tartotta volna a beszámolóját. Sárádon fordult elő olyan szervezkedés is, hogy aláírást gyűjtött a lakosság a lelkész elhelyezésére ellen. Pocsajban a református lelkész éjszaka is hajlandó volt megesketni a kommunistákat, nehogy bajuk legyen belőle, „kivülállóknak ne tudják, csak az Isten”. A pocsaji lelkészről leírták, hogy olyan színes békepárti prédikációkat tartott, hogy a hívek sírva jöttek ki a templomból. Más alkalmakkor prédikációiba aktuálpolitikai vonatkozásokat vitt bele a rendszer háborús készülődéséről. Az egyház elleni fellépés egyik eszköze volt, hogy a járási pártvezetés 1950-ben határozatban tervezte eltüntetni az állami pedagógusokat a templomok látogatásától. A tömegek templomtól való elvonásának eszköze a természettudományos oktatás és a Szabad Föld Téli Esték szervezése, illetve a fiatalok ifjúsági munkába történő bevonása volt. A megye területén ebben a járásban volt legmagasabb a hittanra beíratott gyermekek száma (az iskolások 54%-a, Derecskén 68%-al), ez azt tükrözte a párt számára, hogy nem kellő súllyal foglalkoznak a kérdéssel, mivel még a párttagok gyermekei is nagy számban jártak hittanra. Egyes helyeken úgy próbálták a hittanoktatást visszaszorítani (Pocsajon vagy Esztáron), hogy egyszerűen nem szóltak a gyerekeknek, hogy mikor van hittanóra, vagy arra az időpontra a többi gyerekek focimeccset szerveztek, ezáltal csábítva el a hittanra járó gyerekeket. Tsz-tagoknál, pedagógusoknál is megfigyelhető, hogy templomba járnak, „cimboráznak a pappal”. DISZ-előadásokat, vagy táncmulatságokat sürgetett a pártvezetés az ifjúság templomtól való elvonására. Kismarján a református bibliakörre a párt „beépített embert” juttatott be, hogy leleplezhessék a „klérus aknamunkáját”. A egyház egyik stratégiája volt a nehéz időkben, hogy jó szándékot, segítőt hozzáállást mutattak, így alakítva ki szoros kapcsolatot a lakossággal, kerülve a konfliktust a párttal és az állammal. Az egyház elleni fellépést nehezítette a helyi párttagság érdektelensége, és a harcot irányító képzetlensége, pl. Kismarján a népnevelői értekezleten az előadó alig tudta olvasni az előadás szövegét, így a hallgatóság elaludt majd hazament.
	MDP Biharkeresztesi Járás Bizottság iratai	1949-1952	1,42 ifm	A járási bizottságtól csak 1952-ig van iratanyaga a levéltárnak. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	Felrója a pártvezetés az egyházaknak, hogy minden komolyabb kérdésben (földosztás, államforma kérdése) a haladás ellen foglaltak állást, a „kizsákmányoló osztályokat” védve. A klerikális reakciók nemzetközileg támogatott jelenségnek vélték, így az ez elleni küzdelmet a párt és az állam jogos önvédelmének tekintették. A párt igazát abban is megtalálni vélték, hogy sok egyházi személy (békepapok) elfogadták az új rendszert. Berekböszörményben a lelkész házi istentiszteletek tartásával igyekezett erősíteni a befolyását. Szerinte a református egyház vezetése megalkuvó, „eladták az egyházat”. A lelkész felesége tanítóként segítette férjét, mivel gondoskodott arról, hogy az iskolás gyermekek tanítás után otmaradjanak az iskolába a hittanoktatásra. Minden községben speciális népnevelői csoportokat szervezett a párt a nép közötti felvilágosító munkára. A felvilágosítás első körben a párttagokra kellett, hogy kiterjedjen, azaz a tagság templomba járását, gyermekeik hittanra járását kellett megszüntetni. Igyekeztek megosztani az egyháziakat is, azaz a „haladó” lelkészeket támogatni kellett, de a reakcióknak tekintettekkel szemben javasolták az újságcikkekben való lejáratusukat, vagy a kisgyűléseken történő kipellengézésüket is.

MDP Debrecen Városi Bizottság iratai	1948-1956	5,12 ifm	<p>A városi bizottság 1948-1956 között működött. Iratanyag a teljes időszakról maradt fenn.</p> <p>A református vallásra vonatkozó iratok:</p> <p>Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.</p>	<p>Az egyház elleni harc hiányosságaiként említi a városi pártvezetés, hogy Debrecen református város, itt annyira nem tud teret nyerni a klerikális reakció, amit inkább a katolikus egyházzal kötöttek (Mindszenty és köre). Az egyetemen egy ifjúsági aktíva segítette az ottani pártszervezetet a bejáró papok munkájának ellenőrzésében.</p> <p>A pedagógusok szigorúbb ellenőrzését is javasolták, mivel sokan közülük az egyházi iskolákból jöttek.</p> <p>Egyes lelkészek tanításukban is vállalták az „osztályszövetséget” a kulákokkal, azt hirdették, hogy ezek az emberek azért jómódúak, mert Isten segítette őket, így őket tisztelet illeti.</p> <p>Máshol azzal támadták a párt ifjúsági szervezetét, hogy „az úttörő nem üdvözül, mert megtagadja Isten”. A lelkészek magánlakásokon való tanítását és agitációját ellátta a párt vezetése.</p> <p>A klerikális reakció álságosságát abban is felfedezni vélte a párt, hogy miközben a család szentségét hirdették, sok esetben a családi béke megbontóivá váltak.</p> <p>Megfigyelte a párt vezetése, hogy a megszűnt demokratikus pártok (kisgazdák) tagsága azzal tüntet, hogy templomba kezdett járni.</p> <p>Egyes iskolákban a sport felé fordították az ifjúságot, sok helyen ezeket a sportegyleteket egyházi személyek vezették, így próbálták befolyásra szert tenni.</p> <p>A kórház részéről szóvá tették, hogy az egyházak tagjai bejárnak a kórházba a betegekhez, lelki gondozást végezni. Panaszolták, hogy az egyházak direkt a fiatal, jó kiállítású lelkészeket küldik a betegekhez, akiket az asszonyok szívesen fogadnak, és visszavárnak. Előfordult, hogy a kórházban párttag ápolónő helyezett ki vallásos szimbólumokat, cselekedete helytelenségére a párt vezetése figyelmeztette.</p> <p>1952-ben jutott a városi pártvezetés tudomására, hogy a tsz-ekben baptista hívek vannak, az ellenük való fellépést szorgalmazta a VB.</p> <p>1951-ben 2618 gyermeket íratnak be hittanra Debrecenben, ez a szám 1952-re 990-re csökkent, az eredmény a pedagógusok munkáját dicséri. A Csapókerben 242 főről 62 főre esett a beiratottak száma.</p> <p>A vallás elleni küzdelem, felvilágosítás a Békebizottságok, a Magyar-Szovjet Baráti Társaság, vagy a Szabad Föld Vasárnapok rendezvényein keresztül történt. Egyes helyeken a lelkészek a Korea számára végzett gyűjtést is igyekeztek szabotálni, saját gyűjtés indításával.</p>
MDP Hajdúszoboszlói Városi Bizottság iratai	1948-1952	0,96 ifm	<p>A református vallásra vonatkozó iratanyag:</p> <p>Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.</p>	
MDP Hajdúböszörményi Városi Bizottság iratai	1949-1952	1,02 ifm	<p>Az MDP Hajdúböszörményi Városi Bizottsága 1948-1956 között működött. Iratai 1949-től állnak rendelkezésre.</p> <p>A református vallásra vonatkozó iratanyag:</p> <p>Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Állam és egyház megállapodásáról beszámoló. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.</p>	<p>A klerikális reakció elleni harcot nehezítette a párt agitátorainak felkészületlensége, a rendezvények szervezetelesége (pl. a népnevelők a kisgyűléseket sokszor gyermekek útján hívták össze, akik nem tudták a napirendet a résztvevőkkel szakszerűen ismertetni, így a gyűlések sokszor fulladtak érdektelenségbe. Eközben a tanyavilágban a hitoktatás kis csoportokban, szervezeten zajlott az egyházak részéről. A tanyavilágban volt a legerősebb a vallásosság, a Rókaháti iskolában előfordult, hogy az összegyűlteket azt hitték, istentiszteletra gyűltek össze, így nem engedték szóhoz jutni a párt népnevelő agitátorát.</p> <p>Olyan esetre is hoztak példát, amikor egy kollégiumi nevelőtanár (lelkész övegye) nem adott enni az olyan diákoknak, akik elmulasztottak részt venni a hitoktatáson.</p> <p>A Középkertben és a Vénkertben a vallásosság erősödéséről számoltak be, „megfertőzte őket a klerikalizmus fullánkja”.</p>
MDP Hajdú-Bihar Megyei Bizottság iratai	1948-1955	3,22 ifm	<p>A megyei bizottság iratanyaga majdnem teljes, sajnos az 1956-os évről nincs iratanyaga a levéltárnak.</p> <p>A református vallásra vonatkozó iratanyag:</p> <p>Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Állam és egyház megállapodásáról beszámoló. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.</p>	
MDP Debreceni Járás Bizottság iratai	1948-1952	3,44 ifm	<p>Az 1948-1956 között működő járási bizottság iratanyaga csak 1952-ig található meg a levéltár őrzetében.</p> <p>A református vallásra vonatkozó iratanyag:</p> <p>Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.</p>	<p>Az iratok a felvilágosító munka fontosságát hangsúlyozzák, Nyírmártonfalván például előfordult, hogy a pártvezetésbe vallásos (baptista) személyt választottak be.</p> <p>Nyírábrányban klerikális reakció erejét jelezte, hogy vasárnapi istentisztelet után a városháza előtt tüntettek a hívők a mezőgazdaság kollektivizálásának helyi lépései ellen. Ezt a tevékenységet Debrecenből érkező egyházi személyek agitációja is segítette.</p> <p>Az egyház, a klerikális reakció elleni harcot „jogos békeharc”-nak nevezte a párt, mivel megítélésük szerint az egyházi személyek mindig a legszélsőjobboldali pártot erősítették.</p> <p>A párt leszögezte, hogy „nem a vallás, hanem a papi csuhába öltözött ellenség” ellen folyik a harc, és „aki a klérust segíti, az saját magának az ellensége”.</p> <p>A terménybeadási szerződésekből mutatkozó hiányosságokat is a klérus aknamunkájának tulajdonította a járási pártvezetés.</p>
MDP Püspökladány Járás Bizottság iratai	1948-1956	3,38 ifm	<p>A járási bizottság 1948-1956 között működött, iratanyag a teljes időszakról maradt fenn.</p> <p>A református vallásra vonatkozó iratanyag:</p> <p>Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Jelentések a hittanra való beiratásokról. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.</p>	<p>A közellátás hiányosságai miatt 1951 nyarán tartott demonstráció mögött a párt a kulákság és az egyház szervezőmunkáját vélték felfedezni (a tömegben egyházi személyek is feltűntek).</p> <p>1952-ben problémaként vetődött fel a hittanoktatásban való részvétel csökkenésének lassú üteme miatt (még párttagok gyerekei is járnak hittanra). A pedagógusok fokozott mozgósítása mellett a szekták (pünkösdisták) tevékenysége is nehezítette a helyzetet. A hittanórák ellen például az ugyanakkorra szervezett úttörőprogramokkal igyekeztek fellépni.</p> <p>Tsz-tag, tanácstag presbiterek is voltak egyes településeken.</p> <p>Az egyházak új módszereket alkalmaztak a lakossággal való szorosabb kapcsolat kiépítésére, házról házra járva próbálták szervezni a híveket.</p> <p>A református egyháznál Új újság néven új folyóirat került forgalomba, a terjesztést Debrecenből szervezték, az újságot még tsz-tagok is járták.</p> <p>Súlyos problémaként tekintett a járás pártvezetése arra, hogy helyi szinten szinte mindenhol a párt vezetői „majdnem haver alapon vannak a papokkal”. A jelenség ellen szigorú fellépést javasoltak.</p> <p>A materialista világnézet terjesztését olvasókörök szervezésével, Szabad Föld Téli Esték szervezésével próbálták megvalósítani.</p>
MDP Derecskei Járás Bizottság iratai	1948-1956	3,84 ifm	<p>A járási bizottság 1948-1956 között működött, iratanyag a teljes időszakról maradt fenn.</p> <p>A református vallásra vonatkozó iratanyag:</p> <p>Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Beszámoló az állam és egyház megállapodásáról. Hittanbeiratások vizsgálata.</p> <p>Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.</p>	<p>A református egyház részéről provokációnak tartotta a járási pártvezetés, hogy a református lelkész Sárádon korábban tette a harangozást, épp akkor, amikor a Szovjetunióból hazatért parasztküldöttség tartotta volna a beszámolóját.</p> <p>Sárádon fordult elő olyan szervezkedés is, hogy aláírást gyűjtött a lakosság a lelkész elhelyezése ellen.</p> <p>Pocsajban a református lelkész éjszaka is hajlandó volt megesketni a kommunistákat, nehogy bajuk legyen belőle, „kivülálló ne tudják, csak az Isten”.</p> <p>A pocsaji lelkészről leírták, hogy olyan színes békepárti prédikációkat tartott, hogy a hívek sírva jöttek ki a templomból. Más alkalmakkor prédikációba aktuálpolitikai vonatkozásokat vitt bele a rendszer háborús készülődéséről.</p> <p>Az egyház elleni fellépés egyik eszköze volt, hogy a járási pártvezetés 1950-ben határozatban tervezte eltiltani az állami pedagógusokat a templomok látogatásától.</p> <p>A tömegek templomtól való elvonásának eszköze a természettudományos oktatás és a Szabad Föld Téli Esték szervezése, illetve a fiatalok ifjúsági munkába történő bevonása volt.</p> <p>A megye területén ebben a járásban volt legmagasabb a hittanra beiratott gyermekek száma (az iskolások 54%-a, Derecskén 68%-a!), ez azt tükrözte a párt számára, hogy nem kellő súllyal foglalkoznak a kérdéssel, mivel még a párttagok gyermekei is nagy számban jártak hittanra. Egyes helyeken úgy próbálták a hittanoktatást visszaszorítani (Pocsajon vagy Esztáron), hogy egyszerűen nem szölkáltak a gyerekeknek, hogy mikor van hittanóra, vagy arra az időpontra a többi gyerekeknek focimeccset szerveztek, ezáltal csábítva el a hittanra járó gyerekeket.</p> <p>Tsz-tagoknál, pedagógusoknál is megfigyelhető, hogy templomba járnak, „cimboráinak a pappal”.</p> <p>DISZ-előadásokat, vagy táncmulatságokat sürgetett a pártvezetés az ifjúság templomtól való elvonására.</p> <p>Kismarján a református bibliakörre a párt „beépített embert” juttatott be, hogy leleplezhessék a „klérus aknamunkáját”.</p> <p>A egyház egyik stratégiája volt a nehéz időkben, hogy jó szándékot, segítőt hozzáállást mutattak, így alakítva ki szoros kapcsolatot a lakossággal, kerülve a konfliktust a párttal és az állammal.</p> <p>Az egyház elleni fellépést nehezítette a helyi párttagság érdektelensége, és a harcot irányítók képzetlensége, pl. Kismarján a népnevelői értekezleten az előadó alig tudta olvasni az előadás szövegét, így a hallgatóság elaludt majd hazament.</p>

	MDP Biharkeresztesi Járás Bizottság iratai	1949-1952	1,42 ifm	A járási bizottságtól csak 1952-ig van iratanyaga a levéltárnak. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	Felrója a pártvezetés az egyházaknak, hogy minden komolyabb kérdésben (földosztás, államforma kérdése) a haladás ellen foglaltak állást, a „kizsákmányoló osztályokat” védve. A klerikális reakciót nemzetközileg támogatott jelenségnek vélték, így az ez elleni küzdelmet a párt és az állam jogos önvédelmének tekintették. A párt igazát abban is megtalálni vélték, hogy sok egyházi személy (békepapok) elfogadták az új rendszert. Berekböszörményben a lelkes házi istentisztelet tartásával igyekezett erősíteni a befolyását. Szerinte a református egyház vezetése megalkuvó, „eladták az egyházat”. A lelkes felesége tanítóként segítette férjét, mivel gondoskodott arról, hogy az iskolás gyermekek tanítás után ottmaradjanak az iskolába a hittanoktatásra. Minden községben speciális népnevelői csoportokat szervezett a párt a nép közötti felvilágosító munkára. A felvilágosítás első körben a párttagokra kellett, hogy kiterjedjen, azaz a tagság templomba járását, gyermekeik hittanra járását kellett megszüntetni. Igyekeztek megosztani az egyháziakat is, azaz a „haladó” lelkeseket támogatni kellett, de a reakciónak tekintettekkel szemben javasolták az újságcikkekben való lejárátásukat, vagy a kisgyűléseken történő kipellengérezésüket is.
	MDP Debrecen Városi Bizottság iratai	1948-1956	5,12 ifm	A városi bizottság 1948-1956 között működött. Iratanyaga a teljes időszakról maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	Az egyház elleni harc hiányosságait említi a városi pártvezetés, hogy Debrecen református város, itt annyira nem tud teret nyerni a klerikális reakció, amit inkább a katolikus egyházhoz kötöttek (Mindszenty és köre). Az egyetemen egy ifjúsági aktíva segítette az ottani pártszervezetet a bejáró papok munkájának ellenőrzésében. A pedagógusok szigorúbb ellenőrzését is javasolták, mivel sokan közülük az egyházi iskolákból jöttek. Egyes lelkesek tanításukban is vállalták az „osztályszövetséget” a kulákokkal, azt hirdették, hogy ezek az emberek azért jómódúak, mert Isten segítette őket, így őket tisztelet illeti. Máshol azzal támadták a párt ifjúsági szervezetét, hogy „úttörő nem üdvözül, mert megtagadja Isten”. A lelkesek magánlakásokon való tanítását és agitációját elítélte a párt vezetése. A klerikális reakció álságosságát abban is felfedezni vélte a párt, hogy miközben a család szentségét hirdették, sok esetben a családi béke megbontóivá váltak. Megfigyelte a párt vezetése, hogy a megszűnt demokratikus pártok (kisgazdák) tagsága azzal tüntet, hogy templomba kezdett járni. Egyes iskolákban a sport felé fordítják az ifjúságot, sok helyen ezeket a sportegyleteket egyházi személyek vezették, így próbálták befolyásra szert tenni. A kórház részéről szóvá tették, hogy az egyházak tagjai bejárnak a kórházba a betegekhez, lelki gondozást végezni. Panaszolták, hogy az egyházak direkt a fiatal, jó kiállítású lelkeseket küldik a betegekhez, akiket az asszonyok szívesen fogadnak, és visszavárnak. Előfordult, hogy a kórházban párttag ápolónő helyezett ki vallásos szimbólumokat, cselekedete helytelenségére a párt vezetése figyelmeztette. 1952-ben jutott a városi pártvezetés tudomására, hogy a tsz-ekben baptista hívek vannak, az ellenük való fellépést szorgalmazta a VB. 1951-ben 2618 gyermeket irattak be hittanra Debrecenben, ez a szám 1952-re 990-re csökkent, az eredmény a pedagógusok munkáját dicséri. A Csapókerben 242 főről 62 főre esett a beiratottak száma. A vallás elleni küzdelem, felvilágosítás a Békebizottságok, a Magyar-Szovjet Baráti Társaság, vagy a Szabad Föld Vasárnapok rendezvényein keresztül történt. Egyes helyeken a lelkesek a Korea számára végzett gyűjtést is igyekeztek szabotálni, saját gyűjtés indításával.
	MDP Hajdúszoboszlói Városi Bizottság iratai	1948-1952	0,96 ifm	Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	
	MDP Hajdúböszörményi Városi Bizottság iratai	1949-1952	1,02 ifm	Az MDP Hajdúböszörményi Városi Bizottsága 1948-1956 között működött. Iratai 1949-től állnak rendelkezésre. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Állam és egyház megállapodásáról beszámoló. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	A klerikális reakció elleni harcot nehezítette a párt agitátorainak felkészületlensége, a rendezvények szervezetlensége (pl. a népnevelők a kisgyűléseket sokszor gyermekeik után hívták össze, akik nem tudták a napirendet a résztvevőkkel szakszerűen ismertetni, így a gyűlések sokszor hulladtak érdektelenségbe. Eközben a tanyavilágban a hitoktatás kis csoportokban, szervezeten zajlott az egyházak részéről. A tanyavilágban volt a legerősebb a vallásosság, a Rókaháti iskolában előfordult, hogy az összegyűlteket azt hitték, istentiszteletra gyűltek össze, így nem engedték szóhoz jutni a párt népnevelő agitátorát. Olyan esetre is hoztak példát, amikor egy kollégiumi nevelőtanár (lelkész özevegye) nem adott enni az olyan diákoknak, akik elmulasztottak részt venni a hitoktatáson. A Középkertben és a Vénkertben a vallásosság erősödéséről számoltak be, „megfertőzte őket a klerikalizmus fullánkja”.
	MDP Hajdú-Bihar Megyei Bizottság iratai	1948-1955	3,22 ifm	A megyei bizottság iratanyaga majdnem teljes, sajnos az 1956-os évről nincs iratanyaga a levéltárnak. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Állam és egyház megállapodásának iratai, önálló egyházközségek és lelkészi állások megszüntetése. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	Az iratanyag olyan ügyekre is kitér, mint a karácsonyi ünnepekre való felkészülés, illetve az egyház szerepének visszaszorítására tett erőfeszítések ismertetése, különösen a nők és az ifjúság körében (1949. 12.12-i ülés). Sokáig még a párttagság körében is problémát jelentett az egyház befolyása, élénk figyelemmel kísérték a párttagok gyermekeinek hittanra való beiratását, ezen szám változásait (mely fokozatosan csökkenő tendenciát mutatott – 1950. 09. 30-i rendkívüli ülés). Megtudhatjuk, hogy ekkoriban a pár tagságának 8-10%-a járt templomba, vagy vett részt egyházi szertartásokon, amit a múlt megszokott formáihoz való ragaszkodás jelének tekintettek. Az egyház elleni fellépés jegyében tárgyaltak a vezető testületek olyan ügyeket, mint az önálló egyházközségek, egyházi állások megszüntetése, lelkészfeleségek pedagógusi felmentése, elhelyezése más településekre, valamint a nem megbízható, idős pedagógusok felmentésének ügyei.
	MDP Debreceni Járás Bizottság iratai	1948-1952	3,44 ifm	Az 1948-1956 között működő járási bizottság iratanyaga csak 1952-ig található meg a levéltár őrizetében. Az iratok a felvilágosító munka fontosságát hangsúlyozzák. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	Nyírmártonfalván előfordult, hogy a pártvezetésébe vallásos (baptista) személyt választottak be. Nyírábrányban klerikális reakció erejét jelezte, hogy vasárnapi istentisztelet után a városháza előtt tüntettek a hívők a mezőgazdaság kollektivizálásának helyi lépései ellen. Ezt a tevékenységet Debrecenből érkező egyházi személyek agitációja is segítette. Az egyház, a klerikális reakció elleni harcot „jogos békeharc”-nak nevezte a párt, mivel megítélésük szerint az egyházi személyek mindig a legszélsőjobbaldalibb pártot erősítették. A párt leszögezte, hogy „nem a vallás, hanem a papi csuhába öltözött ellenség” ellen folyik a harc, és „aki a klérust segíti, az saját magának az ellensége”. A terménybeadási szerződésben mutatkozó hiányosságokat is a klérus aknamunkájának tulajdonította a járási pártvezetés.
	MDP Püspökladány Járás Bizottság iratai	1948-1956	3,38 ifm	A járási bizottság 1948-1956 között működött, iratanyaga a teljes időszakról maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Jelentések a hittanra való beiratásokról. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással kutatható.	A közellátás hiányosságai miatt 1951 nyarán tartott demonstráció mögött a párt a kulákság és az egyház szervezőmunkáját vélték felfedezni (a tömegben egyházi személyek is feltűntek). 1952-ben problémaként vetődött fel a hittanoktatásban való részvétel csökkenésének lassú üteme miatt (még párttagok gyerekei is járnak hittanra). A pedagógusok fokozott mozgósítása mellett a szekták (pünkösdisták) tevékenysége is nehezítette a helyzetet. A hittanórák ellen például az ugyanakkorra szervezett úttörőprogramokkal igyekeztek fellépni. Tsz-tag, tanácsstag presbiterek is voltak egyes településeken. Az egyháziak új módszereket alkalmaztak a lakossággal való szorosabb kapcsolat kiépítésére, házról házra járva próbálják szervezni a járatást. A református egyháznál Új újság néven új folyóirat került forgalomba, a terjesztést Debrecenből szervezték, az újságot még tsz-tagok is járatták. Súlyos problémaként tekintett a járás pártvezetősége arra, hogy helyi szinten szinte mindenhol a párt vezetői „majdnem haver alapon vannak a papokkal”. A jelenség ellen szigorú fellépést javasoltak. A materialista világnézet terjesztését olvasókörök szervezésével, Szabad Föld Téli Esték szervezésével próbálták megvalósítani.
	MDP Hajdú-Bihar Megyei Bizottság iratai	1948-1955	3,22 ifm	A megyei bizottság iratanyaga majdnem teljes, sajnos az 1956-os évről nincs iratanyaga a levéltárnak. A reformációra vonatkozó iratok: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Állam és egyház megállapodásának iratai, önálló egyházközségek és lelkészi állások megszüntetése. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható. Az agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással átnézendő.	
	MDP Debreceni Járás Bizottság iratai	1948-1952	3,44 ifm	Az 1948-1956 között működő járási bizottság iratanyaga csak 1952-ig található meg a levéltár őrizetében. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható. Az agitációs és propagandaosztály iratai szálás átvizsgálással átnézendő.	Az iratok a felvilágosító munka fontosságát hangsúlyozzák, Nyírmártonfalván például előfordult, hogy a pártvezetésébe vallásos (baptista) személyt választottak be. Nyírábrányban klerikális reakció erejét jelezte, hogy vasárnapi istentisztelet után a városháza előtt tüntettek a hívők a mezőgazdaság kollektivizálásának helyi lépései ellen. Ezt a tevékenységet Debrecenből érkező egyházi személyek agitációja is segítette. Az egyház, a klerikális reakció elleni harcot „jogos békeharc”-nak nevezte a párt, mivel megítélésük szerint az egyházi személyek mindig a legszélsőjobbaldalibb pártot erősítették. A párt leszögezte, hogy „nem a vallás, hanem a papi csuhába öltözött ellenség” ellen folyik a harc, és „aki a klérust segíti, az saját magának az ellensége”. A terménybeadási szerződésben mutatkozó hiányosságokat is a klérus aknamunkájának tulajdonította a járási pártvezetés.

	MDP Püspökladány Járási Bizottság iratai	1948-1956	3,38 lfm	A járási bizottság 1948-1956 között működött, iratanyag a teljes időszakról maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Jelentések a hittanra való beíratásokról. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható. Az agitációs és propagandaosztály iratai szűles átvizsgálással átnézendő.	
	MDP Derecskei Járási Bizottság iratai	1948-1956	3,84 lfm	A járási bizottság 1948-1956 között működött, iratanyag a teljes időszakról maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Beszámoló az állam és egyház megállapodásáról. Hittanbeíratások vizsgálata. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható. Az agitációs és propagandaosztály iratai szűles átvizsgálással átnézendő.	A református egyház részéről provokációnak tartotta a járási pártvezetés, hogy a református lelkész Sárádon korábban tette a harangozást, épp akkor, amikor a Szovjetunióból hazatért parasztküldöttség tartotta volna a beszámolóját. Sárádon fordult elő olyan szervezkedés is, hogy aláírást gyűjtött a lakosság a lelkész elhelyezése ellen. Pocsajban a református lelkész éjszaka is hajlandó volt megesketni a kommunistákat, nehogy bajuk legyen belőle, „kívülállók ne tudják, csak az Isten”. A pocsaji lelkészről leírták, hogy olyan színes békepárti prédikációkat tartott, hogy a hívek sírva jöttek ki a templomból. Más alkalmakkor prédikációiba aktuálpolitikai vonatkozásokat vitt bele a rendszer háborús készülődéséről. Az egyház elleni fellépés egyik eszköze volt, hogy a járási pártvezetés 1950-ben határozatban tervezte eltüntetni az állami pedagógusokat a templomok látogatásától. A tömegek templomtól való elvonásának eszköze a természettudományos oktatás és a Szabad Föld Téli Esték szervezése, illetve a fiatalok ifjúsági munkába történő bevonása volt. A megye területén ebben a járásban volt legmagasabb a hittanra beíratott gyermekek száma (az iskolások 54%-a, Derecskén 68%-a), ez azt tükrözte a párt számára, hogy nem kellő súllyal foglalkoznak a kérdéssel, mivel még a párttagok gyermekei is nagy számban jártak hittanra. Egyes helyeken úgy próbálták a hittanoktatást visszaszorítani (Pocsajon vagy Esztáron), hogy egyszerűen nem szölkáltak a gyerekeknek, hogy mikor van hittanóra, vagy arra az időpontra a többi gyerekek focimeccset szerveztek, ezáltal csábítva el a hittanra járó gyerekeket. Tsz-tagoknál, pedagógusoknál is megfigyelhető, hogy templomba járnak, „cimboráinak a pappal”. DISZ-előadásokat, vagy táncmulatságokat sürgetett a pártvezetés az ifjúság templomtól való elvonására. Kismarján a református bibliakörre a párt „beépített embert” juttatott be, hogy leleplezhessék a „klérus aknamunkáját”. A egyház egyik stratégiája volt a nehéz időben, hogy jó szándékot, segítő hozzáállást mutattak, így alakítva ki szoros kapcsolatot a lakossággal, kerülve a konfliktust a párttal és az állammal. Az egyház elleni fellépést nehezítette a helyi párttagság érdektelensége, és a harcot irányítók képzetlensége, pl. Kismarján a népnevelői értekezleten az előadó alig tudta olvasni az előadás szövegét, így a hallgatóság elaludt majd hazament.
	MDP Biharkeresztes Járási Bizottság iratai	1949-1952	1,42 lfm	A járási bizottságtól csak 1952-ig van iratanyaga a levéltárnak. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható. Az agitációs és propagandaosztály iratai szűles átvizsgálással átnézendő.	
	MDP Debrecen Városi Bizottság iratai	1948-1956	5,12 lfm	A városi bizottság 1948-1956 között működött. Iratanyag a teljes időszakról maradt fenn. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Napirendi pontok alapján, agitációs és propagandaosztály iratai szűles átvizsgálással kutatható.	
	MDP Hajdúszoboszlói Városi Bizottság iratai	1948-1952	0,96 lfm	Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. A református vallásra vonatkozó iratanyag: A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható. Az agitációs és propagandaosztály iratai szűles átvizsgálással átnézendő.	
	MDP Hajdúböszörményi Városi Bizottság iratai	1949-1952	1,02 lfm	Az MDP Hajdúböszörményi Városi Bizottsága 1948-1956 között működött. Iratai 1949-től állnak rendelkezésre. A református vallásra vonatkozó iratanyag: Vezető szervek egyházzal kapcsolatos intézkedéseinek vizsgálata, államosítási ügyek, hangulatjelentések egyházra vonatkozó részei. Állam és egyház megállapodásáról beszámoló. A vezető testületek anyaga napirendi jegyzék alapján kutatható. Az agitációs és propagandaosztály iratai szűles átvizsgálással kutatható.	